

מתווכים

גליון רל"א, פרשת
ויקהל - פרה, תשפ"ה

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

עמ' כ"א
מקושרים
בניקוי ופסח
גליון שבועי בפנימי כותב ויכארי תורת הפילה
מס' שנתון תשפ"ה

עמ' כ"ה
ובחרת בחיים
גליון שבועי בחשבת פור האור החיים תת זיליא

עמ' כ"ט
מכתלי בית ההוראה

על המדף <<<

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

הגדה של פסח ספיר ויהלום

'הגדת השנה' - הגדה של פסח "ספיר ויהלום" שנערכה מתוך שיעוריו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א, בתוספת משלים סיפורי הוד מצדיקי הדורות, הנהגות ופנינים מאירים, משובצים על סדר ההגדה. 820 עמודים מלאים זיו ומפיקים נוגה להרבות בסיפור יציאת מצרים.

הגדה של פסח - מאירים

הגדה של פסח מסדרת 'מאירים', מיוחדת לילדי ישראל עם תוספת של ביאורים קלים וחידושים מעניינים ברמה המתאימה לילדים. הכל מעוצב ומסודר על גבי עמוד ההגדה, עם ציורים מיוחדים ומושקעים, מלאים במידע עשיר, נדיר ומדהים.

סט אוצר פניני החסידות מועדים

ליקוט דברי רבותינו מאורי הדורות גאוני ישראל ורועי החסידות בלשונם, מעשי צדיקים, משא קודש מאת כ"ק אדמו"ר רבי דוד אביחצירא שליט"א, וספיר ויהלום מהגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א.

להרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זצ"ל - בערב שבת לפנות ערב בכדי לפקח את דעתו, הנה העני כמה וכמה יסורין באין לו עד שמוספיק ומכין צרכי שבת, והבעל הבית אין לו שום צער להכנה דרבה הלזו, וכשמגיע שבת ומתחיל העני לומר פרקי מסכת שבת (-תקוני שבת) תיכף מתחיל "העני חייב", למה היא חייב?

אומר הגה"ק מדינוב - הנה הבדחן הלז שאל בדרך בדיחותא לפקח דעת הרה"ק, אבל הרה"ק מזלאטשוב היה משוטט במחשבתו בקושיא הנ"ל, דבאמת קשה למה תתחיל המשנה 'בבא' להתחייבות העני ובפרט שהוא הכנסה תולדה?

והשיב לו הרב ששיב לו תשובה בשבת, ואמר לו הרב בסעודת הערב, שהקשו קושיא זו במתיבתא דרקייע, והשיבו שבשביל זה מגיע התחייבות לעני, שבביל שפשט העני את ידו ועשה השתדלות.

ומסיים הגה"ק מדינוב בזה"ל: "הבן הענין, והבן שיחת חולין של תלמידי חכמים ועד היכן הדברים מגיעים עכ"ל.

אגרא דפרקא (אות יד)

מדוע לא נפתחה דלת האוהל

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת (לה, ג).

תקנה מיוחדת תיקן הגה"ק רבי אברהם מטשעכנוב זי"ע בעירו, שבערב שב"ק בשעה שנים בצהרים היה על כל הסוחרים לנעול את חנויותיהם, ומאז נאסרה עשיית מלאכה, ולא ראו קרון ועגלה בכל רחבי העיר. תקנה זו תיקן עקב פרצות בשמירת השבת שהיו טרם לכן, ואכן נשמרה תקנה זו בחזקה.

אירע פעם שהגיע רב חשוב אחד לטשעכנוב והוא לא ידע מתקנה זו, ונסע ברחובות עיר אחרי השעה הקבועה, נאלץ לעלות על הבימה ולהתנצל בפני קהל ועדה על שגגתו.

בעקבות תקנה זו אירע דבר פלא שנים רבות לאחר פטירת הגאון מטשעכנוב, כאשר שמש בית העלמין שדרכו היתה להדליק ולהטיב בכל יום את הנרות על ציונו של הגאון מטשעכנוב, הגיע בערש"ק כדרכו אל האוהל, אך דלת האוהל לא נפתחה, וכל פעולותיו לפתוח את הדלת לא הועילו. השמש שחשש שמא ידי הנערים הערלים

כך עצה הרה"ק מסטראפקוב את חילולי השבת מתחת לביתו

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון וגו' (לה, ב).

הרה"ק רבי יחזקאל שרגא מסטראפקוב זי"ע היה מוחה בכל תוקף על חילולי השבת בפלטריין של מלך, וכל אימת שראה רכב נוסע בשבת זעק מנהמת לבו בקול גדול 'שבת' 'שבת'.

ברח' אברמסקי בו התגורר רבינו, התגורר פורק עול שהיה משכיר חומרי צפייה רח"ל, ובעצם יום השבת היו מגיעים עם רכבים כדי להחליף ישן בחדש, לאחר כמה פעמים שרבינו התרה בו על גודל העוון של חילול שבת, והדברים נפלו על אזנים אטומות ואף הרים יד על רבינו וחבט בו בראשו, החליט רבינו לקום ולעשות מעשה.

בבוקר יום השבת, הוריד רבינו שלחן וכסאות והניחם באמצע הכביש... על השלחן היה ערוך כל מיני מטעמים לכבוד סעודת. שבת רבינו לקח את כוס היין בידו והחל לומר בנעימה בקול רם "כי ששת ימים...", וכך המשיך את סעודתו באמצע הכביש. השכן החילוני הזמין מיד משטרה, וכשהגיעו השוטרים נעמדו פעורי פה בראותם מחזה נדיר, יהודי הדור פנים עורך סעודת שבת באמצע הכביש...

רבינו החל להסביר להם בטוב טעם ודעת את גודל ערך יקרת השבת קודש שהוא מתנה טובה שניתנה לנו מבית גנוזי של הקב"ה, ועלינו לשמור עליה מכל משמר, ולא יתן שהיא תתחלל בפרהסיא.

דבריו היוצאים מן הלב נכנסו ללבות השוטרים, ואכן מאותה שבת היה הכביש סגור.

איש האמת (עמ' קמח)

מדוע - "העני חייב"?

כָּל הַעֲשֵׂה בּו מְלֶאכֶה יִמָּת (לה, ב).

איתא במשנה (שבת ב). יציאות השבת [הוצאות מרשות לרשות האמורות לענין שבת] וכו', כיצד, העני עומד בחוץ (ברה"ר) ובעל הבית בפנים (ברה"י), פשט העני את ידו (-וחפץ בתוכו) וכו' "העני חייב" ובעה"ב פטור יעו"ש.

הגה"ק רבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל מביא: ששאל בדחן אחד בדרך בדיחותא -

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

השבוע בגליון:

חשיפה: למי התגלה הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע א בימינו אנו | עמ' י"א

האור החיים הק: הבא ראשון, הוא קודם לגדול שבא אחריו | עמ' ב'

אקטואליה: האם מותר להעביר תלושים של 'קמחא דפסחא' לחבירו | עמ' ט'

פניני אביר יעקב עמ' ה' מסר מספרי אביר יעקב לפרשת השבוע עמ' י"ד

בדבר לפגוע במקום הקדוש, רץ בבהילות אל רב העיר לספר לו שדלת האוהל סגורה, אך בגלל קוצר הזמן דחהו הרב למוצש"ק.

מיד במוצש"ק הלך עמו הרב אל האוהל, והנה הדלת נפתחת ללא שום קושי. שאל הרב את השמש "באיזה שעה ניסית לפתוח את הדלת", כשהשיב השמש שהיה זה לפנות ערב, נזכר הרב בתקנת הגאון שלפיה כבר היה שבת באותו זמן, ולכן לא נפתחה הדלת, ואף שברחבי העיר כבר נתבטלה התקנה באותה תקופה שהיתה לאחר מלחמת העולם הראשונה, אך באוהל הגאון לא בטלה התקנה, ואצלו כבר היה שבת.

צדקת אברהם (עמ' טו)

העניים הביאו את אבני השוהם לתוך אהל של משה

וְהַנְּשָׂאִים הַבִּיאוּ אֶת אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אֲבָנֵי הַמַּלְאִים לְאֶפֶד וְלַחֶשֶׁן (לה, כז).

אמרינו בגמרא (יומא עה, א) והנשיאים הביאו, תנא נשיאים ממש (עננים), וכן הוא אומר נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם (משלי כה, יד). ורבינו בחיי כותב שענני כבוד, הביאום לתוך אהל של משה, ויש לציין להא דאיתא במדרש תנחומא פרשת תשא (אות כ"ט) הראה לו הקב"ה מחצב של סנפירינן בתוך אהל, ופסל ממנו את הלוחות. אמרי שמאי - בפרשתנו

גולה לעשירות - להסתפק בחלקו

וַיִּפְלֵא הָעַם מִהֲבִיאוּ וְגו' וְהַמְלָאכָה הִיְתָה דִּים הוֹתֵר (לו, ז).

לכאורה לא היה צריך לומר אלא "והותר", וממילא היינו יודעים שהמלאכה היתה דים. ונראה לפרש בהקדם דברי התנא (אבות פ"ד פ"א): איזהו עשיר - השמח בחלקו, והוא לכאורה מחוסר הבנה, שהרי אם יהיה כל רכושו של אדם שני זהובים וישמח בהם - הלזה עשיר יקרא, הלא אינו אלא עניי שבעניים. אמנם ביאור הדברים הוא: איזהו עשיר - מי הוא הזוכה להיות עשיר; השמח בחלקו - אם כשיש לו מעט הוא שמח בחלקו ומקבל הכל באהבה באמרו שאינו כדאי לקבל יותר, או אז נתן לו הקב"ה די והותר וזוכה להתעשר.

זהו כוונת הכתוב: והמלאכה היתה דים -

וכדומה, האם פעולות אלו הוציאו מלב הצדוקים את מחשבות המינות שלהם, הלא הם נשאו גם אחרי פעולות אלה בשלהם, וְאִתָּם תְּלִין מְשֻׁנָּתָם, מה אם כן הלשון של "להוציא מלבם" האם זה הדבר מוציא מחשבתם הרעה מלבם.

וביאר הרה"ק מסאטמר יש לומר בדרך צחות, כי נוסף להצדוקים הגלויים שהם מכריזים בפומבי על שיטתם והם ידועים לכל הציבור, יש גם צדוקים נסתרים העושים במחשך מעשיהם, כלומר בפנימיות הם צדוקים אלא כלפי חוץ הם לובשים מסוה של פרושים, והם חונים דוקא בין היראים, ואין איש יודע מה צפון בלבם, חושבים שהם משלנו ובאמת הם לצרינו, אבל באותה שעה שעושים מעשה רב נגדם, כמו לטמא את הכהן השורף הפרה וכדומה, אז בהכרח הצבועים יוצאים מכליהם ומביעים את מורת רוחם מפעולות הנגד של הפרושים, הם מתמרמרים והם מגלים פנים זועפות, ואז ממילא נעשה בירור, ופרצופם נתגלה ברבים שהם שייכים למעשה להצדוקים.

וזהו "להוציא מלבם של צדוקים" - כלומר פעולות אלו מוציאות את המציאות מתוך לב הצדוקים הנסתרים והמסוה סר מהם ע"י פעולות הללו, ונעשה בירור מי לנו ומי לצרינו. עולמו שחרבו (עמ' קסד)

מאחר שאמרו שיש להם די וקבלו הכל באהבה, באמרו שאין הם ראויים לקבל יותר, בזכות זה השפיע להם הקב"ה ברכה במלאכתם: לעשות אותה והותר - שהיתה הברכה מצויה במעשה ידיהם והיה להם די והותר.

זכרון שמואל - בפרשתנו (להרה"ק מאסטראווצא זצ"ל)

שבת פרה:

להוציא מלבם של הצבועים - מי הוא 'צדוק' בסתר לבבו

זאת חֶקֶת הַתּוֹרָה וְגו' וְשָׂרְף אֶת הַפָּרָה (ט, ב-ה).

תנן (פרה פ"ג, מ"ז) מטמאין היו הכהן השורף את הפרה, להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית. (פי"ה) שהצדוקים אומרים דטבול יום פסול בפרה, וכדי להוציא מלבן היו מטמאין את הכהן ומטבילין אותו מיד, להראות דטבול יום כשר).

הרה"ק האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצ"ל הקשה, חז"ל נקטו תמיד בלשונם "להוציא מלבם של צדוקים", ולכאורה וכי הפעולות שנעשו נגד הצדוקים כמו שטימאו הכהן השורף הפרה

ווארט מהאור החיים הק'

מדברי האוהה"ק נלמד: הבא ראשון, הוא קודם לגדול שבא אחרי

וְהַנְּשָׂאִים הַבִּיאוּ אֶת אֲבָנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אֲבָנֵי הַמַּלְאִים לְאֶפֶד וְלַחֶשֶׁן (לה, כז).

כתב בשו"ת תשורת שי (ח"ב סי' פא): נתקבצו קצת מאנשי עיר אחד ונעשו חבורה תהלים ולשאר דברים בממונם, ואחר כך באו עוד אנשים לתוך החבורה, והעמידו מהחבורה גבאים וטובים מנהלי החבורה ובקשו לעשות פניקס ולכתוב כל איש בדה מיוחד, ונתעצמו מי יכתבו ראשון ראשון, וטובי מנהלי החבורה טוענים דלהם משפט הבכירה. הנה דבר זה נלמד מתוה"ק פ' ויקהל דכתיב והנשאם הביאו, וכתב האוה"ח הק' לצד שבאו באחרונה נכתבו אחר מטוה העיזים בחכמת נשים עכ"ל, הרי אף דהיו נשיאים, כיון שבאו באחרונה נכתבו באחרונה, גם רמב"ן כתב על פסוק ויבואו האנשים על הנשים, כי טעם על הנשים, שהם היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן עכ"ל, הרי דפרסם הכתוב מי שבא בראשונה, אף דהאנשים שולטים על הנשים דכתיב והוא ימשול בך.

וכן הוא ברי"ה (דף כג:) כיצד בודקין את העדים, זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון ומכניסין את הגדול, הרי דאין מכניסין הגדול שבכל העדים ראשון, אלא זוג שבא ראשון, אלא כיון דהזוג שבא ראשון באו בבת אחת מכניסין את החשוב שבהן, והכי נמי כאן אלו שבאו תחלה להחבורה ובאו בבת אחת מקדימין הגדול שבהן, דהיינו הגדול בתורה שבהן, ואם שוין יש להקדים החשוב שבמעשים טובים או בזקנה, דנגד זקניו כבוד, ואם שוין בכל אלה יפילו גורל וכו' ע"כ.

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		מי יורק		לונדון	
מסכת השבת	רבי חם	מסכת השבת	רבי חם	מסכת השבת	רבי חם	מסכת השבת	רבי חם	מסכת השבת	רבי חם
17:16	18:29	17:31	18:31	18:51	20:00	19:06	20:22	19:07	19:29

מחברים
מחילים את היום!
הגוש הימני מבית עוז והדר - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com להצטרפות:

קו 'מחברים'
שע"י ממלכת התורה עוז והדר
02-803-9999
לשאלות הלכתיות בבית ההוראה הקש 8
או למייל: rav@abiryaakov.com

מחברים
ניתן להשיג את הגיליון מדי שבוע בכל סיפוי "ספרי אור החיים"
העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 | בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 | בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עלית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 | אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 | ביתר עלית: הורן 9 | חיפה: מיכאל 27 | נתיבות: הרמב"ם 1 | נתניה: 18 מסתתקו: רוטשילד 75

ספרי אור החיים
מרכז הספר והיהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

ישמחו במלכותך שומרי שבת:

שני אבות לילדים שחיהם היו בסכנה ממשיהם, התחזקו בשמחת וסגולת השבת ונושעו בצורה פלאית:

במעקה הברזל הקודר והחל לרקוד עמו, פשוט כך! בהתרגשות ובשמחה עמד ורקד במרפסת בית החולים, ושר את השיר: 'שמחו במלכותך שומרי שבת', כשהוא מחדיר לעצמו וללבו שהוא שמח באמת, הוא לא מוטרד בכלל, שמחת השבת אופפת אותו מכל כיוון ומניסה מלבו כל דאגה ואנחה!

יתירה מכך: לאורך כל השבת הוא לא התעניין אפילו מה אומרים הרופאים. הם נכנסו ויצאו, טיפלו את שטיפלו, והאב לא שאל ולא התעניין, רק השגיח בעין פקוחה ולבו מלא אמונה וביטחון במקדש השבת. הוא סירב לתת לכל בדל של דאגה או מתח לחדור ללבו השרוי בשמחת השבת, ונתן דרור לרגשותיו המרווממים למרות התנאים הקשים בהם הוא נמצא!

רק ביום ראשון שאל את הרופאים מה שלום בנו, והם השיבו לו את התשובה הפלאית הבאה: 'למעשה, עד שבת בצהריים מצבו הלך והידרדר, ולרגעים היה נראה שעוד דקות הוא כבר לא איתנו. אתה לא שאלת אז לא סיפרנו, ביקשנו שלא להקדים את בשורת האיוב... אלא שמשבת בצהריים חל מהפך, והיום בבוקר החלה התייצבות מרשימה בכל המדדים, פלאי פלאים!'

ואכן כן, תוך כמה ימים התינוק הזעיר הצליח להתגבר על הזיהום שבדמו, ולשבת הבאה כבר שוחרר לביתו, מעשה ניסים ממש!

את הסיפור הזה סיפר האב המאושר בעת ריקודו בחצר ציון הרשב"י בעיצומו של יום חול רגיל: 'שמחו במלכותך שומרי שבת'. הוא נסע מירונה לרגל שמחת החאלאקה של בנו זה, ולא שכח להודות לה' על חסדו הגדול שהילד חי וקיים, והוא זוכה לגלח מחלפות ראשו ולעטרו בכיפה, בפאות ובציצית. הוא זכר היטב שהילד הזה נחשב כחסר סיכוי לחיות, אבל הריקוד 'שמחו במלכותך שומרי שבת' באותה שבת מתוחה שהפכה לבטוחה - השיב אותו לחיים!

אחים יקרים! סיפור נפלא זה, אותו קיבלנו מהרה"ג רבי ישראל שלמה שליט"א - מחבר הספר 'שמחו במלכותך', מעיד על הכוח העצום של שמחת השבת. האב המאושר של הילד הניצול ואביה של הילדה שניצלה מדלקת קרום המוח מוכיחים עד כמה השבת היא מקור הברכה והישועה, הניסים והנפלאות, כאשר בזכות שמחת השבת והדבקות בה בלי לתת לדאגות לחצות את מפתח הלב ביום השבת - זכו לניסים גלויים!

הבה נתחבר גם אנחנו לשמחת השבת, הבה נחזק אותה בליבנו. לא ניתן לכל מתח או דאגה להפריענו משמחת השבת, נשיר ונשמח עמה ברנן ובגילה בכל לב. וככל שנפתח את ליבנו לשמחת השבת, ככל שליבנו ייצא בריקוד מענג 'שמחו במלכותך שומרי שבת' - כך נזכה שבורא עולם מקדש השבת יפתח לנו את אוצרו הטוב, נזכה שיקויים בנו 'עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך!'

(פניני פרשת השבוע)

הסיפור הבא התחיל ביום שישי אלול אחד, בחדר המיון של בית החולים הירושלמי 'שערי צדק'. אמבולנס 'טיפול נמרץ' הבהיל למקום תינוק זעיר, עולל שנימול באותו יום בשעות הבוקר, ובשעות אחר הצהריים החל לאבד צבע וניכר עליו שהוא בסכנה. הרופאים סברו כי אולי חלילה הסתכן עקב הברית, אולם הבדיקות גילו כי התינוק סובל מזיהום חמור בדם, המסכן את חייו.

תוך כמה שעות היה התינוק מחובר לאינספור צינורות ועירוויים שעקבו אחר מצבו הבריאותי ושמרו עליו מורדם ומונשם. הרופאים הכינו את ההורים לבשורה הקשה ביותר, באומנם כי נראה שאין סיכוי להתייצבות, ובתוך כמה שעות הנורא מכל יקרה. האם היולדת שבה לביתה לפני כניסת השבת, ואילו האב המודאג נותר בבית החולים, נאחז בשביבי תקווה...

עם כניסת השבת פנה האב לבית הכנסת שבמרכז הרפואי, כשאותות המתח והדאגה ניכרים היטב על פניו. שם הוא פגש יהודי לא מוכר שהתעניין בעובר עליו, וכשהוא שמע את הסיפור המלא - הוא ביקש מהאב להאזין לסיפורו האישי, כי אולי יש לו עצת זהב עבורו. וכך סיפר היהודי הלז:

לפני כמה שנים אירע המקרה. בתו הובהלה לבית החולים ביום שישי, בחשד שהיא סובלת מדלקת 'קרום המוח'. כשהגיעה לבית החולים הרופאים סברו שאין לה סיכוי לצאת מזה בחיים, ואמרו להורים שאולי - במקרה הטוב - היא תישאר 'צמח' או במקרה הכי טוב - ילדה חיה ונושמת, אולם משותקת למחצה, לשליש ולרביעי, ה' ירחם...

על הרקע הזה נכנס יום השבת, ואותו יהודי נכנס לבית הכנסת כשהוא מוטרד ומודאג ממצבה של בתו. 'כל זאת' - כך סיפר - 'עד שהתחלנו להגיד: 'מזמור שיר ליום השבת', אז הרגשתי פתאום את המילים: 'טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון, להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות' - מטלטלות אותי בעוצמה רבה. הרגשתי שיום השבת כאן, זה הזמן להאמין בה' בכל לב, להודות לו, לומר לו, לשכוח מכל הדאגות ולייחל לחסדו באמונה תמימה ומלאה!'

כך סיפר אותו יהודי מה שעבר עליו באותה שבת, והוסיף: 'למעשה, כל אותה השבת הסחתי את דעתי מכל המקרה. נכון, שהייתי לצד מיטת בתי ועקבתי אחר הנעשה סביבה, אבל לא אפשרתי לעצמי להיות מתוח או מודאג, התחזקתי בשמחת השבת ובאמונה תמימה במקדש השבת, ש'שבת היא מלזעוק', והלא יאמן קרה! - חתם האיש את סיפורו - 'ביום ראשון בצהריים, בבת אחת, הילדה פשוט הבריאה. תוך יומיים שוחררנו מבית החולים עם ילדה בריאה לחלוטין!'

האב המודאג והמתוח לשלום בנו ששרוי בסכנת חיים, החליט לאמץ את השיטה למרות שאינה קלה... לאחר התפילה יצא למרפסת בית החולים, תפס

ביום השבת:

הנפטר התגלה בחלום וביקש שילמדו עבורו מסכת שבת, סיפור מרטיט ומרגש, הסכיתו ושמעו:

בשעון, השעה שמונה וחצי, השיעור השבועי צריך להתחיל רק בעוד חצי שעה, יכול להיות שמישהו הקדים להגיע? נראה לה קצת מוזר... אולם הדפיקות חזרו ונשנו, והיא פתחה את הדלת. בפתח עמד הרב מ', השכן מהקומה התחתונה. הוא הביט בדלת בחוסר נעימות. היה נראה שהוא מתלבט לרגע מה לומר, רק אחרי דקה ארוכה פנה לגב' נעים, "סליחה על השאלה, כבר אסביר את עצמי, יכול להיות שמתקיים

על דלת הבית של משפחת נעים נשמעה נקישה.

גב' נעים הפסיקה באמצע ניקוי הארון, עוד חודש יחול חג הפסח, היא רוצה להתחיל להתכונן כבר לקראת החג הזה. לרגע הרגישה צביטה, פסח בלי עמרם ז"ל, איך החג ייראה? והילדים הרכים שלהם, איך הם יסתדרו בלי אבא? הנקישה נשמעה שוב. גב' נעים התנערה מהרהוריה, היא העיפה מבט

כאן פעם בשבוע שיעור במשניות? הוא נשמע מהסס, אולם התגובה של גב' נעים עודדה אותו.

"כן", היא השיבה, מנסה להתגבר על הרעד הקל שאחז בקולה, "שבוע אחרי פטירתו של בעלי ז"ל, התקשר אלי הרב יוסף ברכך והציע לי לפתוח בבית שיעור משניות, שיהיה לעילוי נשמתו". היא שותקת רגע, לא מספרת איך הגיעה ההצעה כמים קרים על נפש עייפה, איך זירזפה ההצעה שלו בתוך ליבה היבש כחרס, העייף מתקוות שווא, ושתלה בה ניצנים חדשים וזעירים של אור, איך חשבה כבר שבבית שלהם לא ישמעו כבר קול תורה, ופתאום הגיע הרב ברכך עם ההצעה הנאצלת שלו.

ואיך מאז, בכל שבוע, היא מסדרת את הבית, מכינה כיבוד קל, ואז עומדת במטבח, מכינה אוכל לילדים שלה, מאזינה לקול הלימוד הנעים שסוחף אותה למחוזות אחרים, מקשיבה לקולם של לומדי התורה ומחייכת לעצמה, ברור לה שגם עמרם בעלה, רווה נחת גדולה בשמים.

הרב מ' עמד בדלת, נבוך עדיין, מבחין ברגישות באלמנה השקועה בהרהוריה ולא רוצה להפריע לה, רק אחרי שגב' נעים התענרה הוא המשיך, "תקשיבי, הרב עמרם, בעלך ז"ל, התגלה אליי בחלום, הוא נראה זוהר ומאיר, סיפר לי שבבית שלכם מתקיים מידי שבוע שיעור של משניות לעילוי נשמתו, הוא אמר לי שאין לי מושג איזו טובה גדולה זו עבורו בשמים, ואיזו נחת רוח עושה לו השיעור הזה". גב' נעים הרגישה שנשימתה עוד רגע נעתקת. מאז שנפתח השיעור הראשון בביתם, היא הרגישה שבעלה שמת... והנה, עכשיו היא וכתה לקבל לכך אישור. אבל הרב מ' עדיין לא סיים, "הוא ביקש ממני שאעביר בקשה ממנו לחברי השיעור, שילמדו מסכת שבת". גב' נעים הודתה לו, וסגרה את הדלת נרעשת, אינה מאמינה למשמע אוזניה.

ביום רביעי הקודם, היא אפתה עוגות וקנתה שתייה, כי מייסד השיעור הרב ברכך אמר לה שהם הולכים לסיים מסכת שלמה. בשיעור הזה כבר סיימו כמה מסכתות, ובכל פעם זו הייתה סיבה למסיבה, שבוע שעבר היא זכתה לשמוע את הסיום, אפילו שאלה איזו מסכת ילמדו אחר כך, הרב יוסף

ברכך השיב לה, "מסכת פסחים, אנחנו שלושים יום לפני חג הפסח". היא הכירה את בעלה היטב, ידעה שהוא רווה נחת בשמים, אבל דבריו של הרב מ' שהעביר את בקשתו של בעלה המנוח גרמה לה לתדהמה עצומה, לרגע היא לא תארה לעצמה עד כמה יהיה מעורב בבחירת מסכתות.

חצי שעה אחר כך, הגיע הרב יוסף ברכך, לבית האלמנה, שמע את הסיפור ונרעש. "בוודאי שנעשה כרצונו של הרב עמרם", הוא אמר בהתרגשות. הרב ברכך סיפר נרעש את הסיפור להרב אהרון קטנוב, ראש ישיבת 'שיח התלמוד', הישיבה שבה הרב נעים היה מנהל במשך כל חייו עד לפטירתו, הרב קטנוב הקשיב לדברים והחוויר, "האם הרב מרגיש טוב?" נבהל הרב ברכך, "כן", השיב לו ראש הישיבה, "אני רק מתקשה להאמין למשמע אוזני, שכן גם אלינו הגיע ר' עמרם עם בקשה דומה".

"אליכם?" הרב ברכך לא הצליח להבין. "למשגיח של הישיבה שלנו הרב תומר קריספין. הוא ביקש ממנו שילמדו משניות וזה יהיה לעילוי נשמתו, הרב קריספין הסכים כמובן לבקשה, אולם התלבט באיזו מסכת כדאי לבחור, ר' עמרם לא הניח לו להרהר זמן רב מדי, ואמר לו מיד, 'מסכת שבת', בעוד הרב קריספין מתלבט האם החלום אמיתי המשיך ר' עמרם ואמר: 'עם הגהות של נר מצווה תורה אור'. הרב קריספין התעשת לרגע ובחלומו, הוא השיב, 'אבל אין לנו מסכת עם 'נר מצווה ותורה אור', ר' עמרם השיב לו, 'תחפש ותמצא'... הוא התעורר נרעש מהחלום, ואכן חיפש ומצא בדיוק את המסכת וההגהות.

את הסיפור שמעתי מכלי ראשון. אני מכיר היטב את הדמויות הפועלות המתגוררות באלעד, ואכן, מרעיש, מחזק ומרגש לראות עד כמה יקרה היא מפנינים, התורה. איך שום דבר בעולם לא ישווה לה ועד כמה היא יכולה להיטיב עם אנשים בעולם הזה ובעולם הבא.

(גליון קבלת שבת - בשם הרב צבי נקר)

נְדִיב לְבוֹ:

בהשגחה פרטית מופלאה, זכה שירפאו את רגלי חנים אין כסף בבית החולים הגדול בוינא, והלקח המאלף שהוציא מכר רבה של ירושלים:

לחדר פרטי המיועד לחשובי עם, וציוה מיד לכנס למיטתו את המומחים הגדולים ביותר בתחום שיטפלו ברגלו, כמו כן מינה משרתים מיוחדים שיעמדו הכן לשרתו ולהעמיד לו את כל צרכיו, היהודי לא הבין מה פשרו של המהפיכה הגדולה הזאת, איך הפך ברגע אחד מחולה עני שאין שוה להביט עליו למטופל החשוב ביותר בכל בית החולים, אך הוא הודה לה' יתברך ששלח לו את שליחיו הטובים באופן פלאי כל כך.

משחזר לבית האכסניא לאחר כמה ימים, כשרגלו החבושה ומטופלת היטב, סיפר לבעל האכסניא את כל אשר קרהו, כששמע בעל האכסניא את תיאורו של ה'אדון' שעצר לסייעו קפץ ממקומו בהתרגשות: 'היודע אתה את מי פגשת?! הרי זה לא אחר מאשר הקיסר הגדול בכבודו ובעצמו! עכשיו מובן ביותר מדוע התרגש כל כך הפראפעסאר למראה ה'פיתקא'... היהודי נזדעזע למשמע הדברים ותפס את ראשו בכאב: 'אבוי לי! אם כבר פגשתי את הקיסר מדוע לא ניצלתי את הזדמנות הפז, הלוא הייתי צריך לומר לו שיש לי שלש בנות להשיא'...

כשחזר היהודי לירושלים פנה לביתו של רבי יוסף חיים זאנענפעלד וסיפר לו את כל השתלשלות הענינים, איך עזר לו הקב"ה באופן פלאי כל כך, והוא גם שיתף אותו בכאב שיש לו על שבלא יודעין החמיץ את הזדמנות חייו לבקש סיוע לצורך ביתו, כששמע רבי יוסף חיים את דבריו אלו פרץ מיד בבכי מר, הלה נבהל שציער את הגאון ונסה להרגיעו שאין הוא מצטער כל כך והעיקר שהשיג רפואה לרגלו, אך רבי יוסף חיים אמר לו: 'איני בוכה בגללך, אני בוכה בגללי! הלא אנו מתנהגים ממש כמו שהיה עמך, ה' יתברך נותן לנו כמה פעמים בשנה ימי רצון מיוחדים שבהם הוא בא אלינו ורוצה לסייע לנו ולמלא את כל משאלותינו לטובה, והנה תחת שנבקש על הדברים החשובים באמת, על מלכות שמים ועל הגאולה השלימה, אנו מחמיצים במו ידינו את הזדמנות ומבקשים רק על דברים קטנים של מה בכך, וכי לא נבכה'...

(גליון המאיר)

מעשה שהיה בירושלים של מעלה, ביהודי אחד שעבד למחייתו כחוצב ומסתת אבנים בהר, ופעם אחת באמצע עבודתו נפלה אבן גדולה על רגלו וריסקה את עצמותיו, הוא סבל יסורים גדולים והלך לדרוש ברופאי ירושלים אך הללו נתיאשו ולא הצליחו להביא רפואה לרגלו, כל העסקנים והמומחים עמם דבר יעצו לו פה אחד לנסוע אל מעבר לים, לעיר הגדולה וויען, שם נמצאים גדולי המומחים בעולם הרפואה, אולי יוכלו בס"ד להמציא לו מזור ותרופה.

היהודי הלז היה שבור מאוד ממצבו, ונכנס אל הגאב"ד הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד וצ"ל ושפך בפניו את לבו, והגרי"ח ניחמו ועודדו וגם דאגו לו לסכום נכבד שיהיה לו במה לשלם את הוצאות הדרך והשהיה בווען.

ואכן הלה יצא לדרך הארוכה וכעבור כמה חדשים דרכו רגליו בשערי וויען רבתי, אולם משהחל לדרוש ברופאים נודע לו לצערו שהסכום שבידו אינו מתחיל להספיק עבור הוצאות הרפואה, הרופאים דרשו סכומים אדירים ולא הסכימו אפילו להסתכל עליו בטרם יביא את כל הסכום במזומן או לפחות את רובו, לבו נשבר בקרבו לשברי שברים, לשוא היה כל עמלו, לשוא הרחיק נודד מבתו וממשפחתו, לעולם לא יוכל להשיג את הסכומים האדירים הנדרשים בשביל רפואת רגלו ומי יודע אם פעם יתרפא מחולי זה.

בצר לו ישב על אחד מספסלי הרחוב ושפך את נפשו בבכי תמרורים, פתאום עצרה לידו מרכבה הדורה ודמות נכבדת ירדה ממנה, הלה פנה אליו ושאלו מדוע הוא בוכה, גולל היהודי לפניו את כל מסע ייסוריו, מאז שרגלו נמחצה תחת האבן הכבדה ועד עכשיו שנודע לו שהרפואה אינה בהישג ידו כלל, הרגיעו האדון שיהיה טוב, הוא הוציא מכיסו פיסת נייר ורשם עליה כמה מילים והושיטו ליהודי באמרו: 'לך עם זה לרופא הראשי בבית החולים והוא ירפא אותך חנם אין כסף'.

היהודי היה מסופק אם להאמין או לא אך ממילא לא היה לו מה להפסיד, הוא פנה לבית החולים והראה את ה'פיתקא' לפראפעסאר הראשי, משראה הפראפעסאר את הכתוב קפץ ממקומו כנשון נחש, הוא לקח את היהודי

פנינים על הפרשה:

הדין דברים בטלים. ועל זה אמרה התורה (דברים לב מז) 'כי לא דבר רק הוא, כלומר, אל תחשב שהדבור ריק הוא, כי אם ריק הוא, מכס הוא (כ"ר א יד). שאין אתם רודפים אחר הקדושה והטהרה לדעת פנימיות הדברים, והחסרון מכס הוא בא. והנה, מלמוד התורה ומן התפלה ידוע ידע האדם שהדברים שמוציא מפיו הם בונים עולמות למעלה, שהרי עליהם העולם עומד (אבות פ"א מ"ב). וכשם שהדברים של הקדושה בונים עולמות למעלה, כך בהפך, דברים שאינם מהגנים עושים פגם גדול למעלה. ועל זה הזהרנו הרבה על דברי חל בשבת, כדי שלא לפגם בשבת שהוא קדש (שבת קיג: ירושלמי שבת פט"ו ה"ג):

משה הקהיל את כל ישראל להזהירם על הדיבור וזהו שאמר ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, לפי שרצה להזהירם על שמירת הלשון והדבור, ולפי שדבר זה מצוי בכל העולם והרגלו בו, אם בלשון הרע או בדברים בטלים או בשקר או בדברי מרמה וכיוצא, כל אחד ואחד אחז לו דרך לעצמו, לפיכך כנס כל עדת בני ישראל ואמר להם הווי זהירים בשמירת הדברים, כי לא דבר ריק הוא, כי הדברים עושים פעלתם למעלה, לטובה או להפך. וזהו שאמר אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם, כלומר, אלה הדברים שאתם מוציאים מפיכם, אל יעלה בקדחתכם שאין בהם ממש, שהרי צוה ה' לעשות אתם, דהיינו, עושים מעשה ממש למעלה, ולכן השמרו מאד לנפשתיכם פן תפגמו בדברים. ועל זה סמך לזה ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש, והשמרו בקדשתו שלא תדברו בו דברי חל, דכזה אתם עושים פגם גדול למעלה. ומכל שכן שלא תבואו לידי פעס בשבת, דזה הוא הפגם הגדול, וזהו שאמר לא תבערו אש, דהיינו שלא תבואו לידי פעס בשבת, דכל הכועס כל מיני גיהנם שולטים בו (גדרים כב). והסבה המביאה לכל אלה היא שפת יתר ודברים בטלים, לפיכך הזהירו בדברים הרבה יותר, ובהם תבואו לידי קדושה: (פיתוחי חותם פרשת ויקהל)

המחזיק לומדי התורה, יידע ילמד תורה בעוה"ב
 ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וגו' (שמות לה ל-לא). 'בצלאל' רומז על המחזיק בידי לומדי תורה, דדרשו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים נג.) דעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות צל וחסה למחזיקים בידי לומדי תורה אצל בעלי תורה, שנאמר (קהלת ז יב) 'כי בצל החכמה בצל הכסף'. ופרשו המפרשים זכרונם לברכה, (דארותו) [דבאותו] עולם גם המחזיקים ילמדו תורה, שלא יתבישו בין החכמים שיהיו הם קוראים ושונים ואלו דוממים, לפיכך גם הם יודעים תורה:

וזהו שאמר קרא ה' בשם בצלאל, קרי בה 'בצל אל', זה המחזיק ביד לומדי תורה שנאמר עליו 'כי בצל החכמה בצל הכסף', והקריאה הזאת היא שגדלו הקדוש ברוך הוא באותו עולם ועשה לו צל וחסה אצל לומדי תורה. בן אורי, שיהיה נהנה מאור השכינה. בן חור, שיהיה בן חורין ממלאך המות ומדינה של גיהנם. למטה יהודה, שבאותו עולם נותן הודאות ותשבחות להקדוש ברוך הוא:
 זאת ועוד, וימלא אתו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת, אף על גב דלא למד בעולם הזה, באותו עולם ימלא אותו הקדוש ברוך הוא בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכת התורה כדי שלא יתביש בין החכמים, ועליו נאמר (ישעיה מ י) 'הנה שכרו אתו ופעלתו לפניו':
 (פיתוחי חותם, פרשת ויקהל)

זהירות בדיבור הפועל בעולמות העליונים
 ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם, וגו'. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש וגו', לא תבערו אש וגו' (שמות לה א-ג). אפשר לרמוז, שהדברים שמוציא אדם מפיו עושים פעולות למעלה, ולפיכך יש חמרא גדולה בלשון הרע, דפגם בעולמות עליונים למעלה, והוא

עצות וסגולות:

ענייני שמירת הדיבור (ב') סוג לחכמה שתיקה

הפה, דצריך האדם לשמרו שמירה גדולה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים לד יג-יד) 'מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב, נצר לשונך מרע' וגו', הרי ראיה דחיי האדם תלויים בפיו (ע"ז יט: ויק"ר טז ב). וכן אמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ז ו) 'כל עמל האדם לפיהו', וכל החכמים, ראשונים ואחרונים, מזהירים ומוכיחים על הפה, והתנא אמר (אבות פ"א מ"ז) לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, ועוד אמר (שם פ"ג מ"ג) סגן לחכמה שתיקה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (כד הקמח ערך רשות ז) אם דבור כסף, שתיקה זהב. (פיתוחי חותם פרשת תצוה, ד"ה ועשו את האפוד)

על לשון הרע וניבול פה - יש כרת

ולשון הרע ונבלות הפה אכא כרת, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים יב ד) 'יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדלות' (ערכין טו: שבת לג: וברש"י שם).

(פיתוחי חותם שם)

פגם ברית הלשון גורם לפגם ברית המעור

דכמו שצריך לשמור ברית המעור, כך צריך לשמור ברית הלשון (ספר יצירה פ"א מ"א). והנה בזהר הקדוש (ח"ב רסד.) קורא לפגם הברית 'משקר באת קימא קדישא', ואם בן כשיחזור בתשובה צריך לתקן הכל, ברית המעור וברית הלשון, ושניהם צריך לעשותם אמת, שאם פגם ברית הלשון, בזה גורם לברית המעור לפגם, לכן צריך להתרחק מן השקר עד הקצה האחרון ולרדף אחר האמת עד הקצה האחרון, ורדיפת האמת תקון לפגם הברית.

(אלף בינה, אות ש"ן ג)

התעוררות לשמירת הפה

בני אדם רבם ככלם אינם חוששים לשמור לשונם, ורב בני אדם אומרים מה קפידא יש בדברים בעלמא ומה פגם יש בדבר, על זה בא לעורר לבות בני אדם ולומר להם, עורו ישנים מתרדמתכם, שאתם סומים בדבר הזה, שבשכיל דבר זה אין אתם נדבקים בקדושה כראוי, וזהו המבדיל ביניכם לבין אלהיכם.

(פיתוחי חותם פרשת מטות, ד"ה וידבר משה)

צריך לעשות סייגים למניעת השקר

והנה העון הזה בעונותינו הרבים מצוי בכל דור ודור ופרוצים בו העם, דברי שקר ומרמה אין קץ, ויש נודרים ואינם מקיימים, ושבועת שקר ושוא וכיוצא מינים ממינים שונים, וזה הענין צריך גדרים וסיגים ודברי מוסר ותוכחה, אולי ישמעו וישובו, וכו', וראשי העם שמורים לבני ישראל, הם הצריכים להזהירם על זה בכל עת, ויאמרו להם שזה פגם גדול בשכינה ומוסיף לה עכבה בגלות.

(פיתוחי חותם שם)

עבודת ה' תלויה בשפתיים, ויזהר בהם מאד

שפתי אדם, שצריך לזהר לשמרו כראוי שמירה מעלה, ויסתכל ויבין שכל עבודת ה' בהם תלויה, ועקר עמוד העולם שהיא התפלה בשפתיים תלויה, ועקר התורה בהם תלויה, וכיון שעקר העבודה בהם תלויה, צריך שיהיו שמורים מכל דבר המטנף אותם, שאם יהיו מטנפים, לא שיק שצל ידיהם תעשה שום פעלה, לא בשעת התפלה ולא זולתה (וזהר ח"ב רסג:).

(פיתוחי חותם פרשת בהעלותך, ד"ה עשה לך)

הגאון רבי שלמה ליונשטיין שליט"א:
היא סיפרה כי מיד כאשר נודע לרב שמחסן ביתו מלא בעצי הסקה, הוא הזמין את כל העניין ליטול המעצים כאות נפשם

כדי לחמם את בתיהם, והללו לא היו זקוקים להזמנה נוספת... תוך שעות ספורות לא נותר במחסן אפילו כפיס עץ לרפואה...

חכמת גדולי ישראל

וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים בְּחָכְמָה וּבְתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה (לה, לא)

רבי שמשון פינקוס זצ"ל סיפר, כי בהזדמנות מסויימת נתבקש לספר 'סיפור יהודי'. לאחר מחשבה, סיפר את הסיפור הבא, כאשר הוא מטעים ומסביר כי לדעתו - אין סיפור יהודי מזה... וכך סיפר הרב פינקוס:

הגאון רבי חיים בריסקער, ידוע היה במידת הצדקה שלו, שהיתה מעל ומעבר להשגתנו... כך למשל, ביתו של הגר"ח היה פתוח לרווחה, כפשוטו, ממש הפקר, וכל מי שרצה יכול היה להיכנס אל הבית, למצוא לעצמו דבר מה לאכול, לתפוס מיטה וללכת לישון...

לא אחת ארע, שכאשר ביקש הגר"ח עצמו לשכב על מיטתו לאחר יום של עמל התורה מפרך - הוא מצא כי מיטתו כבר נתפסה על ידי האורחים... במקרים מעין אלו, הוא היה עוקר את אחת הדלתות מצירה, מניח אותה על הרצפה, ויש עליה את שנתו הקצרה, כאשר למחרת היום הוא כמובן ממשיך את שגרת עמלו כרגיל...

מספרים שפעם ניגש אחד מעוברי האורח אל הגר"ח מבלי שיהיה לו שמץ של מושג בדבר העובדה שהעומד מולו הינו בעל הבית, ושאל: "אינני יודע, כמה זמן אוכל לשהות כאן? אני כבר נמצא פה מספר שבועות, ואין לי מושג מה מקובל כאן: האם אני יכול עוד להישאר?"...

תשובתו של הגר"ח היתה מדהימה... מבלי לחשוב פעמיים הוא השיב לשואל ואמר לו: "האמת? אני לא יודע, אבל אני נמצא פה כבר שנים, ואף פעם לא אמרו לי כלום!!!"... נפלא!!

מכל מקום, המעשה אותו ביקש הרב פינקוס לספר, הינו המעשה הבא:

באחת השנים נכנסו גבאי העיר בריסק אל ביתו של הגר"ח, וגילו לחרדתם כי בבית שורר כפור נוראי. אם נביא בחשבון את הקור האירופאי, בצרוף העובדה שהבית לא היה מחומם כלל, נוכל לקבל מושג מה אודות הקור הנורא ששרר בו.

כאשר התגלה הדבר לגבאי העיר, הם מיהרו לעשות מעשה. הם שלחו ומילאו את המחסן של הרב בעצים, אשר די בהם כדי להספיק לחימום במשך תקופה ארוכה.

אלא שלאחר מספר ימים, כאשר שבו הללו לבקר בביתו של הרב, גילו שהמצב לא השתנה כלל וכלל... הכפור עודנו עומד בעינו... "מה קרה?", הם שאלו את הרבנית, "מדוע אינכם משתמשים בעצים ששלחנו לכם?", התפלאו, אך הרבנית הסבירה כי העצים אזלו מזמן...

היא סיפרה כי מיד כאשר נודע לרב שמחסן ביתו מלא בעצי הסקה, הוא הזמין את כל העניין ליטול המעצים כאות נפשם כדי לחמם את בתיהם, והללו לא היו זקוקים להזמנה נוספת... תוך שעות ספורות לא נותר במחסן אפילו כפיס

כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א: ויש לרמז בדרך צחות, מה שאנו אומרים ב'אב הרחמים', 'ויגער ביצר הרע מן הנשיאים'. שיגער באותו יצר הרע שנרמז בנדבת הנשיאים, שנתעצלו ונחסר אות משמם. וזהו ויציל נפשותינו מן השעות הרעות, מאותם הקמים בשעה מאוחרת, מחמת עצלותם, באותו שטן אנו מבקשים כי הבורא יגער בו, ועל ידי זה יחון אותנו הבורא לפליטת עולמים.

נקודת היהדות מפרשה זו

בפרשתנו הובא העניין אשר 'וַיִּהְיֶינָם הַבְּיָאוּ' (לה, כז). ובמדרש מצאנו (במדב"ר יב טז) שלפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם ולכן כתיב 'והנשיאים' חסר יו"ד. ואף שנתכוונו להשלים את כל החסר, העידו רז"ל שהיה בזה פגם.

ופשט לזה מתאמר בשם החידושי הרי"ם והובא בספה"ק שפתי צדיק בשם זקינו זי"ע, כי אות יו"ד היא מרמזת על נקודת היהדות, ורמז הכתוב שבלי מעלת הזריזות חסר נקודת היהדות (כי עיקר מה שמבקש השי"ת הוא התשובה והזריזות). והאמרי אמת כתב בשם זקינו זי"ע כי מרמז על זה בעיקר היהדות היא ההתכללות וההתאחדות בתוך כלל ישראל, ואף על פי שרצו להביא לבסוף להשלים את חסר המלאכה, אף על פי כן הקמת המשכן על ידי אחדות עדיפה, והיה להם להביא את נדבתם בתוך כלל ישראל, ולא בנפרד מכלל ישראל. וכשחסר נקודת ההתבטלות הרי שחסר נקודת היהדות.

זריזות ושמחה שניהם מיסוד האש

וכאשר עומדים אנו בחתימת חודש אדר, יש לנו לדעת מה שייכות עניין זה לחודש אדר. והוא על פי דברי בעל התניא (פרק כ"ו) שהזריזות והשמחה שניהם באים מיסוד האש, ואם קונה את מידת השמחה, בנקל יוכל לקנות את מידת הזריזות. ובמסילת ישרים כתב להיפך, שעל ידי זריזות קונה את מידת השמחה. ובחודש הזה אשר מרבים אנו בשמחה, נוכל להשיגה על ידי דבקות במטרת קניית מידת הזריזות. ובמסילת ישרים כתב שפעולה חיצונית בזריזות נקל יותר להיאחז בה, ממידת השמחה שהיא דבר פנימי.

ויש לרמז בדרך צחות, מה שאנו אומרים ב'אב הרחמים', 'ויגער ביצר הרע מן הנשיאים'. שיגער באותו יצר הרע שנרמז בנדבת הנשיאים, שנתעצלו ונחסר אות משמם. וזהו ויציל נפשותינו מן השעות הרעות, מאותם הקמים בשעה מאוחרת, מחמת עצלותם, באותו שטן אנו מבקשים כי הבורא יגער בו, ועל ידי זה יחון אותנו הבורא לפליטת עולמים.

והנה במלחמת עמלק מצאנו שהיה מזנב בנחשלים דווקא, והיינו באותם שהיה חסר להם מידת הזריזות, ונטפל ביותר לשבט דן שהם היו המאספים והאחרונים לכל המחנות. והיה אז בבחינת רפיון ידיים, כמו שנאמר "ברפידים". ואולי אפשר לומר שלכן הצליח עמלק במזימתו, על פי מה שנאמר בתניא (פרק כ"ו) שמי שהוא זריז אין יצר הרע שולט בו, ואף אם רוצה לתרץ עצלותו כי "הוא עיף ויגע" לפעמים ייתכן כי זה נובע מ'ולא ירא אלוקים' רח"ל.

והנה, הקמת המשכן הייתה על ידי בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה. ועימו במלאכה אהליאב בן אחיסמך למטה דן, ושבת יהודה היו ממהיוחדים בזריזות נחשון בן עמינדב, כי שבת יהודה היו מיוחדים בכוח האש והגבורה. ועימו בשותפות אהליאב ממטה דן, שכאמור, לא הצטיינו נשגבות במעלה זו, מצד יסוד העפר המונע את הזריזות. ואולי אפשר לומר, שהעניין הוא שרצו לרמז כי הקמת המשכן צריך להיבנות מהגיבורים והחלשים יחד, ועל כן בחרו דווקא בשני השבטים האלו להורות כי עבודת הקודש היא אף לפחותים, שגם הם יוכלו להשיג מעלת הזריזות, על ידי שישברו את טבעם, וכך כתוב ברש"י (לה, לד) ואהליאב משבט דן מן הירודים שבשבטים מבני השפחות. והשווהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן והוא מגדולי השבטים לקיים מה שנאמר (איוב לד, יט) ולא ניכר שוע לפני דל, וצריך תמיד לזכור תמיד את זה העניין.

והנה הרה"ק רצ"ה מזידיטשוב זי"ע כתב בספרו סור מרע ועשה טוב, כי מי שהוא עושה חשבון הנפש ומביאו על ידי זה למרה שחורה ודכודך הנפש, אסור לו להמשיך כך, כי אין זה הכוונה בחשבון הנפש. ואומר שזה שמצינו אצל יוסף הצדיק כי "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו" (בראשית לט, יא) ובתרגום: "ועל לביתא למבדק בכתבי חשבניה", וכותב שם דברים נוראים, שעל ידי שיוסף הצדיק היה בודק חשבון נפשו ונתפס מעט לעצבות, מיד ותתפשטהו בבגדו. ועבודתו היא לדעת מתי להיות כבצלאל שהיה כוחו גדול בזריזות ובשמחה, ומתי להיות כאהליאב שהיה מסתמא בעל לב נשבר, כטבע יסוד העפר, שאי אפשר לאדם השלם להיות רק מיסוד העפר ללא יסוד גוף, וכן להיפך. ולכן להקמת המשכן לקחו את שניהם. כי עיקר שלימות השראת השכינה בנפש האדם היא כשיש את המיזוג של לב נשבר, יחד עם שמחה של מצווה.

(כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א - נחל אדינך)

הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א: את סיפור מופלא זה היה מספר הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זיע"א, שכן דרכו בקודש הייתה שאם היה מדבר ממעלת מידת התמימות היה נוהג להזכיר את הגה"ק רבי אברהם אביש מפרנקפורט שהיה צדיק תמים באמת עד להפליא, והיה רגיל לספר את מעשה זה ממנו נראה עניין תמימותו המיוחדת.

תמימים תהיה

בשנת תקי"ט כאשר התקבל הגה"ק רבי אברהם אביש לכהן כרב ואב"ד בקהילת פרנקפורט דמיין המעטירה, שבימים ההם הייתה עיר ואם בישראל, עלה רבי אביש על בימת בית הכנסת המרכזי כדי לשאת את דרשתו הראשונה. רבי אביש פתח ואמר: מורי ורבותי, דעו כי שלוש קושיות עצומות יש לי, והרי אני פורט אותם בפניכם: קושיה אחת יש לי על עצמי, קושיה אחת יש לי על העיר פרנקפורט וקושיה אחת יש לי, כביכול, גם על הקב"ה בכבודו ובעצמו.

בני הקהילה שגדשו את בית הכנסת עמדו משתוממים מול הרב החדש, והטו אוזן קשבת לרבי אביש שפירט את שלשת הקושיות, דברים כהווייתם:

הקושיה הראשונה הרי אני שואל ומתפלל על עצמי: איך אנכי, היודע את ערכי האמיתי, מרהיב עוז בנפשי ומועז לעלות ולשבת על כסא הרבנות שעליו ישבו גדולי גאוני ארץ. כמו רבותינו השל"ה הקדוש, הסמיכת חכמים והפני יושע! וכי אין אני יודע את מקומי ומכיר בכך שאיני ראוי לאיצטלה מיוחדת זו?

הקושיה השנייה אותה אני מבקש להפנות לבני קהילת פרנקפורט: הלא ידועים אתם ומפורסמים כאנשים פקחים וחכמים, שמכם הטוב כברי דעת מהלך לפניכם, מה פשר הדבר שהחלטתם להטיל את אדרת הרבנות על שכמי בעוד שהיא כלל לא מתאימה לי? היה עליכם לתור בארץ ולמצוא רב מתאים אשר יוציאכם ואשר יביאכם להנחותכם את הדרך?

הקושיה השלישית היא על הקב"ה, כביכול: הלא מפתח של זיווגים ניתן בידו של הקב"ה, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה. כיצד אכן לא מצאו ממרומים מבין כל גדולי הדור את המתאים יותר ממני לכהן כרבה של העיר פרנקפורט ולהמשיך את שלשלת רבניה החשובים?

המשיך רבי אביש ואמר כשבת שחוק קלה נסוכה על פניו הקורנות: שתי הקושיות הראשונות מתרצות זו את זו ויחד יש עמדי תשובה כהלכה לשניהם: אם אכן בני העיר פרנקפורט מסיבותיהם דעתם נוחה ומתרצה בכך שאנכי אהיה רב קהילתם, הרי שכבר אין זו חוצפה מצדי לעשות כרצונם ולעלות על כסא הרבנות. כיון שכן, מתרצת גם הקושיה השלישית: אם גם בני פרנקפורט מסכימים לכך שעטרת הרבנות הולמת אותי, וגם אני מסכים להישמע לבקשתם ולכהן להם כרב, הרי שגם לקב"ה אומר לדבק טוב והוא מתרצה לכך שאהיה כאן לרב ('חסידיים מספרים' בשמו של הרה"ק האבני נזר מסוכאטשוב זיע"א).

משעלה רבי אביש על כסא הרבנות והיה יושב על גפי מרומי קרת, ברומה של עולם התורה וההלכה, הוא זכה בשני שולחנות, תורה וגדולה במקום אחד. קהילת פרנקפורט העשירה הקציבה עבורו סכום נאה ומכובד כמשכורת חודשית, ואף התקינה עבורו דירה מכובדת בה יאה ביתו נאה קודש. מאומה לא היה חסר לרבי אביש ביושבו על התורה ועל העבודה בקהילת קודש זו.

אפס כי רבי אביש היה מבקש מפעם לפעם לסגף את עצמו, לבטש את גופו ולייסרו, ולשם כך היה רבי אביש יוצא מפעם לפעם למסע של גלות במקומות שאין מכירים אותו ואין יודעים מאיתו. במסעות גלות אלו לא היה רבי אביש לבוש בגדי הרבנות המפוארים

עץ לרפואה...

חשבו הגבאים וחשבו, עד שעלה בדעתם רעיון נפלא כיצד יוכלו לחם את ביתו של הרב, מבלי שתהיה לו האפשרות לחלק את כל עצי ההסקה לעניים... הם הביאו אפוא מטען נוסף של עצי הסקה, מילאו את המחסן בשנית, ואף נעלו אותו כראוי, כאשר הפעם הם מבהירים לרבנית בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים כי העצים הינם רכוש הקהילה וכי לרב ובני ביתו אמנם ניתנה רשות להשתמש בהם לצורך עצמם, אולם בשום פנים ואופן לא לחלק אותם לאחרים...

למחרת היום באו הגבאים לבדוק את מצב החימום בביתו של הרב, ולהפתעתם המוחלטת התברר להם כי הכפור עדין שולט ברמה... "היתכן?", טענו הגבאים באוזני הרבנית, "הלא אתמול הבאנו עצי הסקה, ואסרנו עליכם לחלק את העצים לאחרים! אם העצים עדין נמצאים - מדוע אינכם משתמשים בהם? ואם הם חולקו לעניים - למה גזל יש בדבר, שכן לא ניתנו לכם אלא לצורך שימושכם הפרטי!", הוסיפו, והרבנית נענתה והסבירה:

"אתם בודאי צודקים. הרב לא יכול לחלק את העצים לעניים - שכן גזל גמור יש בדבר. אולם דווקא משום כך סרב הרב להשתמש בעצים אלו, באמרו כי כל עוד אין לעניים איך לחמם את ביתם, גם הוא אינו מוכן לחמם את ביתו!..." זהו הסיפור הנפלא, אותו הגדיר הרב פינקוס כמעשה יהודי... כי אמנם, מי יכול לעשות מעשה שכזה? מי יכול להתנהג כך? רק יהודי!!

הגאון רבי חיים קריזווירט זצ"ל, רבה של אנטוורפן, נודע בבקיאיותו העצומה בכל הש"ס אשר היה שגור על פיו בעל פה.

ומספרים, שפעם הזדמנו יחד מרן הגרא"מ שך זצ"ל ורבי חיים בחופה וכיבדו את רבי חיים בברכה. לפני שברך, ביקש רבי חיים שיגישו לו סידור, והוא ברך את הברכה מתוכו.

אחרי שהסתיימה החופה, שאל אותו הרב שך: "לשם מה הנך צריך סידור, הרי יודע אתה את כל הש"ס בעל פה, ובגמרא בכתובות מופיע כל סדר הברכות, אם כן יכולת פשוט להקריא את הברכה מהגמרא?".

אמר לו: "כן, אבל אם אקרא מתוך הגמרא, אני לא אדע היכן להפסיק..."

(מתוך הגדה של פסח ומותק (האור)

שהיה לבוש בפרנקפורט, כי אם במלבושים פחותים, בלויים וממורטטים. לראשו היה חובש כובע דל ופשוט, כמנהגם של המוני העם. על גופו כמין מעיל עבה ודהוי, שכמותו היו לובשים פועלי הדחק, ולרגליו מגפיים כבדים ומגושמים.

נראה היה רבי אביש כאחד העניים המובהקים, וכך אכן היה מתנהג. ברוב ככל הערים בהם התקיימה קהילה יהודית מבוססת, היו בני הקהילה דואגים לצרכי העניים ומתקינים עבורם 'הקדש' מיוחד בו היו יכולים לקבל מקום ללון, ואף בית תמחוי שסיפק ארוחות פשוטות ומשביעות לכל דיכפין. העניים הרבים שהיו מתרצצים בין הערים היו מוצאים מנוח לכף רגלם ב'הקדש' וסועדים את ליבם בבית התמחוי, כשבמשך שעות היום היו מחזרים על הפתחים ואוספים צדקה אצל נדיבי העם.

רבי אביש עצמו היה נוהג כמנהגם של כל העניים, אם כי בדבר אחד היה שונה מהם: אם את צרכי המועטים באכילה ושינה היה רבי אביש מקבל בהקדש ובבית התמחוי, ככל העניים, הרי שהוא לא היה מחזר על הפתחים לאסוף כסף. את שעות היום היה רבי אביש עושה באחד מבתי הכנסת הפחות הומים של העיר, שם איש לא היה עוקב אחריו ומביט על מעשיו. יכול היה לשקוד על תלמודו במשך שעות ארוכות ללא כל מפריע. מפעם לפעם היו העניים שואלים את רבי אביש: מפני מה אין הוא יוצא יחד עימם לקבץ נדבות? אולם רבי אביש היה מתחמק מלענות להם על כך. מה גם שרבי אביש לא היה מצוי עמם במשך זמן רב, שכן עול העיר פרנקפורט היה מונח על שכמו. יכול היה להרשות לעצמו להעדר במשך שבוע או עשרה ימים, אך לא יותר מכך.

היה זה באחד הלילות כשרבי אביש הגיע ללון בבית ההקדש, במיטה המיוחדת לו. השעה כבר הייתה מאוחרת והעניים הרבים כבר ישנו את שנתם בטוב ובנעימים. הסבל הקשה של חייהם היה ניכר על פניהם, אך באותם שעות ספורות של שינה בה היו אוספים כוחות להמשך חייהם, היו הם נראים כרגועים יותר.

בשעת בוקר מוקדמת התעוררו כל לני ההקדש לקול צווחות רמות של אחד העניים. קטטות ומריבות בבית ההקדש היו מעשים שבכל יום. מרי הנפש היו מוצאים עילות וסיבות להתקוטט ולשפוף את מרירותם על כל הסובבים, אלא שהפעם היה זה שונה מכולם: גם השעה המוקדמת וגם סיבת הצעקות.

אותו עני שהעיר את באי ההקדש צעק מרה על הגניבה שהייתה מנת חלקו. הנה זה תקופה ארוכה שהוא מקבץ פרוטה לפרוטה כדי שיהא בידו לחתן את בתו היחידה. הוא השאיר אותה גלמודה בבית, בעודו יוצא לשוט על פני הארץ לאסוף עבורה כסף לנדוניה ולכל צרכי החתונה, בכדי שתוכל להקים בית בישראל.

את כל הכסף שאסף, שעלה לחשבון גדול, שמר העני בתוך נרתיק בד מיוחד אותו היה תולה על צווארו ולא עוזב אותו לרגע. כשהמטבעות היו מצלצלים על גופו ידע העני כי לא לשווא יגיעו ועמלו. עוד יבואו ימים טובים ועם הכסף שאסף הוא יוליך את בתו לחופה בשעה טובה ומוצלחת.

באותו לילה ישן העני שינה עמוקה במיוחד, וכשהתעורר בבהלה - הרגיש כי דבר מה אינו כשורה אתו. תוך רגע דעתו הצטללה עליו והוא הבין: נרתיק

הבד נעלם. באמצע שנתו העמוקה הגיע מאן דהוא וחתך בסכין את החבל בו נתלה הארנק, שלף את הארנק בשקט מוחלט והעלים אותו.

לא ידע העני כיצד לנתב את תסכולו העצום על אובדן חדשי העבודה הארוכים וחיפש 'שעיר לעזאזל' כדי ללכות בו את כעסו העצום. העני הסתכל אנה ואנה ולא ידע את מי הוא יכול להאשים בגניבת הארנק. עד שלפתע נצצה בו ההבנה: העני הזה, ישן במיטה לידו, זה שאינו אוסף כספים בעצמו, הוא זה שכפי הנראה גנב את הארנק. לשם מה עליו לעבוד ולאסוף כסף, כשיכול הוא בשתי דקות לבוז את חילם של אחרים. בוודאי הוא זה הגנב!

באותו רגע החל העני לצעוק ולצווח על רבי אביש ולהאשים אותו בגניבת הארנק. תחילה לא הבין רבי אביש מה חפצו של העני ממנו, עד שהעני אמר לו במפורש: אתה הוא זה שישנת במיטה לידו וגנבת ממני את הארנק; עקבת אחרי בימים האחרונים כדי לראות היכן אני מטמין את כספי, והלילה ניצלת את ההזדמנות ושלפת את נרתיק הכסף.

כשרבי אביש ניסה להתנצל ולומר כי חס וחלילה ולא יעלה על הדעת שהוא יעשה כדבר הרע הזה, הוציא העני את ה'ראיה' לטענתו: הלוא עני אתה ככל העניים, אלא שאתה הוא העני היחיד שאינו מקבץ כספי צדקה. אין זאת אלא לפי שנוח לך שאחרים יעבדו במקומך, הם אלה שיאספו את הכסף, ואתה תבוא ותגנוב מהם.

בשפה רכה ביקש רבי אביש לפייס את העני הכועס והזועם ולהסיר מעליו את החשד, אולם דבריו של רבי אביש לא זו בלבד שלא הועילו כלום אלא שגם ליבו את האש עוד יותר. העני לא יכול היה לשלוט בעצמו והחל להכות את רבי אביש במכות נאמנות. עם מקל ההליכה שלו חבט העני ברבי אביש והכה אותו ללא רחם.

כששאר העניים שהתגודדו מסביבם ראו כי חשדו של העני ברבי אביש הגיע לפסים אלימים ולמכות של ממש, הם החליטו להתערב. כמה מהם נעמדו כחומה חוצצת בין העני לבין רבי אביש ואמרו לו כי כל עוד שלא יביא הוכחות ברורות לאשמתו של רבי אביש, אין לו רשות להכותו. חשדות בעלמא אינם מצדיקים הכאה אלימה שכזאת.

מחוסר ברירה נאלץ העני המתוסכל לעזוב את רבי אביש, ואילו רבי אביש מצידו החליט כי מהראוי שיסיים את גלותו זו ויחזור לעירו פרנקפורט. בשקט אסף רבי אביש את מטלטליו המעטים ויצא מהקדש.

לא חלף זמן רב עד שהעני דגן לא האמין למראה עיניו--

היה זה כעבור מספר חדשים והעני שהיה רגיל להסתובב ממדינה למדינה ומעיר לעיר הגיע לפרנקפורט. בשבת קודש הוזמן העני לאכול על שולחנו של אחד מנדיבי העיר, שהזמין אותו לבוא יחד עימו אחר הסעודה אל בית המדרש הגדול של העיר, כיון שרב העיר עומד לשאת מדברותיו לפני הציבור. המארח הסביר לעני האורח כי מלבד שרב העיר הוא גאון עצום הנה הוא גם איש

צדיק, פועל ישועות ומחולל מופתים, ואף מיטיב לדרוש במילי מעלייתא השווים לכל נפש. איש עניו ותמים הוא מאוד, ודבריו אותם הוא אומר בליל שבת הם מתאימים לכל השומעים וכולם מתענגים בשמיעתם.

העני, שהיה בו לחלוחית של תורה, החליט לנצל את ההזדמנות וללכת יחד עם מארחו לדרשה. ראשית, הוא חשב לעצמו, לא יזיק לי לשמוע מעט דברי תורה מפיו מפיק המרגליות של הרב. אך עוד יותר מכך, אם כוחו של הרב גדול, בישועות ובנחמות, שמא כדאי שאבקש ממנו ברכה עבורי ועבור משפחתי; אבקש ממנו כי אזכה בקרוב להוליך את בתי לחופה.

בית המדרש היה מלא מפה אל פה. גם התלמידי חכמים והאנשים התורניים שבקרוב בני העיר, וגם בעלי הבתים היותר פשוטים, לא הרשו לעצמם שלא להשתתף בדרשתו של הרב. לאחר כמה דקות הושלך הס, ורב העיר, רבי אביש, עשה

לא ידע העני כיצד לנתב את תסכולו העצום על אובדן חדשי העבודה הארוכים וחיפש 'שעיר לעזאזל' כדי ללכות בו את כעסו העצום. העני הסתכל אנה ואנה בגניבת הארנק. עד שלפתע נצצה בו ההבנה: העני הזה, ישן במיטה לידו, זה שאינו אוסף כספים בעצמו, הוא זה שכפי הנראה גנב את הארנק. לשם מה עליו לעבוד ולאסוף כסף, כשיכול הוא בשתי דקות לבוז את חילם של אחרים. בוודאי הוא זה הגנב!

את דרכו בענווה ובשפלות אל עבר הבימה מעליה פתח בדרשה.

העני הסתכל אל עבר הרב הדורש ותחילה לא הבין את אשר הוא רואה. מתחילה הוא ידע כי הוא מכיר את הרב מהיכן שהוא, אלא שלא ידע מהיכן. לאחר מספר דקות הכתה בו ההבנה המצמררת: זה הוא העני שהיה יחד עימו בהקדש, זה הוא העני שהוא חשד אותו בגניבה, זה הוא העני שהוא הכה אותו על חשדו זה. הוא הביט ברב הדורש שוב ושוב, והגיע למסקנה המתבקשת: הוא זה שפגע ברב העיר הקדוש והנערץ ואף היכה אותו על לא עוול בכפו.

ההחלטה גמלה בליבו "ברגע שהרב יסיים את הדרשה וירד מהבימה, הוא יחלוץ את מנועליו ויגש לקבל מהרב 'נזיפה' ולבקש ממנו שיסלח וימחל לו על כל מה שעשה לו. כך אכן היה: הרב סיים את הדרשה והחל לעשות את דרכו אל מחוץ לבית המדרש, שם המתין לו העני חלוץ נעללים.

כשהעני ניגש אל רבי אביש מיד זיהה אותו הרב ונרתע לאחוריו בבהלה רבה, שכן בתמימותו הרבה חשב הרב כי העני עדיין עומד על שלו כי הוא זה שגנב ממנו את הארנק והוא מגיע גם כעת לבזותו ולהכותו על ארנקו הגנוב. הרב מיד ניגש אל העני והתחיל להתנצל בקול ולומר: האמן לי שלא גנבתי לך את הארנק! חלילה לי מלעשות איסור תורה שכזה.

העני החל לבכות ולומר בבושה רבה: חלילה, רבי, אין אני חושד אתכם. אין אני בא אלא לבקש מחילה וסליחה ממעלתכם... רבי אביש החזיק את ידיו של העני ואמר לו: יישר כוחכם שאין אתם חושדים בי עוד, ובוודאי שאני מוחל וסולח לכם על הכל, ואי"ה בימים הקרובים שעדיין תהיו כאן בפרנקפורט אף אסייע בידכם לאסוף כספי צדקה כדי שתוכלו להוליך את בתכם לחופה, ועוד תזכו לראות ממנה דורות ישרים מבורכים.

את סיפור מופלא זה היה מספר הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זיע"א, שכן דרכו בקודש הייתה שאם היה מדבר ממעלת מידת התמימות היה נוהג להזכיר את הגה"ק רבי אברהם אביש מפרנקפורט שהיה צדיק תמים באמת עד להפליא, והיה רגיל לספר את מעשה זה ממנו נראה עניין תמימותו המיוחדת.

על הפסוק (שמות לה י'): 'וְכָל חָכֵם לֵב בְּכֶם יֵבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה', פירש הרה"ק רבי שלום מבעלזא זיע"א: כאן הודיענו הכתוב כלל גדול שהחכמה הגדולה ביותר מכל החכמות היא שלא להיות חכם כגלגל אלא להתנהג בתמימות ולעשות 'ככל אשר ציוה השם', בלי שום חכמה עצמית.

והגאון רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל בספרו משך חכמה פירש שמפאת מידת התמימות, זכה בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה להתמלא בחכמה ובתבונה. וכך הוא שבאו דבריו על הפסוק (שם ל - לא): 'וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קְרָא ה' בְּשֵׁם בְּצַלָּאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוֹר לְמִטָּה יְהוָה. וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחַכְמָה בְּתַבְנוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה: ה' הענין דמסירות נפש צריך להיות שלא בחקירה והתחכמות יתירה, ויהודה מסר עצמו בים במסירות נפש, כמו דאיתא בתוספתא דסוטה, וכן חור מסר עצמו בעגל. דהחקירה תעכב [ברצון פנימין] מלמסור נפשו על קדוש השם יתברך כעדות יעב"ץ החסיד. לכן אמר שבעבור זה שלא חקרו ולא נתחכמו יותר מדי, לכן 'וימלא אותו בחכמה ובעדות' וכו' והבן.

וכך דרש הרה"ק רבי אהרן הכהן רוזנפלד מפינסק קארלין זיע"א על הפסוק (שמות לו כט): 'וְהָיוּ תוֹאֲמֵם מִלְמִטָּה וַיִּתְּנוּ יְהִיו תְּמִים אֶל רֵאשׁוֹ, שבזו באה ההבטחה לאדם, שאם יהיה 'תואמים מלמטה', שיתנהג במידת התמימות, יזכה שכמידה נגד מידה יתנהגו עימו כך גם מלמעלה, 'ויחדיו יהיו תמים אל ראשו' - שמן השמים גם כן יתנהגו עמו בתמימות.

(הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום- פורים)

השבוע במדור:

בדיקת ספרים קודם הפסח מחשש חמץ | להעביר תלושים של 'קמחא דפסחא' לחבירו
| בדיקת חמץ בחדר או ארון, ל' יום קודם פסח | הל"ה סאה בסאה באיסור כיצד יתקן

הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ובעל נתיבות אדם

ארכיון 'עוז והדר'

להעביר תלושים של 'קמחא דפסחא' לחבירו

שאלה: אחד שקיבל תלושים ל'קמחא דפסחא', האם מותר לו להעבירם לחבירו או לקרובו הזקוקים לזה.

תשובה: אם כתוב על התלושים שהם 'אישי' ואין להעבירם, צריך לשאול את המנהלים אם ניתן להעבירם למישהו אחר, ובלי רשותם אסור להעבירם.

אבל אחר שכבר קנה מוצרים עם ה'תלושים' האלו, יכול להעביר את המוצרים לחבירו או לקרוב משפחה שלו הזקוק לזה. והטעם בזה, דכיון שכבר קנה את המוצרים והם שלו, אזי הרשות בידו לעשות עם זה מה שליבו חפץ.

וי"ל ראי' לזה מדברי הרמ"א (סי' תרצד, סעי' ב) שכתב כלפי מתנות לאביונים 'אבל העני יכול לעשות בו מה שירצה', וביאר המשנ"ב (שם, ס"ק ט), 'ר"ל אף דהגובים גבו המעות לצורך פורים, מ"מ יש לעני רשות להוציאן לשאר צרכיו', והכא נמי אף שהביאו לו לצורך עצמו שיקנה בו מוצרים, אחר שקנה אותם יכול להוציאן למה שירצה.

בדיקת חמץ בחדר או ארון, ל' יום קודם פסח

שאלה: המנקה חדר או ארון לכבוד פסח, ורוצה להכניס בהם מוצרי פסח, איך ינהג בענין בדיקת חמץ.

תשובה: אם מנקה מיום הפורים והלאה, דהיינו שלושים יום קודם פסח, צריך לבדוק אח"כ בלילה לאור הנר.

ואמנם עיקר זמן מצוותה הוא אור ל"ד בניסן, אך כיון שלא יספיק לבדוק אז את כל המקומות, או באופן שרוצה למלאותו כבר עם צרכי הפסח, צריך לבדוק לפני זה בלילה לאור הנר, [או אכסדרה לאור היום], ואח"כ יכול לסגור את המקום כרצונו.

ונראה דשפיר אפשר לסמוך בכה"ג על הפוסקים דאפשר לבדוק ע"י חשמל ופנסים וכדו' אם חושש לבדוק שם ע"י נר, או דהוי לי דוחק בזה [ועי' באר משה (חלק ו, סי' סג)].

ומיהו ישאר מקום אחד לבדוק שם אור ל"ד, ואז יברך על הבדיקה, ויתאמץ לבדוק מיד בתחילת ליל י"ד. ועי' מה שהארכנו בכ"ז בשו"ת נתיבות אדם (חלק ב, סי' יא).

מין פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון 'עוז והדר'

בדיקת ספרים קודם הפסח מחשש חמץ

שאלה: האם צריך לבדוק קודם חג הפסח את ספרים מחמץ, ואם חייב לבדוק היטב כל ספר וספר.

תשובה: דעת החזו"א זצ"ל (סי' קט"ז וסק"ג וסק"ה) שחייבין מדינא לבדוק ספרים שמשמש בהן לפעמים בחמץ משום חשש פירורים או לעשות בפניהם מחיצה, ואף שאמרו בגמרא (פסחים ז ב) פירורים לא חשיבי ואינו עובר בבל יראה

ע"ש, מ"מ זהו דוקא לענין חיוב ביטול שא"צ, אבל אכתי יש חשש שיבוא לאוכלו וחייב בבדיקה ולכן דינו כמו בחמצו של עכו"ם שאע"פ שאין עובר עליו בבל יראה מ"מ תיקנו שעושה בפניו מחיצה שמא יבוא לאוכלו (סי' קט"ז). והנה מה שהוכיח מחמצו של נכרי צ"ב שבחמצו של עכו"ם החמץ ידוע ולכן חייב במחיצה שלא יבוא לאוכלו, אבל כשהחמץ לא ידוע ואף כשידוע אינו עובר עליו ומנלן שמחשש שמא נמצא חמץ שיתחייב לבדוק, או כשאינו בודק ומוכר יתחייב לעשות מחיצה, ובפרט בספרים שאין רגילים לאכול מהם - גם כשאר ימות השנה - גם אם מצא שם פירורים, מנלן שצריך לבדוק או לעשות מחיצה, ובמהר"ם חלאוה בסוגיא שם מבואר שפירורים דלא חשיבי היינו אף לענין חיוב בדיקה, וכן מבואר בביאור הגר"א סי' תמ"ב.

וע"ש בחזו"א שהביא ראייה לדבריו משוכר בי"ד שחייב לבדוק אם לא בדקו הבית, אף שאין השוכר עובר בבל יראה חיישינן שמא יבוא לאוכלו, הרי דחוינא דחייבו לבדוק חמץ שאינו ידוע אף שאינו עובר עליו בבל יראה, מ"מ יש לחלק דשם עלול למצוא גלוסקא יפה, אבל לבדוק לפירורים לעשות מחיצה לא שמענו, וכן כמדומני שמאסי לאינשי לאכול פירורים שנמצאו בספרים דלא חשיבי ובפרט שמצויין "מילבען" (תולעים) ורגילים תמיד לזרוקם.

ורבינו החזו"א זצ"ל נהג לעשות מחיצה בפני כל הספרים שבבית לפסח, אבל ב"מעשה רב" נראה הכרעה להגר"א זצ"ל שספרים שמשמשים בהם בשעת סעודה צריך לבדוק (או למכור לנכרי) ומשמע ששאר ספרים אין חוששין, אבל הוותיקין נוהגים כל השנה לזהר לא לאכול עם סתם ספרים שלא יצטרכו לבדוק לפסח, ובספרים שמשמשים בסעודה כמו סידורים מצניעים ומוכרים לפסח וכנה"ל.

**הגאון רבי פנחס וינד
בעמח"ס ברית פנחס ראש
בית ההוראה לענייני ריבית**

ארכיון 'עוז והדר'

וכשבאו לברר את ההלכה, כבר היה פער ושינוי גדול בין שער הדולר כלפי הפונד [ליש"ט], ועל פי פסק הרבנים דשם, הלואה מותר לו לפרוע רק 188,000 דולר, כך שהמלואה הפסיד 12,000 דולר.

על כן מוטל על המורה הוראה, לעמוד ולבדוק בכל פעם על הפתרון היותר רצוי, כדי להקטין את ההפסדים, עד כמה שאפשר על פי ההלכה, לפי המציאות בפערים בשערי המטבעות, ולפי צורך המלואה לפי איזה שער מטבע הוא רוצה לקבל בסוף. [כגון אם הוא צריך דולרים, אז לא משנה לו כל כך אם הדולר שווה פחות או יותר, כי הוא צריך לשלם חוב בדולרים, או שהוא צריך שווי של שקלים, ואז הוא יהיה מעוניין יותר שיהיה לו סכום מסוים של שקלים, גם אם לא ירויח אם השער יעלה עוד יותר].

ולכן ראשית יש לדעת, האם נשתנה השער של סוג המטבע שהלואה, משעת ההלואה עד עכשיו, שאם השער עלה, אז כעת אין המלואה יכול לקבל בחזרה את כל הסכום שהלואה, וההלואה עומדת על השווי בשקלים, שהיה בעת ההלואה [דהיינו סכום של דולר השווה בשקלים, כמו שהיה שווי הדולר בעת ההלואה, וזהו בארץ ישראל. ובחוץ לארץ אם הלואה מטבע זר באותו מקום השווי נקבע, לפי מטבע היוצא שם]. ואם השער ירד או שנשאר על עומדו, אז ניתן לתקן את ההלואה באופן שיוכל לפרוע את סכום הדולר שלו.

ישנם כמה אופנים היאך לתקן את האיסור:

א. הלואה יפרע את החוב הקודם בפועל וכדין, ויעשו ביניהם הלואה חדשה, לאחר שיש ללוה מעט דולר. אם אין לו הסכום לפרוע, יכול ללוותו מחלפן וכדו' [עיין הפרטים בסברת הדברים].

פרעון ההלואה וכן עשיית הלואה החדשה יהיה כפי הסכום שמותר לו לפרוע כעת. אם השער של הדולר נשאר כמו שעת ההלואה או ירד, יפרע את סכום הדולר שלו. ואם השער עלה בינתיים, יפרע רק כפי שווי החוב בעת ההלואה [כ-48,780 דולר עיין ב'שאלה'].

ב. יכולים לסכם שמעכשיו יפכו את ההלואה לשקלים, שהלואה יהיה חייב למלואה סכום של שקלים, כשווי הדולר כעת כאשר עושים את ההמרה. וכשממירים חוב של מוצר, למטבע המקומי, יכולים לסכם זאת בעל פה ואין צריך לזה קנין.

ובעצה זו אין צריך שללואה יהיה מעט דולר, כי החוב נעשה במטבע המקומי ולא במוצר.

ואם עשו כן, בין אם עלה השער יותר בעת הפרעון, ובין אם ירד השער, ישלם את אותו סכום השקלים, או את שויים בדולר.

ג. המלואה יותר ללוה שלא יצטרך לפרוע יותר משווי החוב בעת ההלואה, ואם עד שעת הפרעון יעלה המחיר, ישלם רק כשווי בעת ההלואה, אבל מרויח שאם הדולר ירד, אזי יקבל שוב יותר דולר, עד הסכום שהלואה.

בעצה זו לא צריך שום קנין ולא הלואה חדשה, וכן אין צריך שיהיה ללוה מעט דולר.

ואם עשו כן, אם עלה השער משעת ההלואה עד עת הפרעון, ישלם רק כפי שווי הדולר בעת ההלואה. ואם מחיר הדולר לא נשתנה או ירד, ישלם את סכום הדולר שלו.

ד. לא מהני לעשות הלואה חדשה ע"י הנאת מחילת מלוה.

לסיכום למעשה כיצד יעשו כדי לתקן את האיסור, כאשר רוצים להשאיר את החוב במט"ח, ולהקטין את צד ההפסד:

1. אם השער עלה בינתיים, וחושש שיעלה עוד - יעשה הלואה חדשה, ואז לפחות ירויח שלא יפסיד עוד. ואם רוצה את הפרעון בשקלים - יהפוך את החוב לשקלים.
2. אם השער עלה בינתיים, ואינו חושש שיעלה עוד, ויש צד שירד בחזרה - יותר על העלייה, ואז ירויח שאם ירד יוכל לקבל את כל הסכום.
3. אם השער נשאר על עומדו או ירד, - יעשה הלואה חדשה, ואז ירויח שאם יעלה יוכל לקבל את כל הסכום שלו.

הלואה סאה בסאה באיסור כיצד יתקן

שאלה: יהודי הלואה לחבירו 50,000 דולר לתקופה של חצי שנה. לאחר כשבועיים נפגשו המלוה והלוה בשיעור בהלכות רבית, שם הם התוודעו להלכה של סאה בסאה, שיש איסור להלוות לחבירו חפץ או מטבע זר שאינו המטבע המקומי, על מנת שיפרע לו את אותה כמות שלוה. הם שמעו שחז"ל אסרו זאת, שמא יעלה מחיר המוצר עד זמן פרעון ההלוואה, ונמצא שמחזיר המלוה מוצר ששווה יותר ממה שקיבל, והוא אבק רבית.

אמנם חז"ל התירו זאת, אם יש ללוה מעט ממין המוצר שהוא לוה. אך לדאבונו של המלוה והלוה, לא היה ללוה מעט דולר בשעת ההלוואה, נמצא שהלואתם הייתה באיסור.

בגמר השיעור התחיל הראש המסחרי של השניים לחשבון חשבוננו של הלואה. הם עדיין לא יודעים אם השער של הדולר בינתיים, עלה, ירד או שמא נשאר על עומדו. המלוה חושש שמא השער עלה ולא יוכל לקבל את כל כספו בחזרה, [שאם בעת ההלוואה השער היה 4 נ"ל לדולר, נמצא שווי ההלוואה היה 200,000 נ"ל, ואם עכשיו השער הוא 4.1 אז 50,000 דולר שוה 210,000 נ"ל, וללוה מותר להחזיר רק שווי של 200,000 נ"ל שהוא כ-48,780 דולר], גם הלואה חושש לכך, כי סך הכל המלוה עשה עמו חסד והוא אינו רוצה שיפסיד בגללו. מאידך מסתפק על הצד שהשער ירד, האם המלוה יוכל לתבוע ממנו יותר דולר, שיהיו שוים כמו השווי בשקלים בשעת ההלוואה [שאם השער ירד ל-3.9, אז שווי של 200,000 נ"ל שוה כ-51,282 דולר]. ושוב נכנס בהם ריח של יראת שמים, והם שואלים זה את זה, בכל מקרה, בין אם השער השתנה ובין אם לא, איך נתקן את האיסור מכאן ולהבא.

תשובה: מציאות זו שכיחה מאוד, כאשר שני אנשים הלואה זה לזה מטבע זר ולא ידעו שצריך שהלואה יהיה לו מעט מאותה מטבע, וכאשר הם באים לתקן את האיסור, לפעמים ההפרש בשווי החוב וההפסד, נע בין עשרות דולרים ובין עשרות אלפי דולרים.

ומעשה היה בעיר הבירה לונדון, שאחד הלואה שם לחבירו 200,000 דולר,

ערבב נהל המבואר
להרה"ק רבי דוד שלמה אייבשיץ זיע"א

כל העולים דולכים אל הים
5 ספרים אור יהודי של רבינו זקוקים בעלי הקורבן נהל מבוארים לאישות עם ציונים ודעות, ודרכות הנגנים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחגיגות הספרים

הרה"ק רבי משה יהושע הגר מויזניץ זי"ע האדמו"ר מויזניץ בעל ה"שועות משה" - כ' אדר תשע"ב

שבא לנחם את כ"ק רבנו [ה'ישועות משה'] זי"ע על פטירת אביו כ"ק רבנו האמרי חיים זי"ע ניסן תשל"ב.

בעת עריכת שולחנותיו הטהורים של המהר"א רגיל הייתי למנות בפניו את המסובים אצל השולחן בכדי שיורה את מי מהם לכבד בברכת המזון, שכן הוא בגודל קדושתו היו עיניו נעוצות מטה ולא הרים עיניו לראות מי ומי המסובים. פעם הגיע רבנו זי"ע להשתתף בשולחן הטהור בעודו מכהן כראש ישיבת ויזניץ, כשמניתי את שמו לפני הרבי, הורה לכבדו בברכת המזון. לשבת הבאה נשנה הדבר ושוב הורה לכבדו בברכת המזון, בשבת השלישית כשהחילתי למנות את המסובים דילגתי על שמו

'און ווער נאך?' מי עוד מיסב אל השולחן. אזי נאלצתי לומר שגם ראש ישיבת ויזניץ נמצא כאן. מיד נענה הרבי ואמר: 'הוא יברך!'
לאחר השולחן, אמר לאחי הגה"צ מבילגורייא זי"ע:

פעם הגיע המחונן מויזניץ - הרה"ק ה"אהבת ישראל" זי"ע - להשתתף בשמחה משפחתית בבעלזא. לאחר השמחה מיהר לנסוע חזרה אל ביתו שבגרויטוורדיין. שאלו אבי - הרה"ק רבי יששכר דב מבעלזא זי"ע: 'מחונן, מדוע ימהר לשוב לביתו ולא יתמהמה קמעא...'
השיב הרה"ק מויזניץ: 'יש לי בבית נכד הלומד 'תורה לשמה', והנני מתגעגע אליו...'

כוונתו היתה לנכדו זה! - סיים הרבי ואמר - לכן מצאתי לנכון לכבדו ביותר!
(יצוין, שהמהר"ד נסתלק כבר בשנת תרפ"ז, ואילו רבנו זי"ע היה אז נער בר מצוה, היינו, שבגיל כה צעיר כבר העיד עליו הסב"ק).
(שרפי קודש ח"ב - עמ' תקפ"ב)

ביום שני כ"ה מנחם-אב תש"ד, שלושה חודשים לאחר הבריחה מציפורני הנאצים, זכה לחונן את עפר הארץ, כשמאות חסידי ויזניץ המתינו לקבל את פניהם בתחנת הרכבת בחיפה, עם עלותו לארץ ישראל נתמנה על ידי דודו הרה"ק בעל "דמשק אליעזר" זי"ע, לכהן כראש ישיבת "בית ישראל ודמשק אליעזר" ויזניץ בתל אביב.

בהמשך סייע בידי אביו להקים את שיכון ויזניץ בבני ברק, ובמקביל כיהן כרב ואב"ד שיכון ויזניץ בעיר עם פטירת אביו האדמו"ר הרה"ק בעל ה'אמרי חיים' זי"ע ביום ט' ניסן שנת תשל"ב, מונה תחתיו לאדמו"רות.

מקום מושבו נקבע בשיכון ויזניץ בבני ברק, כאשר לצידו מונה אחיו כ"ק אדמו"ר מויזניץ מונסי זצוק"ל לאדמו"ר כשמקום מושבו בעיירה מונסי שבניו יורק.

האדמו"ר היה ידוע כמתמיד ולמדן עצום, התפילות והטישים בשבת וימים טובים היו ידועים בחמימות ובהתלהבות.

במהלך כהונתו הקים האדמו"ר מוסדות תורה וחסד, ישיבות, תלמודי תורה, כוללים, וסמינרים ובתי ספר לבנות בהם מתחנכים למעלה מעשרת אלפים תלמידים ותלמידות.

בין תלמידיו וחסידיו בולטים היום בעולם התורה והחסידות עשרות רבנים ודיינים, ראשי קהילות ומשפיעים שמעבירים את תורתו ומשנתו. רבינו עלה בסערה השמימה ביום כ' אדר תשע"ב, ומנו"כ באוהל ויזניץ.

זקינו העיד עליו שלמד תורה לשמה

עובדה מופלאה המבטאת את גודל ההערכה שרחש הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע אל כ"ק רבנו הישועות משה זי"ע סיפר הרה"ח ר' שלום פוגל ז"ל משב"ק אצל המהר"א, סיפר זאת אחר

כ"ק אדמו"ר מויזניץ זצ"ל נולד ב"ג בסיוון שנת תרע"ו בגראסוורדיין שבהונגריה להוריו הרה"ק בעל ה'אמרי חיים' זי"ע והרבנית הצדקנית מרת מרגלית ע"ה, בתו של האדמו"ר הרה"ק רבי זאב מרחמסטריווקא זי"ע.

בילדותו למד תורה ונתחנך על ברכי זקנו הרה"ק בעל 'אהבת ישראל' מויזניץ זי"ע, אליו היה דבוק וקשור בעבותות של אהבה, ובגיל שמונה עשרה בהיותו עדיין בחור צעיר לימים, נתמנה על ידי אביו בעל ה'אמרי חיים' לכהן כרב בעיירה וילחוביץ והגלילות - אז בהונגריה, שם היתה קהילה גדולה של חסידי ויזניץ.

ביום ב' בניסן תש"ב נשא לאשה את הרבנית מרת לאה אסתר ע"ה, בתו של האדמו"ר רבי חיים מנחם מנדל מדענעש זצ"ל, החתונה נערכה בעיירה דענעש, ביום שישי בערב שבת בהשתתפות מאות מחסידי ויזניץ ותושבי העיר ובראשות אדמו"רים ורבנים, משנפטרה נשא האדמו"ר לאשה את הרבנית הצדקנית מרת שיינדל תליט"א, תבדל לחיים כשהוא אז בן שמונים וחמש.

בשנת תש"ד בפרוץ מלחמת העולם השנייה, החליטו בני המשפחה ובסיועם של בני המקום, להימלט על נפשם ולעלות לארץ הקודש, בחודש אדר באותה השנה התחילו את מסע הנדודים, האדמו"ר מויזניץ והרבנית לאה אסתר ע"ה ובתם תבדל לחיים כיום הרבנית מסקווירא תבדל לחיים. בח' באייר חודשיים לאחר מסע הבריחה חצו את הגבול לרומניה דרך היער, ובחסידי השם הגיעו לכפר טאשאד שברומניה, כשבוועיים וחצי לאחר מכן - כ"ו באייר עבר אביו האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים' זי"ע, גם הוא את הגבול ונפגש עם בנו, יומיים לאחר מכן בכ"ט באייר המשכו לבוקרשט, ובחודש אב עלו לרכבת לנסיעה לנמל קונסטנצה, משם הפליגו בספינת "מורינה" לחון את עפר ארץ ישראל.

הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזנסק זי"ע בעל ה'נועם אלימלך' - כ"א אדר תקמ"ז

אשרי מי שראה שפניו בחלום

'באותו ליל שבת' מספר הלה, 'שמעתי בחלומי קול מדבר אלי, לא ראיתי כל תמונה, רק קול דברים המדבר ואומר לי: 'אני הוא אלימלך מליזנסק, היות ואתה עוסק בכל יום בספרי באתי לגלות לך את מקור הדברים מה שלמדת היום, עיין במדרש תנחומא פרשת האזינו שם תמצא כדברי ואירו עיניך, ויהי בבוקר ותפעם רוחי, זכרתי היטב את דבר החלום ותכף אחר ברכת התורה מהרתי לפתוח את המדרש בפרשת האזינו, ואכן הדברים האירו למולי באור יקרות, וז"ל המדרש שם (האזינו ז): 'זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור, לעולם יבדוק אדם בשמות לקרוא לבנו הראוי להיות צדיק, כי לפעמים השם גורם טוב או גורם רע, כמו שמצינו במרגלים, שמועבן זכור על שלא שמע בדברי המקום וכו', עיי"ש'.
ע"כ כפי ששמעתי מבעל המעשה, והוא פלאי.

(הג"ר מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר ויצא פ"ד)

שמעתי מעשה פלא מפי בעל המעשה בעצמו, אשר הוא אדם חשוב וירא שמים, וסיפר לי, שהוא נין ונכד להרה"ק רבי אלימלך מליזנסק זי"ע, והוא מקפיד ללמוד בכל יום בספה"ק נועם אלימלך, חוק ולא יעבור.

ונהג, באחד השבועות, בליל שבת קודם התפילה, עסק כדרכו בנועם אלימלך, ולמד אז את דבריו הקדושים בפרשת לך (ד"ה אחר) וז"ל: 'שלפעמים שמא גורם, היינו השם שהוא נקרא כשם אדם כשר וישר זה גורם לאדם שיהיה צדיק, למשל מי ששמו אברהם ורוצה לעבוד השם יתברך ברוך הוא, אזי השם הזה גורם ומסייע לו שיהיה צדיק'. ולידו ישבו כמה אברכים, ואחד מהם שאלו היכן המקור לדברים אלו, ששמו של האדם משפיע על התנהגותו לטב ולמוטב, אך הוא לא הבין את השאלה: 'מדוע צריכים מקור לזה?! הרבי ר' אלימלך הוא המקור בעצמו!'

הרה"ק הרבי ר' אלימלך נולד בשנת תע"ז בפולין לאביו רבי אליעזר ליפמן. נתקרב אל 'המגיד הק' ממעזריטש' ע"י אחיו הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי. במשך שמונה שנים נדד במקומות שונים עם אחיו הצדיק ר' זוסיא מאניפולי, כשבדרכם מחזירים הם רבים בתשובה. ואח"כ התיישב בליזנסק, שבזכותו הפכה לעיר חסידות מרכזית. הירבה במעשי צדקה וחסד, ונהג מנהגי פרישות וסיגוף. וכל צדיקי החסידות בדור שלאחריו בפועל וגאליציע היו מתלמידיו.

ככ"א אדר בשנת תקמ"ז נתבקש לשיבה של מעלה ומנו"כ בליזנסק. והמקום הקדוש נעשה לאבן שואבת עד היום הזה. הרה"ק רבי מנחם מענדיל מרימנוב זי"ע אמר, כי תפילה על ציונו של הרבי ר' אלימלך סגולה להתעוררות תשובה.

הותיר אחריו ברכה את ספרו הק' 'נועם אלימלך' שהוגדר על ידי הרה"ק בעל ה'תניא' זי"ע, ספרם של צדיקים. זי"ע.

הגה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע בעל החידושי הרי"ם - כ"ג אדר תרכ"ו

מעלה שלם עליו הכתוב כאילו עשאה', ובפרט שזכית להשלים את אכילת המצות בפסח שני".

הרב נפרד מהקשיש, תוך שהוא מהרהר בליבו על מסירות הנפש של יהודי בודד בקצה העולם למען קיום המצות.

עבר זמן מה, והרב אלמליח מתקשר לביתו של הישישי ומזמין אותו לפגישה. נרגש כולו הגיע הקשיש ללשכתו של הרב, תוהה לשם מה הזמן.

בהגיעו, פנה אליו הרב בשאלה: "סיפרת לי סיפור נפלא על המצות שאכלת בפסח שני. האם זוכר אתה באיזו שנה בדיוק אירע הסיפור?"

הזקן השיב מיד: "מה השאלה?! ודאי שאני זוכר! היה זה בפסח 1945 למניינם!"

הרב אלמליח התקשה לדבר מרוב התרגשות. להפתעתו של הזקן, שלף הרב לוח ישן של שנת תשי"ד: "הבט!" קרא בהתרגשות: "שנת תשי"ד הייתה שנה מעוברת! כלומר, היו בה שני חודשי אדר..."

הזקן התקשה בתחילה להבין, אך הרב הבהיר לו: "כאשר אכלת את המצות שאותן אפית בעצמך, לא היה זה ליל הסדר, אלא היה זה ביום שושן פורים... אך באותו הלילה שאכלת את המצות הכשרות שהביא לך השוחט, באותו יום שחשבת אותו ל'פסח שני', היה זה חג הפסח האמיתי!"

"כנראה", הוסיף הרב: "לא ידע השוחט שטעית בחשבון. הוא חשב שאתה מכין מצות לפסח שיהיה בעוד שבועיים, לכן נתן לך את המצות, וכך זכית לקיים את מצות אכילת מצה כדת וכדין."

ראה כיצד דאגו לנו משמיים שתזכה לקיים את מצות אכילת מצה בזכות עמלך ויגיעך: בדיוק אז הגיע השוחט לעיירה הנידחת, ביקר בביתך והבחין בתגורך, על מנת שתהיינה לך מצות כשרות ביום חג הפסח הנכון..."

זוהי תשובתו של רבנו ה'חידושי הרי"ם': אותם טמאי מת בחג הפסח במדבר, הבינו אמנם בשכלם שהפסידו את הפסח, אך בליבם לא יכלו להשלים עם הפסד המצווה.

השתוקקות עצומה בערה בקרבם לזכות לקיים את המצווה, ומפיהם פרצה הזעקה: 'למה נגרע?!' כל התירוצים לא עניינו אותם, הם ביקשו דבר אחד: לקיים את מצותו הפסח!

ומכיוון שרצונם היה עז כל כך, הצליח רצון אמיתי זה לפעול בשמיים, ולגרום לך שעם ישראל כולו יזכה לדורות להזדמנות נוספת בהקרכת הפסח.

על ידי התשוקה העצומה למצווה, נפתח עבורם פתח חדש, ואור קדושת הפסח הושפע בשנית שלושים יום לאחר מכן. זהו כוחו של כוח הרצון האמיתי. רעיון יסודי זה עלינו להפנים:

ישנה הזדמנות שנייה! אמנם בעולם הגשמי לרוב אין הזדמנות שנייה, וכאשר אנו מחמיצים הזדמנות היא לא תחזור על עצמה, אך כאשר יהודי שואף ומבקש ברוחניות - הוא יזכה.

לעולם לא מאוחר מדי, ובלבד שאכן ירצה. באמת... (הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א - ספיר ויהלום- הגדה של פסח)

אפיתי כעשרים מצות שאותן חוררתי בעזרת מזלג שליבנתי באש. לא היה קץ לאשרי כאשר זכיתי להסב לשולחן הסדר עם שלוש מצות כשרות בישימון הקרח הסיבירי.

כך ישבתי בכפר הנידח לבדי בליל הסדר, וסיפרתי לעצמי את סיפור יציאת מצרים ככל שזכרתי.

רבה הייתה שמחתי על הזכות שלא פיללתי שאזכה לה - לחוג את החג כראוי ולקיים את מצוות אכילת מצה לאחר השחרור. אך שמחתי התחלפה עד מהרה בעגמת נפש רבה...

שבועיים חלפו מחג הפסח, ואל הכפר הגיע יהודי! היה זה שוחט שנהג לנדוד בדרכים השוממות, ולתור אחר יהודים הזקוקים לשחיטה.

נקל לתאר כמה רבתה שמחתי כאשר ראיתי לראשונה מזה שנים פני יהודי. הבאתי לביתי בכבוד רב, וקיבלתי את פניו בשמחה רבה. השוחט נכנס לחצר, וכאשר ראה את התנור שעדיין ניצב על תילו מאפיית המצות, תהה למה הוא משמש.

סיפרתי לו בהתרגשות על המצות שזכיתי לאפות בתנור זה, אך הוא לא התרשם: "אינני מאמין שהמצות שאפית בתנור זה היו כשרות..." הפטיר בלא לשער מה חוללו מילתיו הספורות בליבי.

וכאילו כדי לסתום את הגולל על ההרהורים שנבטו בי, שמא טעה השוחט והמצות כשרות היו, הוציא האיש מצוררו שלוש מצות כשרות והעניק לי: "קח, מצות אלו כשרות למהדרין..."

עולמי כמו חרב עלי... עמל ויגיעה כה רבים השקעתי במצות אלו, והנה כעת, לאחר הפסח, מתברר לי שלא יצאתי ידי חובתי כלל.

חשתי כ"עבד שבא למוזג כוס לרבו ושפך לו קיטון על פניו..." (סוכה פ"ב מ"ט).

"ומה עשיתי?" שאל הרב אלמליח את הישישי, "האם שמרת את המצות לשנה הבאה?" "לא, אכלתי אותן בפסח שני..."

המתנתי שבועיים נוספים, ולאחר שקעה החמה ביום י"ד באייר, ישבתי וערכתי את 'פסח שני'.

דמעות זלגו מעיניי בעת אכילת המצות, וכך אמרתי לאבי שבשמיים: 'ריבונו של עולם, הלא כתבת בתורתך שטמא או מי שהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון - ניתנת לו האפשרות לקיים פסח שני'.

ובכן, נמצא אני בדרך הרחוקה ביותר - בערבות סיביר שברוסיה הגדולה. לא חסתי על כוחותיי ועל טרחתי, יגעת בכל כוחי לקיים את מצוותך, אך בעוונותיי, עלו מצוותי שלא כהוגן...

כעת מבקש אני להשלים את ההסרת פסח ראשון, ולקיים לפחות את הפסח השני..." "כך התערבו דמעותיי במצותי של השוחט שאכלתי באותו הלילה, זכר לפסח", סיים הקשיש את סיפורו.

הרב אלמליח חיבק את היהודי בהתרגשות: "אין לי ספק שאותן מצות שאפית כמו ידייך, עלו לריח ניחוח לה! הן אמרו חכמינו (ברכות 1): 'חשב אדם לעשות מצווה ונאנס ולא עשאה,

הרה"ק רבי יצחק מאיר מגור זי"ע נולד בשנת תקנ"ט במאגנישוב שפולין לאביו הג"ר ישראל ראטנבערג אב"ד מאגנישוב ובסוף ימיו רב בק"ק גור. בהגיעו לפרקו נשא את בת רבי משה חלפן.

היה מתלמידי המגיד הק' מקאזניץ ובנו הרה"ק רבי משה, הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחא והרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאצק זי"ע.

בשנת תרי"ט החל להנהיג את עדתו הגדולה בגור. נודע בגאונותו בכל מכמני התורה. נתבקש לישיבה של מעלה בכ"ג אדר תרכ"ו. השאיר אחריו את ספריו חידושי הרי"ם על שו"ע ועל מסכתות הש"ס, "ספר הזכות" על התורה ועוד. זי"ע.

לעולם לא מאוחר מדי, ובלבד שאכן ירצה. באמת...

המועד היחיד בין חגי השנה שיש בו הזדמנות חוזרת הוא חג הפסח. הזדמנות שכמוה לא מצאנו בכל התורה כולה:

מי שנאנס ולא התענה ביום כיפור או לא תקע בשופר בראש השנה או לא נטל לולב, לא יוכל כמובן להשלים את המצווה לאחר עבור זמנה. אך שונים הם פני הדברים בחג הפסח.

לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים, קיימו את קרבן הפסח בשנה השנייה להיותם במדבר, אך כמה מתוכם היו טמאים ולא יכלו להימנות על הקרבן.

באו אותם טמאים למשה רבנו וטענתם בפניהם: "למה נגרע?"

טענה זו תמוהה היא מאוד: הלא התשובה לטענתם כתובה בצורה ברורה ומפורשת בתחילת הפרשה - 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא' (במדבר טו).

טענת 'למה נגרע' נראית כתלושה מן המציאות. מעולם לא שמענו שיבוא אדם שנאנס ולא קיים מצווה בזמנה, ויטען 'למה נגרע'...

האם כאשר מאחר אדם את הרכבת - הוא יכול לצעוק: 'מדוע אני לא ברכבת?!' שאלה זו שאל הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זי"ע"א בעל 'חידושי הרי"ם', ואת תשובתו נבין באמצעות מעשה נפלא אותו מספר רבה של העיר דימונה, רבי אברהם אלמליח:

היה זה לאחר דרשת שבת הגדול אותה מסר הרב אלמליח בבית הכנסת הגדול של העיר. בין המתפללים פילס את דרכו אל הרב יהודי קשיש מעולי רוסיה, שביקש לספר לרב את סיפורו:

"אני רוצה לספר לרב את סיפורי האישי על מסירות נפשי למצות בחג הפסח, גם בהיותי בגיא צלמוות במחנות העבודה בסיביר. היה זה בשנת תשי"ד."

שחררתי מהכלא הרוסי, ועם שחרורי מצאתי את עמית בעיירה רוסית רחוקה ונידחת בערבות סיביר. עמית היהודי היחיד בעיירה.

לוח שנה לא נמצא בכל האזור, כמובן, אך למולי הצלחתי לשמור על חשבון הימים בעת שהותי במחנות, בטח, הנה הטקסט מחולק לקטעים כפי המקור:

ולפיו ידעתי שבעוד ימים מספר יחול חג הפסח. במאמצים כבירים השגתי קמח, בניתי בחצר תנור מאולתר מלבנים, וכשהגיע יום ערב פסח

הרה"ק רבי אברהם גרשון מקיטוב זי"ע כ"ה אדר א' תקכ"א

בשם החסיד ר' גרשון קיטובער ז"ל שבא לירושלים, וראה בשלוות עמים יושבים בה, ובכה ואמר שזה שאומרים בראותי כל העיר (ירושלים של מטה), על תילה בנויה, ועיר ה' מושפלת ירושלים של מעלה וכו' שם ניכר החורבן ודוממים וכו'.

(פרי מגדים" על שו"ע או"ח - הל' תשעה באב, סי' תקס"א)

בתחילה התיישב בחברון עיר האבות, ובשנת תק"ג (וי"א בתק"ז) השתקע בעיה"ק ירושלים. ביום כ"ה באדר א' תקכ"א איתקטר בהאי קטירא לחי עלמא, מנוחתו כבוד בהר הזיתים בירושלים.

בכה על החורבן כשהגיע לירושלים

שמעתי מאדוני אבי הרב ז"ל שאמר כמדומה

הרה"ק רבי אברהם גרשון מקיטוב זי"ע נולד בעיר בראדי המעטירה, שם כיהן כדיין אביו רבי אפרים - חותנו של מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הק'. בתחילה לא עמד הרה"ק ר' גרשון על טיבו של גיסו הבעש"ט שהסתיר גדלותו ממנו, אבל כעבור מספר שנים נהפך להיות מחסידיו הגדולים ונתקשר אליו ביותר. בתחילת שנות הת"ק עלה לארץ ישראל ונתמנה נשיא היישוב.

הגה"צ רבי אברהם חיים ברים זצ"ל כ"ו אדר תשס"ב

יותר גרוע מבעלי חיים, לדגים אני נותן אוכל, וגם עליך, המיליונר, אני מרחם ונותן אוכל...

גאונותו במידות

ידוע הסיפור פה בק"ק סקווירא, כי פעם היה אסיפה רבתי שהתכבדו שם כמה רבנים לומר דברי חיזוק ומוסר לפני קהל עם, אחד מהרבנים דיבר דרשה ובתוך הדרשה, שכח לרגע את ההמשך שעליו לומר, הוא הפסיק את דרשתו לרגע קט, ולקח את הניירות שעליו הכין דרשתו, הביט בה ואחרי כן המשיך את דבריו.

הרה"ג מו"ר ר' חיים ברים זצ"ל שניהן אז כראש הישיבה פה בק"ק סקווירא התכבד לישא דבריו אחרי כן, הוא חש מה יהיה אם דרשה שלו תצליח בלא שום תקלה, הלא אולי ירע לאותו דרשן הקודם, ואולי גם הקהל יאמרו עליו שדרשה שלו היתה טובה ביותר. מה עשה, באמצע דרשתו הפסיק את דבריו כמו שטעה טעות גדול, וחטף נייר מכיסו, הביט בה מלפנים ומלאחור לכמה דקות, ואחרי כן המשיך את דרשתו.

הדבר עורר פלא אצל הבחור שהיה בן בית אצל הראש ישיבה, וידע דרכו של הראש הישיבה, שאינו רגיל מעולם לכתוב את דרשותיו על הנייר. והחליט לתהות על הדבר, ולכן אחרי כן כשהראש ישיבה הגיע הביתה והחליף את מעילו, פשפש בתוך מעיל הראש ישיבה ומצא כדי מדתו, אותו הנייר שהוציא הראש ישיבה באמצע הדרשה מכיסו לקחו בידו וירא כי היתה נייר ריקן לא היה כתוב בו דבר וחצי דבר, רק אז הבין כי זה היה ממסכת המדות שאפפה את כבוד הראש ישיבה בכל צעד ושעל.

(בפיקודיך אשיחה - עמ' נ"ח, הובא בזכרונם (לברכה)

לעמוד בראשה.

איש חסיד היה דבוק בלב ונפש לרבנותו הק' צדיקי בית רוז'ין, ובראשם רבו כ"ק אדמו"ר רבי מרדכי שלמה זי"ע מבויאן, אליו היה מקושר בלב ונפש ובהתבטלות מלאה. רבו הק' השיב לו אהבה וחובה בלתי רגילה לימים היה רבי אברהם חיים זצ"ל מעמודי התווך של עדת באיאן המפוארה בארה"ק תחת הנהגת כ"ק אדמו"ר שליט מבייאן, כשהוא בטל אליו כל כולו.

רבי אברהם חיים עצמו היה סמל לאות ומופת אצל צמאי דעת ומבקשי תורת הבעש"ט אשר דבקו בו בעזו.

ביום כ"ו אדר תשס"ב תמה יריעת חייו ונתבקש להרביץ תורה בישיבה של מעלה, זי"ע. (קובץ "נזר התורה" אלול תשס"ח).

מאיפה יש לעשיר לאכול

שח פעם הגה"צ ר' חיים ברים זצ"ל: מי שהוא עני ואביון, אפשר להבין מאיפה יש לו פרנסה. הוא רואה שאין מה לאכול, אז הוא פותח תהלים ומדבר עם הקב"ה,

אתה יצרת אותי, אנא שלח לי אוכל, ותברך אותי בפרנסה. השם שומע את תפילתו ושולח לו כל מה שהוא צריך. כולם יודעים מאיפה הוא מתפרנס.

אבל העשיר, מאיפה הוא מתפרנס? הן יש לו המון כסף. החשבון הנפוח שלו בבנק נראה ממש טוב. הוא אמנם אינו מדלג על ברכת 'ברך עלינו', אבל אי אפשר להשוות את התפילה שלו לתחנונים של העני. העשיר בקושי שם לב למה שהוא מדבר, והעני עומד ומתנועע... אז אתם יודעים איך בכל זאת מגיע אוכל לעשיר? משום "ורחמיו על כל מעשיו". הקב"ה אומר לו, אתה לא

הגאון רבי אברהם חיים ברים זצ"ל, איש האשכולות מדמויות הודו שבירושלים של מעלה. נולד בירח טבת תרפ"ב לאביו החסיד רבי מרדכי דוד זצ"ל מיקירי קרתא דשופריא.

כבר מימי נעוריו התבלט כלמדן ומתמיד מופלג ושמר יצא לתהילה כעילוי עצום. בהתמדתו כי רבה שקוד היה על תלמודו יומם וליל ביגיעה עצומה. בהיותו עלם צעיר, תלמיד בישיבת 'עץ חיים' הירושלמית נטלו ראש הישיבה הגאון הנודע רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל אשר עמד על כשרונותיו המבורכים, שכלו הזך והישר וסגולות נפשו והביאו אל חדרי תורתו פנימה, הדריכו בנתיבות התורה ואף קבע עמו חברותא, להתקרבות מיוחדת זכה רבי אברהם חיים באותה עת גם אצל הרב זצ"ל מבריסק.

בהגיעו לפרקו היה לחתנו של הגה"צ רבי ישראל טויסיג זצ"ל ממטרסדורף. חותנו הגדול מרבה היה להשתעשע עמו בשעשועי דאורייתא בהערכה והערצה מופלגת, בראותו בו חד מגדולי הדור העתיד.

רבי אברהם חיים זצ"ל היה מהמיוחדים שבקבוצה הראשונה של אברכי ובני ישיבה מופלגים בעלי שיעור קומה, עמם פתח הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצ"ל בשנת תש"ד את ישיבת מיר המעטירה בירושלים, והיה מבאי ביתו הקרובים.

זכה להתקרב אל מרן החזו"א זצ"ל אשר פתח בפניו את אוצרות רוחו, כשעד מהרה נמנה על המיוחדים שבאותה חבורה מצומצמת וקרובה של בית החזו"א.

באותה עת נקרא לשמש כמרביץ תורה בישיבת סלבודקה שבבני ברק, וכעבור כעשור, משהוקמה ישיבת 'אהל יעקב' ע"י תלמידי רבו החזו"א נתקבל

זהירות בתפילת מנחה

ניכרת עליהם יראת ה' ואהבתו.

ואלו דבריו בספרו 'פתוחי חותם': אפשר לרמוז, דאמרו בגמרא (ברכות ו:): 'לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה'. והנה אין יראת ה' נכרת באדם אלא בשעת המנחה, לפי שאדם באותה שעה טרוד בעסקיו במשאו ובמתנו ובמלאכתו, ואם מניח חפציו ועוסק בחפצי שמים בזה נכרת בו יראת ה' ואהבתו. ואם אינו מניח חפציו בשביל חפצי שמים נכר שעבודת ה' עליו כמשאוי. ולפיכך הזהירו חכמים 'לעולם יהא אדם זהיר בתפלת המנחה'.

וזהו כוונת הפסוק 'ויבואו כל החכמים העושים את כל מלאכת הקודש', דהיינו בעת המנחה באו העושים את כל מלאכת הקודש, דהיינו, שדעתם תמיד כי אם כנגד תפלות ה' ועבודתו, ומקוים אימתי תבוא עת התפלה שיבואו להתפלל. והחכמים יראי ה' וחושבי שמו מבטלים עבודתם ובאים לעבודת ה', וזהו 'ויבואו כל החכמים העושים את כל מלאכת הקודש', היא תפלת ה'. ומהיכן באו 'איש איש ממלאכתו אשר המה עושים', כל אחד בטל מלאכתו שהוא עושה ובא למלאכת הקודש שהיא התפילה. והנה 'ויבואו כל החכמים העושים את כל מלאכת הקודש איש', ראשי תבות גימטריא 'מנחה', לרמוז על תפלת המנחה, שעליה שייך לומר בטול המלאכה, לכן יהיה אדם זהיר וזריז בתפלת המנחה, דבזה נכרת אהבתו את ה'.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

פעם אחת שבת רבינו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זיע"א בקהילה קדושה אליק אצל בעל הבית. והבעל הבית היה 'פרנס חודש'. ובשבת במנחה הלך הבעל הבית לבית הכנסת לשמוע הדרשה מדרשן אחד אורח, והמתין עליו הבעל שם טוב בסעודה שלישית שיבוא מבית הכנסת. ובתוך כך שמע שהדרשן מדבר בגנותם של ישראל. אמר הבעל שם טוב הקדוש לגבאי שילך ויקרא לבעל הבית. וגילה הגבאי לכמה אנשים שלא נשא חן הדרשן בעיני הבעל שם טוב. וראה הדרשן שהעולם נשמטים אחד אחד ופסק מלדרוש.

ביום מחר בא הדרשן להבעל שם טוב ונתן לו שלום. ושאל אותו הבעל שם טוב: מי הוא. והשיב: אני הדרשן, מפני מה רגזתם עלי? קפץ הבעל שם טוב ממקומו וזלגו דמעות מעיניו ואמר: אתה תדבר רע על בני ישראל? תדע שבר ישראל הולך כל היום ליומא דשוקא, ולעת ערב, שנוגה לו, מתחרד ואומר: אוי לי שאעבור זמן מנחה והולך לבית אחד ומתפלל מנחה, ואינו יודע מה שמדבר, ואפילו הכי מזה מזדעזעים שרפים ואופנים ('שבחי הבעל שם טוב' אות קמג, הפותח וכותב: "שמעתי מהרב דקהילתנו, ששמע מהחסיד ר' זאב מקהילת אליק").

על הפסוק (שמות לו ד): 'וַיָּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הַעֹשִׂים אֶת כָּל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים', פירש הרה"ק רבי יעקב אביחצירא זיע"א שיש בכאן רמז על תפילת המנחה, שאנשים פוסקים ממלאכתם ומכל עסקיהם ובאים להתפלל, ובזה

בס"ד

בבל זמן זעת
כי לא תשיבה
 נ"ד כרכים
 266 ש"ל
 מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

בס"ד

מקרא מפורש
מלאכת מחשבת
 מ"ח כרכים
 שנת ה'תשפ"ג
 266 ש"ל

מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

הלכות שבת

מאת הגאון רבי אהרן מרדכי גריץ שליט"א

ב"ה ג'תתק"ץ

סעודה שלישית בשבת

ו. יש להיזהר שלא לשתות מים בזמן סעודה שלישית.

מחמירים ואוסרים צביעה במשקים, והו"ד בשע"ת סימן שיח סק"ד בשם מהר"ם חיון, וכן דעת החיי אדם, וביאר בשו"ת רב פעלים או"ח ח"ג ס"א דבמשקים חששו יותר, דמתחליף בצבע, אך כתב השעה"צ שם סק"ה דליתן קודם את המשקה הצובע כגון את היין או הפטל ואחר כך למלאות עליהם מים מותר גם לדעת המחמירים, יש אומרים דאם אין כוונתו לצבוע אלא לנתינת טעם, כפטל או תה, אין להחמיר, ויכול לתת קודם המים ואחר כך את הפטל או תה, מהגר"ד רוטמן].

ו. יש אומרים שאיסור שתיית מים מהנהר בבין השמשות, הוא בערב שבת, והנשמות מתקררים כשיוצאים מהגיהנום, וטוב לחוש גם לדבריהם. [א"ר שם סק"ט. דווקא באופן שקידש קודם, כדלעיל בהלכות קידוש, דמוזמן השקיעה אסור לשתות אפילו מים עד שיקדש תחילה].

ז. שכח לומר רצה בברכת המזון דסעודה שלישית.

א. אם שכח לומר רצה בברכת המזון דסעודה שלישית, אינו חוזר ומברך.
ב. אם נזכר קודם שהתחיל לברך ברכת הטוב והמטיב יברך שם ברכת אשר נתן, אך כשמברך לאחר השקיעה יברך בלא שם ומלכות. [שו"ע ומ"ב סימן קפח ס"ח, ובה"ל שם ד"ה מזכיר של שבת].

הלכות מוצאי שבת

להם עד שישלימו כנסיה אחרונה שבישראל את סדריהם. [שו"ע, שו"ע, מ"ב, סימן רצה ס"א].

ה. אם חל יום טוב באחד מימות השבוע אפילו בערב שבת, אין אומרים ויהי נועם וגו', דבעינן שכל השבוע יהיה ראוי למלאכה, משום דכתיב ביה ומעשה ידינו כוננה עלינו וגו'. [שם, ובמ"ב שם סק"ג כתב דדוקא אם חל באמצע השבוע יו"ט גמור, אבל פורים או ערב פסח שחל בימי החול אין למונוע מלומר ויהי נועם במוצאי שבת שלפניו. ואם חל יו"ט בשבת, כתב הפמ"ג שם במשב"ז סק"ב, דאפילו פסח שחל בשבת וערב פסח ביום ו', ובערב פסח אחר חצות אסור במלאכה, מכל מקום אומרים ויהי נועם במוצאי שבת שלפניו, מאידך כתב בכרכי יוסף שם סק"ב והו"ד גם בשע"ת דכשחל פסח בשבת אין אומרים ויהי נועם בשבת שלפניו, ובסתם יו"ט שחל בשבת אומרים במוצ"ש שלפניו, והנוהגים שלא לומר בכל מוצ"ש שלפני יו"ט שחל יו"ט בשבת, יש לו סמך בשאלת יעב"ץ, דשם בשאלה י"ט כתב, דאין אומרים ויהי נועם בכל מוצאי שבת שלפני יו"ט גם שחל יו"ט בשבת, ורמז לדבר דבכל ויהי נועם וגו' לא מוזכר אות ז', לרמז על ז' מוצאי שבתות השנה שאין אומרים בהם ויהי נועם, א' לפני פסח, ב' לפני שביעי של פסח, ג' לפני שבועות, ד' לפני ר"ה, ה' לפני יו"ט, ו' לפני סוכות, ז' לפני שמיני עצרת. ונתפשט המנהג בא"י שאין אומרים, וכך נהג המהר"א מבעלז זיע"א, ובעל שבט הלוי].

ו. אומרים ויתן לך בכל מוצאי שבת, שהם פסוקים של ברכה בתחלת ימי השבוע. [שם].

ז. יש אומרים דמבדילים קודם אמירת ויתן לך, והמנהג לומר תחילה ויתן לך ואחר כך מבדילים. [שם בה"ל ד"ה אבל].

ח. נוהגים לומר אליהו הנביא במוצאי שבת, שיבוא ויבשרנו על הגאולה, דאיתא בגמרא [עירובין ג]. שאין אליהו בא בערבי שבתות מפני הטורח, ועל כן אנו מתפללים, כיון שעבר השבת ויכול לבוא, שיבוא ויבשרנו. [שם ס"ב ובמ"ב סק"ז, וכתב באליה רבה, דהמדקדקים אומרים גם שאר פזמונים ושירים כאשר הם מצויים אצלנו, וראוי להיזהר לומר תפלת רבונו של עולם... כי הוא מהירושלמי, ברכות פ"ה ה"ב. יש מקומות שמדליקין נרות במקום אפל, דעל ידי זה זכה שאול למלוכה, מ"ב שם].

ד. סדר הבדלה.

סדר הבדלה, תחילה מברכים על היין, ואחר כך על הבשמים, ואחר כך על הנר, ואחר כך אומרים ברכת הבדלה, יין, בשמים, נר, הבדלה, וסימנך לבנה. [שו"ע סימן רצו ס"א].

ה. נוסח הבדלה ומנהגים שונים.

א. אומרים הנוסח הנה אל ישועתי וגו' כוס ישועתי אשא וגו' ליהודים היתה אורה וגו' לסימן טוב, ובשעת הבדלה יתנו עיניהם בכוס ובנר גם המבדיל וגם השומעים כדי שלא יסיחו דעתם מהבדלה. [רמ"א שם ס"א].
ב. באמירת הפסוקים ליהודים היתה אורה נוהגים להסתכל על הנר, ויש נוהגים גם להגביה הנר קצת. [מבוא ועד צאתו עת"ל].

א. זמן צאת השבת.

א. זמן צאת השבת הוא כאשר נראים ברקיע השמים שלשה כוכבים קטנים, ומשום תוספת שבת צריך שיהיו רצופים וסמוכים זה לזה. ונכון להקפיד ולהמתין לזמן שבו נעלם כל אדם במערב רקיע השמים. [שו"ע ומ"ב סימן רצג ס"א].

ב. לפי שיטת רבנו תם זמנה, 72 דקות אחר השקיעה.

ג. יש שקבעו זמן צאת השבת לפי אופק ארץ ישראל, הוא בין 45-50 דקות אחר השקיעה. [שש"כ פנ"ח ס"ב בשם החזו"א, כנשמת שבת ח"ב סת"ג הביא מהרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א דבא"י הזמן הוא 50 דק' אחר השקיעה, ובקצה"ש ס"ג סק"ב כתב דבחורף צריך להמתין לפחות 24 דק' אחר השקיעה, ובקיץ 30 דק' אחר השקיעה].

ד. בלוחות ארץ ישראל מהגרי"מ טיקונצסקי זמנה נע בין 35 ל-41 דק' אחר השקיעה.

ב. הבדלה בתפלה.

א. מבדילים בברכת אתה חונן, ולאחר שמסיימים ומלמד לאנוש בינה, אומרים אתה חוננתנו וכו', ומסיימים אחר כך וחננו מאתך וכו'.

ב. וקבעהו בברכה זו, דאיתא בגמרא [ברכות לג]. דמה שאדם יודע להכיר ולהבדיל בין קודש לחול הוא ענין של חכמה, ועוד, דאסור לבקש על צרכיו קודם הבדלה. [מ"ב סימן רצד ס"ב, ובשעה"צ סק"ב].

ג. שכח לומר אתה חוננתנו, ונזכר לאחר שאמר את השם של סיום הברכה, אין צריך לחזור, כיון שצריך לחזור ולהבדיל על הכוס. [ובערוך השולחן שם ס"י כתב לאמרו בתפלת אלוקי נצור].

ד. שכח לומר אתה חוננתנו, וטעם קודם שהבדיל על הכוס, קונסים אותו שיחזור להתפלל. [מיהו אם שתה רק מים אין קונסים אותו, דמעיך הדין מותר לשתות מים לפני הבדלה כדלהלן]. ואם הבדיל על הכוס ואחר כך בא לשאול אם צריך לחזור להתפלל, לדעת הפרי מגדים אינו חוזר ומתפלל, ולדעת הדרך החיים חוזר ומתפלל. [שו"ע ומ"ב שם ס"א, ובה"ל ד"ה צריך לחזור].

ה. שכח לומר אתה חוננתנו, ועשה מלאכה קודם שהבדיל על הכוס, אינו חוזר ומתפלל. [בה"ל שם ד"ה ואם טעם].

ג. דברים שאומרים במוצאי שבת.

א. אומרים ויהי נועם וכו', וצריך לאמרו מעומד.
ב. נוהגים לכפול פסוק אורך ימים וגו' שעל ידי כך נשלם השם היוצא ממנו.
ג. מתחילים ואתה קדוש, ואין אומרים ובא לציון גואל, לפי שאין גאולה בלילה.
ד. מה שמאריכים בתפלת ערבית של מוצאי שבת הוא כדי שישוה ישראל בהשלמת סדריהם, כדי להאריך לרשעים מלחזור לגיהנום, כי ממתנינם

ספר זיהרון

פנים מתוך הספר

עברת קודש

לידידו שנה

החלפת בחות לקראת השבת

פריח שדה

באמת דבר פלא הוא עבודת הצדיקים מתוך שנה דוקא, שעל ידה מסגלים להגיע למדרגות אלקים ולמדרגות גבוהות שהרי השנה צרך גופני יש בה, ובשעה שאדם ישן על משתו, נשמתו, שהיא חלק אלו-ה ממעל אשר בו, מסתלקת ממנו, ונשאיר האדם רק עם הגוף שהוא החלק הגשמי, וכיצד יתכן שפאתו שעות יזכו הצדיקים להתעלות ולחד את שמו יתברך בדרגה שאינם מסגלים להגיע אליה באמצעות דברים אחרים?

באור לדבר מצאנו בדברי של הגאון הקדוש רבי אברהם אזולאי ז"ל, שהסביר בספרו 'אור החמה' (פר בשלה) את ענין השנה הקדושה שצאמרה באלישע הנביא בהיותו בבית השונמית בבאור נפלא:

בספר מלכים (כ ד ט) מספר, שאמרה האשה השונמית על אלישע הנביא: 'הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא, ותמוה, מנין ידעה השונמית שאלישע איש אלקים קדוש, עד שקבעה הנה נא ידעתי?'

התשובה לכך מופיעה בזהר הקדוש (בשלה מד.), שאומר שלמדה זאת ממשותו של אלישע:

אלישע התארח בביתה של האשה השונמית, שבגתה פן על שם מגוריה בכפר שונים והיתה אשה גדולה. דרבה היתה לסדר משתו של אלישע בעצמה מפני כבודו טרם ישכב לישן ולאחר שקם ממשותו בשעת בקר.

בשונה מדרך העולם, שלאחר שנת לילה מעלה הסדין ריח רע, העלתה משתו של אלישע ניהויות נעימים וערכים בריחות גן עדן. בשהריחה אותם אמרה האשה השונמית לעצמה: מברך שאלישע איש קדוש הוא, אחרת לא היה עולה ריח קדוש כל כך ממשותו.

הרי בשעה שמת האדם ונשמתו מסתלקת ממנו, לא חולף זמן רב וגופו מעלה ריח רע, כיון שאבד את מקור חייתו, ומסכה זו גם לאחר שיגיש האדם על משתו, והשנה אחד מששים במיתה היא (ברכות נז.), עולה ממנה ריח רע.

אמנם אצל אלישע הנביא, שהיה איש אלקים קדוש, היה הדבר שונה. השנה היא זו שגרמה לגופו להתעורר ולהתעלות, כיון שבשנתו נקשרה נפשו בנפשות הצדיקים שבגן עדן, וכשהורה נשמתו ונבנכה שוב בגופו, הביאה עמה ניהויות מגן עדן, והגוף קלט מאותם ריחות והתבשם אף הוא.

בשהריחה האשה השונמית ריח גן עדן במשתו של אלישע, הבינה מיד את קדושתו ואת מעלת נשמתו שנקשרת בעולם העליון בנפשות הצדיקים בעת השנה, ולכן קבעה שאיש אלקים קדוש הוא.

הפליג בענין זה הרב הקדוש רבי שלום מבעלזא ז"ל, שהוכחת האשה השונמית שאלישע איש קדוש, לא היתה רק בהיותו אלישע בביתו, לפי שכל כך נתקדשה משתו של אלישע, עד שמי שיגיש עליה גם לאחר מכן קלט מקדושתו ושוב לא היה מסגל לחטא לעולם.

בכך גלינו עבדה מעניינת, שלא הכסא שעליו ישב ולמד הנביא אלישע, לא הסתגדר שעליו התפלל ונתקשר בבואו, היו הוכחה שאיש קדוש הוא, אלא דוקא המטה שעליו ישן, היא שהוכיחה את קדושתו ונרמה לכך שמי שיגיש עליה יותר לא היה מסגל לחטא.

אמנם, אנו האנשים הפשוטים איננו מתנימרים לדמות את השנה שלטו לשל אלישע הנביא, אך מן נכלל למד שהשנה אינה בהכרח צרך גשמי ותענוג גופני אלא נתן לקדושה ולהתעלות על ידה בשנעשית בפונה הראויה, בדרגמת השנה בערב שבת הנעשית מתוך פונה לאגד פח לקראת השבת ולבכדה.

סוד ה ליראיו

על העבודה השמירה שנעשית בידי הצדיקים מתוך שנה, נכלל ללמד גם מהמספר על רבנו האריז"ל, שבשנה אחת זכה לקבל רזין עליו מן השמים שצריך כמה שנים לאמרו.

כך מספר בספר 'שם הגדולים לרבנו החיד"א' (מערכת גדולים, האריז"ל): פעם היה ישן האריז"ל ביום השבת, והבחינו תלמידיו ששפתותיו מרחשות בשעת השנה. נגש אחד התלמידים ונסה להקשיב לדבורים היוצאים מפיו הקדוש אך לא הבין דבר. לאחר שהתעורר אמר שעתה קבלה נשמתו סודות עלאיים מהשמים שצריך כמה שנים כדי לחזר עליהם.

על כך פרש החיד"א שאכן דוקא בעת השנה נתן להגיע להבנה ולידיעה רבה יותר בתורה הקדושה, משיש שאז מסתלק החומר העכור שבאדם, הוא גוף האדם, וכך יכולה הנשמה להגיע לידיעה נרחבת בתורה ולמעלות רמות ביראה, יותר מאשר בהקיץ.

בענין זה מצאנו גם אצל דוד המלך, עליו השלום, עליו מספר במדוש (וילקוט, שמואל א י"ח) שלמד בלילה אחד עם שמואל הנביא מה שתלמיד ותיק אינו לומד אף בארץ שנים, כיון שכל המעכב להשיג את התורה הוא החומר העכור שבאדם, ודוד המלך בכחו של שמואל הנביא הפשיט החמור וזכה להשיג הרבה דברי תורה.

שוב להם ולעולם

את קדושת השנה אצל צדיקים ומעלתה על פני דברים אחרים, נכלל ללמד מהספור הפא (הרש טוב, לרבי נחום מרדכי מטשורטקוב, י"ט כסלו מאמר ז):

בעיר מזריטש הודעת לתהלה במקום מושבו של הרב הקדוש המגיד רבי דב בער מזריטש ז"ל, התקבצו מספר תלמידים גדולי תורה ויראה בשבת קדש, להתבשם מאורו ולהתענג בדברי תורתו של רבם המגיד.

בדרך של חסידים, כליל שבת התאספו כלם בבית המדרש וחזרו על דברי התורה ששמעו מפיו של המגיד. אמנם, בעוד החסידים מסבים בבית המדרש, ישב הרב הקדוש רבי אהרן 'הגדול' מקרלין ז"ל בעד צדי, וכשהוא שוהה בחדר לבדו היו שפתיו מרחשות וממלמלות, אך קולו אינו נשמע.

לפתע שמעו קול דפיקות בדלת המפרידה בין חדרו של המגיד להיכל בית המדרש. על מפתח הדלת נראתה דמותו של שמשו של המגיד שישאל למקום המצאו של רבי אהרן.

הפנו החסידים את השמש אל החדר הצדי בו ישב רבי אהרן, וכשמצאו אמר לו: 'רבנו המגיד צוה שתפסיקו מלומר שיר השירים, כי בשיר השירים שלכם אתם מרעשים העולמות, ורבנו הקדוש אינו יכול לישן.'

נפעמו החסידים מנחו של רבי אהרן, שבאשר אומר שיר השירים נרעשים העולמות. אמנם כשספר זאת הרב הקדוש רבי הלל מפאריטש ז"ל הוא הוסיף על כך דבר נפלא:

"מספור זה נכלל דוקא ללמד אפס קצוה מגדלתו של המגיד ושגב עבודתו. שוו בנפשכם, שהגם שאמירת שיר השירים על ידי רבי אהרן מקרלין הרעיש עולמות, אך עם כל זאת היתה השנה של הרב המגיד יקרה וחשובה יותר בשמים, עד שמוכר היה לבקשו שיפסיק את אמירתו..."

קול דודי דופק

בדומה לכך מספר על גדלת שנת הצדיקים, שבאשר מפריעים אותה חלילה, עלול הדבר לגרום לקלקול נורא ולמעוות שלא יוכל לתקן (צבי לצדיק עמוד כא): היה זה באשר שנה הרב הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ל אצל רבו הקדוש רבי יעקב יצחק ז"ל, החוזה מלובלין, ביום טוב אחרון של חג, שהל בו יום שמחת תורה בערב שבת.

לקראת שבת התעייף רבי צבי הירש מאד מעבודת הקדש של הושענא רבה והתקפות של שני הימים, והרגיש צרך לנח מעט ולהחליף פח טרם תבנס השבת. לכן התפלל מנחה מבעוד יום ושכב על משתו בשבתכניתו היה לקום בעוד שעה קלה, אלא שלמעשה תקפחו שנה ארבה ובימים נבנכה השבת.

בא הרבי מלובלין לבית מדרשו לתפלת קבלת שבת, ובראותו שאין רבי צבי הירש בבית המדרש שאל לסבת חסרונו. הלכו החסידים לבית האכסניה ומצאוהו ישן, ושבו להודיע זאת לרבי ולשאלו אם להקיצו משנתו. אמר להם הרבי: 'חס ושלום, הוא ישן שנה טובה, אל תקיצו אותו!'

מִלִּין יְקִירִין וְהַדּוֹשִׁים נִפְלָאִים מְלוֹקֵט
מִדְּבָרֹת קִדְשׁוֹ וְתוֹרָתוֹ שֶׁל
רַבִּי הוּד הַיְיָ אֲבִיחַצְרָא שְׁלִיט"א

מִי־הֵיאָה חֲזֵה־הֵיאָה

חֲזֵהֵיאָה דְּאִזְרֵי־הֵיאָה יְסוּד חֲדָשׁ וְנִפְלָא עַל הַפְּרָשָׁה

עוֹמֵק מִשְׁמַעוֹת אַחַדוֹת

שאינו תופס מקום לכן בשרשם הרוחני הם אחד ממם. והגם שאין כל ישראל שווים בחכמה ובצדקות ולא הרי זה כהרי זה, אך זה רק בבחינת הגוף שיש בו איברים שונים אחד חשוב מחבירו, ועיקרא דכולא הוא הראש שיש בו השכל, וגם הלב שממנו בינה לאדם, והכליות יועצות, וככל שקרוב איבר זה לאיברים שהנשמה תלויים בהם כך נחשב הוא יותר. וכן הוא הדבר בכללות ישראל שהצדיק הוא השכל לכל העולם ולכל העם שמתפשט שכלו לכולם, וכן יש 'עיני העדה' וכו'.

וכמו בגוף האדם כאשר יש חולי או מיחוש כלשהו במוח מרגישים זאת שאר האיברים, כך אם ישנו הרהור דק מן הדק בראשי העדה מרגישים כל עם ישראל אפילו המרוחקים מאוד עד שיכולים לבוא לידי חטא בשל כך. וכן בהיפך, כשם שמיחוש בשאר האיברים משפיע על המוח שמיד מרגיש את זה, כי הרי זה גוף אחד, כך עלולים חטאי העם לגרום הרהור לצדיק.

משה רבינו ע"ה בענוותנותו תלה חטאם של ישראל בשלו

לפי זה ביאר **הבעל שם טוב ע"ה** דברי משה רבינו ע"ה 'ואם אין מחני נא מספרך' שכיון שחטאו ישראל, חשב משה רבינו שסיבת חטאם הינה בסיבתו, כמו שהראש משפיע על כל הגוף כך הצדיק כשחלילה חוטא בהרהור משפיע על כל העם, ולכן אם חטאו, ודאי שהושפעו ממנו וממחשבתו שלא הייתה טובה, ולכן 'מחני נא' כי איני זכאי שתתקבל תפילתי. אך הקב"ה השיב לו שהפגם אינו מחמתו אלא מחמת חטאם הגיע הרהור לראש הדור ולכן תפילתו מקובלת כי הרהורו בא לו באונס גמור.

מעתה נשובה לראשונה, זהו אפוא ביאור דברי שערי אורה, והיו **תואמים מלמטה** שלמטה נראים ישראל כנפרדים וכל אחד עומד על מקומו בפני עצמו, אך **ויחידיו יהיו תמים** אל ראשו למעלה בשרש בני ישראל הינם בבחינת 'תמים' שמחברים זה בזה כאחד.

כלל ישראל כגוף אחד וכשחוטאים משפיעים זה על זה בדבריו אלו ביאר **בערבי נחל** (בהעלותך דרוש ב) את דברי **הבעל שם טוב הקדוש ע"ה** שאמר לבאר את הכתוב (לעיל לב לב) 'ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', כי כלל ישראל אף שהגופים מחולקים זה מזה מכל מקום מצד נשמותיהם בשרשם למעלה הם אחדות אחד, כי לדבר גשמי יש לו גבול ומקום לכן גם שייך בו ריבוי ופירוד וחלוקה, מה שאינו כן בדבר רוחני

וְהָיוּ תוֹאֲמִים מְלֻמְטָה וַיְחַדְּוּ יְהוּי תַּמִּים אֶל רֵאשׁוֹ אֶל הַטְּבַעַת הָאֶחָת וְגו' (לו טו). להבין את שינוי הלשון שבתחילה אמר 'תואמים' ובהמשך 'יהיו תמים' יש לבאר מה שכתב **בשערי אורה** (שער ה) כי 'תואמים' מלשון 'תאומים' הנראים כשני דברים נפרדים, אך לשון 'תמים' משמעותו אחד מיוחד בתכלית ללא פירוד כלל, וזה באה תורה לומר כי למטה היו נראים כנפרדים זה מזה, אך 'יחידיו יהיו תמים' אל ראשו' כי המביט בראש יראה שהינם אחד ממם.

מִילְתָּא דְּפִלְיָאָה

התאספות בני ישראל מעוררת כח מתן תורה

וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' (לה, א).

רואים במעמד מתן תורה יסוד הקדושה שבישראל, ששם נזכר עניין ההתקהלות והאסיפה, שיום מתן תורה קרוי בתורה (דברים ט י) 'יום הקהל', כי התאספות בני ישראל היא שעוררה את השפעת התורה מלמעלה כמו שנאמר למשה רבינו ע"ה (שם ד י) 'הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי', 'את כל הדברים האלה דיבר ה' אל כל קהלכם' (שם ה יט).

וכן זה אינו דבר שהיה פעם כי אם בכל דור ודור חוזר ובא כח זה בעת שישאל מתאספים כדברי **השפת אמת** (ואתחנן תרל"ט ד"ה בפסוק): 'אל כל קהלכם' 'כל' מיותר לכאורה, ויש לומר על כל הקהילות שמתאספין בני ישראל תמיד וכו', וכל זה בא בשעת מתן תורה כמו שכתוב 'הקהל כו' ואשמיעם את דברי', היה הכנה והארה שכל התאספות של בני ישראל לדורי דורות יכולין לעורר אותן הדברים, עכ"ל. הרי לנו שכל התקהלות בני ישראל לשם שמים הרי היא בכלל מה שנאמר 'כל קהלכם'.

בכך מובנים ההפלגות שדיברו חז"ל בגדלות התאספות עשרה מישראל, שכן אמרו (סנהדרין לוט.) 'כל בי עשרה שכינתא שריא', ועשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם (אבות פ"ג מ"ו).

כי כל דבר שהוא לשם שמים יש לו קיום נצחי, וכיון שהתקהלו בני ישראל בקבלת התורה לשם שמים, נקבע כוח ההתקהלות לדורות לעורר כח מתן תורה (שפת אמת לשבועות תרמ"ז ד"ה כתיב).

ברזא דאח"ד

רמזים נפלאים על סדר הפרשה

'דיים' - בענייני עולם הזה 'והותר' - בענייני שמים

כדרך זו מצינו בהרבה מקומות בספרי הקודש לבאר, עד כמה נצרך לבקש ולכסוף לעוד רוחניות ונד בד לעצור נפשו שתסתפק במה שיש לה בענייני הגשמיות. כדוגמא מה שאמרו 'וידעת היום והשבות אל לבבך' שזהו הידיעה החשובה שבעולם ואין עוד בלתי, 'כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל' שבכל ענייני שמים עבודת היהודי תהיה בבחינת 'ממעל' שתמיד יראה כמה עליו להוסיף ולהתעלות לדרגה גבוהה משעומד בה עכשיו, אך 'ועל הארץ מתחת', ענייני הארץ וגשמיות שם יש לעבוד בבחינת 'מתחת' שכמה שיכול לצמצם לדרגה נמוכה יותר עדיף.

'דיים' בגשמיות יסתפק באשר לו 'והותר' ברוחניות ישתוקק תמיד להוסיף

בזה אפשר לתרץ הסתירה שבפסוק **והמלאכה הייתה דיים לכל המלאכה לעשות אותה והותר**, שנראה שיותר דבריו, אם הייתה המלאכה דיים, מהו והותר שמשמעו שעוד נותר ממלאכת המשכן, אך לפי דברינו יבואר, שממלאכת המשכן נלמד לעבודתנו בעולם היאך נשרה שכינה בינותינו, ושתי דרכים יש להנהגתו של אדם, האחת **דיים** - שבענייני עולם הזה והגשמיות יש לו להשתמש במידת **דיים** שדי לו במה שיש ואל יכסוף ליותר מכך בבחינת 'איזהו עשיר השמח בחלקו', ואילו בדרך השניה **והותר** - יש להשתמש לענייני שמים תורה וקדושה, שבזה לא יסתפק באשר כבר השיג אלא תמיד יכסוף וישתוקק למעלה גדולה ממה שנמצא בה עתה, שלצורך זה נבראה התאוה בעולם, שישתוקק להוסיף עוד ועוד במלאכת הקודש.

אשריו של האדם שזכה ומנצל כוחותיו לטוב ורוחניות, אך אם חלילה וחס לא זכה מנצל זאת לחולין. כדרך שאמרו חז"ל (ב"ר יג ז): 'לא נברא אדם אלא לעמל, אם זכה הוא עמל בתורה, ואם לא זכה הוא עמל בארץ, אשריו לאדם שהוא עמל בתורה'. ועל זה נאמר 'והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם היום וגו' ונתתי מטר ארצכם בעיתו, כלומר, אמנם יש לו לאדם לעמול בעבודת האדמה כמו שכתוב (בראשית ג יט) 'בזיעת אפיך תאכל לחם', אך אם שמוע נשמע למצוות ה', נצא ידי חובת העמל בעמל התורה והמצוות, ושאר הדברים הנצרכים יבואו לנו בברכת שמים.

דוד המלך ע"ה ביקש שמאחר שמשתמש בכח התאוה לה' יעזור לו שלא תתאוה נפשו לגשמיות

ביאור הדבר, כי אכן עבודה גדולה יש כאן, ויש לו לאדם להתחנן לזכות לסייעתא מן שמיא להצליח במלאכת עבודת קודש זו, וכך שפך נפשו בתפילתו דוד מלכנו ע"ה, באמרו (שם כה א) 'שמח נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא', כפי שביאר **בעל אפיקי יהודה** (שם), שדוד המלך ע"ה ידע שקשה היא העבודה להשתמש בכוחות מנוגדים פעם בזה ופעם באחר, כמו מידת התאוה שבענייני רוחניות יש להשתמש בה ולכסוף תמיד למעלה למעלה, אך ברגע שמגיעה התאוה לכוחות עולם הזה צריך לאזור כוח שלא להשתמש בה, נמצא כי יש להשתמש בכוחות מנוגדים בכל רגע ורגע, הסתפקות לענייני עולם הזה, והתאוות וכיסופין לענייני הרוחניות.

כיון שאני משתמש בכח התאוה לעבודתך עזרני שנפשי הגשמית תסתפק במה שיש לה

לכן ביקש דוד המלך ע"ה 'שמח נפש עבדך' - אתה ה' שמח את נפשי והביאה לידי סיפוק - היינו נפש המתאוה לענייני העולם, ואומר כמתנצל כי אני איני יכול לדאוג להשקיטה מהשתוקקותה, וזאת, 'כי אליך ה' נפשי אשא' - כיון שאני נושא את נפשי ואת השתוקקותה אליך לדברים הרוחניים, בכך אני מעורר על עצמי את כוח התאוה והכיסופין להינשא ולבקש עוד, וקשה עלי הדבר להשתמש במידה זו רק בעבודת ה' שאין בכוחי להשתמש במידת ההסתפקות כאשר איני מסתפק בהשגת רוחניות, והרי מידת התאוה כשהיא לגשמיות מפריעה להשגת החכמה וההתעלות בעבודת ה' יתברך, לכן אתה ה' 'שמח נפש עבדך' - עשה אתה למעני וספק את נפשי בענייני עולם הזה.

ובזה פירש במקום אחר (דרוש ל"ז יא) דברי דוד ע"ה (תהלים קד לג) 'אזמרה לאלוקי בעודי' שעבודת הזמרה לאלוקי היא בבחינת 'עודי' - להוסיף עוד ועוד, אולם על נפש החיונית באדם בענייני עולם הזה, יומלץ 'צדיק אוכל לשובע נפשו' (משלי יג כה).

'בשמים ממעל' - אתבונן למעלה גדולה מעכשיו 'בארץ מתחת' - אתבונן לדרגה נמוכה מעכשיו

וַיְצוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחְנֵה לְאָמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֵל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהִבְיָא. וְהַמְלָאכָה הִיְתָה דַיִם לְכָל הַמְלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר (לו ו-ז).

התקשו המפרשים בביאור פסוק זה, מצד אחד אומרת התורה 'המלאכה הייתה דיים', שנדבת עם ישראל הספיקה במדויק למלאכת המשכן, אך בסיום הפסוק נאמר 'והותר', שמשמעו שנשאר יותר מהדרוש למלאכה, הרי זה תרתי דסתרן אהדי.

ויש לבאר בהקדם מה ששינוי במסכת אבות (פ"ד מ"א) 'איזהו עשיר השמח בחלקו' וביארו בספרן של צדיקים, כי כל זה אינו אלא בענייני גשמיות וקנייני עולם הזה, שם אומרים לו לאדם כי כאשר יהיה שמח בחלקו ייחשב לעשיר, אך בענייני שמים ורוחניות אל לו לאדם להסתפק במה שבידו, אלא ישתוקק ויכסוף ליותר ממעמדו שעכשיו, וע"י זה יוכל לצבור הון של קדושה ורוחניות ולהיעשות עשיר.

זו בעצם הסיבה שנברא האדם בטבעו שלא יסתפק במה שיש לו וישתוקק תמיד ליותר ממה שהשיג, וכך כתב **באפיקי יהודה** (דרוש מקוה מים ערבי נחל יג) בשם הספר הקדום **רוח חן**: כי הוטבע האדם בכח המתאוה, שביקש וישתוקק ליותר ממה שיש לו ושלא יסתפק במה שכבר השיג, כל זה הטביע לו יוצר בראשית ברוך הוא, כדי שעל ידי הכח הלוה התואב והכוסף יבקש לעלות במעלות בדרכי התורה והמצוה ומה שהשיג כבר ממנה, יחשב לו למעט מזעיר, ולא יחזיק טובה לעצמו לומר די מה שלמדתי ומה שעשיתי.

יש להשתמש בתאוה רק לצרכי שמים

אחר שראינו כי כל מטרת התאוה והכיסופין הכל לצורך שמים, להתאוות להשתוקק ולכסוף למעלות רמות בלי שיעור ומידה בבחינת 'נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' (תהלים פד ג), יטען האדם הכיצד אוכל להשתמש בכח התאוה רק למטרה שלשמה נוצר, שבענייני גשמיות יסתפק וישמח בחלקו, ולעומתם ענייני שמים יכסוף ויתאוה ולא יסתפק בכל אשר לו, רק יעלה מעלה מעלה בעבודת ה' וביראתו עד שלא יאמר די. שכן אם ישתמש בתאוה זו לצרכי העולם יעכב את ההתעלות לצרכי שמים.

השבת מקיפה את האדם כולו

שלומים מאביה הבורא ברוך הוא, מחמת הגוף שהוא כבן כפר חסר דעה, לכך צייתה התורה לענג הגוף בשבת וביום טוב, וכשהגוף שמח בשמחת הגוף אז יש פנאי לנשמה לשמוח בשמחת דביקותה במלך הקדוש ברוך הוא.

רצון המלך שישמחו עמו בני העיר

והרי זה בבחינת מלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא, וכמו מלך בשר ודם בעת שמחתו רצונו שישמחו עמו כל בני היכלו וכל המקורבים אליו והסרים למשמעתו, שיתענגו בתענוגים ויתעדנו בתפנוקי מעדנים ושתות יינות מבושמים, להיות ששים ושמחים ברוב חדוה ונחת ביום שמחתו. וכבוד גדול הוא למלך שישתתפו הכל ביום שמחת לבו. כך הוא ממש ויותר מזה בכפל כפלים לאין קץ ביום השבת, יום שמחה וחדוה ותענוג גדול לפני צור ישראל ברוך הוא, ואור שמחת השבת המאיר בזיו הדרו בכל העולמות הקדושים, וכמה וכמה גדול התענוג ונחת רוח שעולה לפני מי שאמר והיה העולם, כשאנו שמחים ביום שמחתו ומתעדנים בתפנוקי מעדנים בכל שלש פעמים, כל אחד ואחד במה שהוא מתענג לפי ערכו ומדרגתו בין בגופו ובין בנשמתו.

נמצא אפוא שביום שבת קודש גם התענוג הגשמי הוא מצוה, וסעודות השבת הם בבחינת 'אז תתענג על ה' שגם ה'לכם' - ענייני הגוף יהיו אף הם קודש, ומתוך אכילה ושתיה של מצוה באים לזמר זמירות שירות ותשבחות למלך קל חי וקיים, וגם הגוף וגם הנשמה מקבלים את מבוקשם ויש שמחה ושלום ביניהם.

וכן מובא בשם האבני נזר זלה"ה, נר שבת משום שלום בית (שבת כג:), כי בכל ששת ימי המעשה אין שלום בתוך גוף האדם, שהנפש מושכת למעלה והגוף והחומר למטה, אבל בשבת אפילו עם הארץ אימת שבת עליו (ירושלמי דמאי פ"ד ה"א), אין הגוף והחומר מושכים כל כך למטה ונעשה שלום ביניהם (שם משמואל וירא תרע"ז ד"ה וכעין).

וזהו שאמרה תורתנו הקדושה **וביום השביעי יהיה לכם קודש**, וביאר הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה שהוא על דרך חציו לה' וחציו לכם, שבשבת ה'לכם' הוא גם כן לה', וזה יהיה לכם קודש, ה'לכם' יהיה גם כן 'קודש', וקל להבין.

שבת, דאיהו שלמא דעלאי ותתאי, וכדין אתקיים עלמא], וכן נוהגים לומר 'שבת שלום'. וביאור השייכות שלום לשבת, כי האדם מורכב משני כוחות מנוגדים, הגוף הגשמי והנשמה הרוחנית, והם נלחמים זה בזה מיום הוולדו ועד יום פטירתו מן העולם, כי הנשמה לא תחפוץ בשום אכילה ושתיה או בשום תענוג מהבלי העולם הזה, רק בדברים רוחניים כתלמוד תורה ומצוות ומעשים טובים, וסיגופים ותעניות בכדי לנקות אותה מחלאת החטאים והעוונות, מה שאין כן הגוף ממש להיפך, והוא להוט אחר המאכלות והמשתאות והתענוגים. ולכן בכל ימות החול המה מתקוטטים זה עם זה, ובימים שיש בהם אכילה ושתיה אזי הגוף מתענג והנשמה מצטערת, ובימי תענית אזי הנשמה מתענגת והגוף מצטער.

עונג שבת לגוף מסייע לנשמה לשמוח

ויש להוסיף עוד על פי המבואר **בתולדות יעקב יוסף** (כי תבוא) בטעם משתה ושמחה בשבת וביום טוב, מלבד סוד הדבר המבואר לבאים בסוד ה' תיקון שלש סעודות של שבת, על דרך הדברים ששמע ממורו ורבו **הבעל שם טוב ע"ה**, משל לבן מלך שנשתלח למרחקים לכפר אחד, שם היה שרוי במחיצת אנשים פחותי ערך וקטני דעה. לימים קיבל הבן מכתב מאביו המלך ושמח בו מאד עד שביקש לרקוד, אך התבייש מבני הכפר שלא יהיו מסוגלים להבין את שמחתו וילעגו עליו באומרם מה יום מיומיים ולשמחה מה זו עושה. מה עשה בן המלך, קרא לבני הכפר, וקנה להם יין ושאר מיני משקאות המשכרים והיטיבו בהם את ליבם כל כך עד שהתחילו לרקוד. הם רקדו משמחת היין, וכך הוא מצא עת לשמוח מאוד בשמחת המכתב שקיבל מאביו.

הנמשל הוא, שהנשמה מרגישה את נועם זיוה של שבת קודש בעוד שהגוף אינו מרגיש מאומה, ובושה הנשמה לשמוח בתענוגים שקיבלה מאת אביה המלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, דהיינו הנשמה היתירה שהיא לה כאיגרת

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְהִי לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבָּתוֹן לַה' כֹּל הָעֲשֵׂה בּו מְלָאכָה יָמַת (לה ב).

ידוע ומפורסם מה שאומרים בשם הגאון **מווילנא ע"ה** שבכל מצוות התורה אדם מקיים את המצוה באחד מאבריו, כדוגמת מצות תפילין שמניחים ביד ובראש וכדומה, מלבד שתי מצוות שהאדם מקיים אותם בכל אברי גופו, והם מצות סוכה ומצות יישוב ארץ ישראל, שנכנסים לתוכם בשלימות הגוף, ואף הסמך רמז נאה לכך בפסוק (תהלים עו ג) **יְיָהִי יְשָׁלֵם סוּכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן**, 'ויהי בשלם' אלו הן המצוות שאדם מקיים בגוף שלם, 'סוכו' רמז למצות ישיבה בסוכה, 'ומעונתו בציון' מצות יישוב ארץ ישראל.

כדבר זה דרש הרה"ק רבי שמחה בונם **מפרשיסחא ע"ה**, הוסיף רבי שלמה לייב **מלענטשנא ע"ה** שהשבת במעלה גדולה עוד יותר ממצוות סוכה ויישוב ארץ ישראל, שאין צריך לעשות שום דבר ופעולה ואף תנועה קלה בכדי להיכנס אליה, רק בהגיע זמן השבת הרי הוא כבר בתוך המצוה ממילא, ויותר מכך, כי מארץ ישראל ומסוכה יכול לצאת באיזה זמן שירצה, מה שאין כן במצות שבת אי אפשר לצאת מן המצוה במשך כל היום אפילו לרגע, וכל רמ"ח איברים ושס"ה גידים מתקדשים שהרי כולם מחוייבים בשמירת שבת, ומוקפים כולם במצות וקדושת השבת.

'שבת שלום' - שלום בין הנשמה והגוף

יתכן לבאר בתוספת ביאור, מה עניין יש בכך שבמצוה זו נכנסים עם כל המלבושים, דהנה מובא בשם **האריז"ל** שבלייל שבת כשיכנס אדם לביתו יאמר בקול רם ובשמחה יתירה 'שבת שלום', כחתן המקבל את הכלה בשמחה גדולה ובסבר פנים יפות. ואם אין מנהגו כן מכל מקום הרי יאמר 'שלום עליכם מלאכי השרת, מלאכי השלום מלאכי עליון' שתיקנו המקובלים לאמרו (כמובא בתיקוני שבת).

ובאמת כבר מצינו בדברי הזוהר הקדוש (קרח קעו:) שהשבת נקראת שלום [בזוהר: תא חזי, לית עלמא קאים אלא על שלום, כד ברא קודשא בריך הוא עלמא לא יכיל לאתקיימא עד דאתא ושרא עלייהו שלום, ומאי הוא,

אֵלֶּזְנֹת

לְשִׁמּוֹן שֶׁבֶת

פְּרֻשַׁת וַיְקַח - פָּרָה

כס"ד, ג' אלול רפ"ה

ביטול הכשוף

וטבל במים איש טהור (קריאת פְּרֻשַׁת פָּרָה - במדבר יט, יח).

ספר הגאון רבי אלימלך אבד"ק מיוזאטש זצ"ל, דבר נפלא שספר לו אחד ממידעיו, איש חסיד גדול שהיה מלמד בכפר, והיה מתנהג שבכל ימי החורף היה תבר גזיזא דברדא ונחית וטבל בכל יום.

סמוך להנהר היה דר נכרי אחד שומר הכבשים, וכמו בכל יום היה שואל אותו הנכרי למה הוא טובל את עצמו.

ודחה אותו בתרוצים שונים. פעם אחת היה קר גדול, ושאל אותו: הלא היום קר גדול, למה לך לטבל עצמך. השיב לו החסיד ואמר לו: מה אכפת לך ומה דאגתך ולמה אינו מביט עלי שום איש בזה מה שאני הולך לטבל כי אם אתה.

השיב לו הנכרי: מה אעשה שהדבר הזה נוגע לי מאד, והאמת אגיד ולא אכחד מה שאבי ספר לי ששמע מזקנו שהיה מכשף גדול, אשר מעת שרבונו אור שבעת הימים הרה"ק רבי ישראל בעל שם טוב זיע"א חדש וחזק את ענין המקוה, על ידי זה היה מבטל ממנו כל כחו וכח כל מכשפי זמננו עד היום, עד שכמעט נתבטל ממנו כל ענין הכשוף על ידי הטבילה במקוה, והענין פלא.

מקוה מטהרת

על הפסוק (במדבר יט ב): 'זאת ח'קת ה'תורה אשר צ'וה ה' לאמר [דבר אל בני ישראל ויקחו אליה פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה

עליה על], מביא הגאון רבי יצחק וייס זצ"ל אב"ד ווערבוי, בספרו 'שיח יצחק': ראשי תבות בגימטריא 'מקוה', רומז שכמו שהפרה מטהרת פן מקוה מטהרת.

עוד נאמר בפְּרֻשַׁת השבוע (במדבר יט ז): 'וכבס בגדיי הנהן ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה וטמא הנהן עד הערב, ופרש בספר 'שבט מיהודה' להרה"ק רבי יהודה גרינואלד מסאטמאר זיע"א: היה לו לומר 'ואחרי כן יבוא, ומהו הלשון 'ואחר'. ונראה דתכלית הטבילה היא על כל פנים תשובה. ורמב"ם ז"ל (בפ"ב מהלכות תשובה) כתב: מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני הקב"ה לפני השם בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו כלומר אני אחר ואני אותו האיש שעשה אותן המעשים, עין שם דברי אלקים חיים. והינו הכא, שעל ידי שטבל ורחץ על ידי זה 'ואחר יבא אל המחנה', יבוא למחנהו בבחינת 'אחר', בעל תשובה אמתי. וכבר כתב השל"ה הקדוש שראשי תבות: 'לב טהור ברא' הוי 'טבל' שכח הטבילה מטהר המחשבה. וי"ל דסופי תבות: 'ברא', נעשה בריה חדשה. ואחד ממ"ח דברים שתורה נקנית הוי בטרהרה, וזכנו השי"ת ברחמי היות מהעומדים בבית ה' בטרהרה תמידית מבית ומחוץ בכי"א. עכ"ל.

תשובה צריך טבילה

ויש להסמיק לזה עובדא נפלאה (דיבורים קדושים' מסכת אבות): פעם בא לפני הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א, כשהיה בראצפערד, רב אחד מגליל

העליון בתרעמת, שהחסידים בעירו רודפים אותו ברדיפות שונות. ושאל אותו המהרי"ד זיע"א מפני מה רודפים אותו. השיב הרב, מפני שאינו הולך לטבל בכל יום ויום במקוה. שאל אותו המהרי"ד האם החסידים שרודפים אותו הולכים בכל יום ויום לטבל במקוה. והשיב: הן. אמר לו המהרי"ד: אם פן הצדק עמהם, למה אינו הולך גם כבוד מעלתו בכל יום ויום לטבל במקוה. שאלו הרב: היכן איתא זאת שצריכין לילך בכל יום למקוה לטבל.

השיב לו בזה הלשון: מקבל בידינו שמי ששואל על איזה דבר שבקדשה ומנהג בישראל 'וי שטייט דאס' [-היכן זה כתוב] הרי זה מדת אפיקורסות. ואמר לו כה, דהנה איתא במגן אברהם (הל' יוה"כ) בשם מהרי"ל, דבערב יום הכפורים צריך לטבל במקוה, כיון דתשובה הוא מצות עשה, ותשובה צריך טבילה. והנה איתא בפרקי אבות 'ושוב יום אחד לפני מיתתך', אם פן בכל יום ויום צריך לעשות תשובה, וממילא צריך בכל יום ויום לטבל במקוה.

וכתב רבנו האור החיים הקדוש זיע"א בספרו 'ראשון לציון' (משלי ד"ה או יאמר): הטבילה היא במים ארבעים סאה, וזה יועיל לכאשר יחשב האדם מחשבות רעות אשר לא תעשינה צריך לטבל במים להעביר המחשבה העולה על רוחו ולזה היתה עולה באה, לזה יטבל במים ויעביר טמאתו ממנו.

(מתוך הספר ספיר ויהלום להרב הגאון רבי מנחם מנדל פורמניץ שליט"א)

חידון אֵלֶּזְנֹת - נושא פרסים מהם שני הפריטים המרבעים במשכן המזכרים בפרשתנו?

פתרון החידה - פרשת וישב:

ש. איזה שני מילים סמוכים בפרשתנו, שניהם אותם אותיות אך הניקוד שונה?
ת. טרף טרף יוסף (בראשית לו, ג).

שם הזוכה בסידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר":

פרשת וישב:

הרב יעקב אליהו מנדל מקרית צאנו נתניה.

פתרון החידה וכן שם הזוכה, יפורסמו אי"ה בגליונות הבאים

הפותרים נכונה יכנסו להגרלה אי"ה על סידור מתיבתא מנחה מעריב בהוצאת "עוז והדר".
את הפתרונות יש לשלוח אלינו עד ליום שני

למספר פקס: 077-470-26-81
או למייל: magdenot@gmail.com

נא לכתוב שם, כתובת מדויקת וטלפון.
בראש הדף לציון "עבור חידון לנוער".

מקושרים

גיליון שבועי בענייני כוונת וביאורי תיבות התפילה מתוך אוצרות סידורים ומחזורים מתיבתא

גיליון כ"ב

פרשת ויקהל-פרה | תשפ"ה

ראני תפילתי

צדיקים ועבודת התפילה - בראי הפרשה

המשכן, הלא הוא מרכז חייהם של עם ישראל והמקום בו זכו להתדבק בשכינה ולהתעלות טפח וטפחיים מעל הבלי העולם הזה וטרדות הקיום, להתייחד לזמן-מה עם קונם ולהביא לפניו את קרבנותיהם לרצון ולנדבה, לתודה ולכפרה.

כן הדבר גם בימינו אנו, כאשר למגנית לב ניטל מאתנו משוש חיינו ובית תפירתנו ואין לנו שיעור כי אם לקיים (הושע יד, א): 'וְנִשְׁלַמְהָ פְרִים שְׁפִתֵינוּ', וכמאמר חז"ל (במדבר רבה יח, כא) שהתפילות עולות לפני הקב"ה לריח ניחוח כמו הקרבנות שהועלו לפניו בבית המקדש.

בפרשתנו נאמר אודות קרשי המשכן (לו, כב): 'שְׁפִי יָדָת לְקָרֶשׁ הָאֶחָד מִשְׁלֶבֶת אַחַת אֶל אַחַת פֶּן עֲשֶׂה לְכָל קָרֶשִׁי הַמִּשְׁכָּן, וְעַד כַּמָּה מַפְעִים הַמַּעֲשֶׂה הַבֵּא הַמְלַמְדוֹנוּ כִּי אֲכַן - גַּם בְּעַבְדוֹה שֶׁבֵּל זו תפילה לפני הקב"ה - יש והתפילות משתלבות זו בזו ופועלות את פעולתן באופן פלאי ומרגש.

באחד הימים, אי אז לפני למעלה ממאתיים שנה, נקלע יהודי בן עלייה לעירייה מסוימת ושבת בה את שבתו. בעת רעוא דרעוין הלא היא השעה המרוממת של סעודה שלישית, נכנס ליהודי לבית הכנסת המקומי ומנחם לא ראוות אדם לא מוכר דבוק בספר התהלים, כולו אפוף שלהבת יוקדת של התלהבות ועיניו זולגות דמעות בעודו מתלהט באמירת מזמוריו של דוד המלך נעים זמירות ישראל.

'טובים השניים מן האחד' החליט הלה, והצטרף לאמירת תהלים בצוותא חדא, אף הוא בסערה וברגש.

חלפה שעה ארוכה, והסערה שככה אט אט. בזה אחר זה סגרו השניים בחיבה את ספר התהלים, וכשהרגש העז עדיין אווז בהם ניגשו זה לזה וכמנהג היהודים התעניינו איש בזהותו של פלוני וכך גם בשלמו.

'התרגשתי עד מאד לראותך משתפך כך בתחינה ומתרפק על מזמורי התהלים' פנה האורח לדיידו החדש, 'אך אָמור נא, האם ישנה סיבה מסוימת בשלה סערה נפשך כל כך? האם השתרנה חלילה צרה כזו או אחרת על צווארך?'

'דְּאָגָה כְּלָב אִישׁ יִשְׁחָנָה' כבר אמר החכם מכל אדם (משלי יב, כה), ועל כך ידוע מאמרו ז"ל (יומא עה, א): 'רבי אמי ורבי אסי, חד אמר ישחנה מדעתו, וחד אמר ישחנה לאחרים', וכבר התבטאו גדולי הדורות כי אלו ואלו דברי אלקים חיים - ישחנה מדעתו על ידי שישחנה לאחרים. אם כן, מה טוב מלשפוך את הנפש לפני יהודי אחר?

'בת צנועה וחסודה יש לי' סיפר הלה, 'כל הליכותיה כשל בת יעקב, תכונותיה אציליות והרי היא ראויה לשידוך הגון ולמעלה מכך. דא עקא, הריני מתמודד זה שנים ארוכות עם מצב כלכלי שאינו מן המשופרים ואף רחוק מכך, ומשכך אין בידי להעמיד לה דנויה כמנהג בעלי בתים חשובים!'

התוצאה העגומה, בה יושבת בתו ושערותיה מלבינות בעודה ממתינה עד בוש לזיווגה ההגון, הוא שהביא אותו לשפוך את לבו לפני הקב"ה, אולי יחוס אולי ירחם.

הלה היטה אוזן קשבת, הופתע וגם הפתיע. 'אף לי צרה מעין זו' שיתף בסיפורו האישי, 'נער משכמו ומעלה יש לי, מחונן בכל מידה טובה ויראתו קודמת לחכמתו, אולם הסוגיא העתיקה 'כסף מנלן' כמו חוסמת את שערי הזיווגים לפניו והוא ממתין מזה עידן ועידנים לשידוך.'

הביטו השניים זה בפני זה, וההצעה כמו עלתה מאליה. תפילתם הרוחתת של השניים, דמעותיהם שכמו השתלבו והפכו למעיין טהור וזך, יצרו כמו באורח נס את השידוך המופלא ממנו נולד לימים מאורם של ישראל, הלא הוא הגה"ק ר' אריה לייב הלר בעל 'קצות החושן'.

"וְהַמְלֹאכָה הֵיחָה דָּיִם לְכָל הַמְלֹאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתָר" (לו, ז).

יש לפרש בדרך רמז על דרך שאמרו חז"ל (ברכות לב, ב) על קושיא על חסידים הראשונים - תורתם מתי היתה ומלאכתם מתי נעשית, ותיצרו מתוך שחסידיהם היו תורתם משתמרת ומלאכתם מתברכת.

זהו יש לומר שמרמז כאן: 'וְהַמְלֹאכָה' היינו מלאכת עבודת הקודש זו תפילה שנקרא עבודה שבלב, 'הֵיחָה דָּיִם לְכָל הַמְלֹאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ', היינו שהיה די לכל מלאכתם הצריך לעשות כי היתה מלאכתם מתברכת, 'וְהוֹתָר' היינו אותיות תורה, רצה לומר שגם די לתורתם מעט שלומדים כי תורתם משתמרת כנ"ל, והבן (דגל מחנה אפרים).

"וַיַּעַשׂ אֶת הַפִּיזוֹר נְחֹשֶׁת וְאֵת פָּנּוּ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצְּבָאוֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֶהָל מוֹעֵד" (ח, ח), 'וְהִיָּה מוֹאֵס מִשֶׁה בְּהֵן, מַפְנֵי שַׁעֲשׂוּיִים לִיצַר הַרַע, אִמֵּר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קֵבֵל, כִּי אֵלּוֹ חֲבִיבִין עֲלֵי מִן הַכֹּל"'

איתא ברש"י שמשו רבינו לא רצה לקבל המראות מפני שעשויים ליצר הרע, אולם הם ביטלו זאת להקב"ה, וזה ענין תפילה כדאיתא (טור א"ח צח) שחסידיהם הראשונים הגיעו להתפשטות הגשמיות בתפלתן, וכן היה כאן (אמרי אמת).

התפילה בפרשה

אמרי שפר ממאורי האומה

"וַיְהִי הַכָּרְבִּים פָּרְשֵׁי כַּנְפֵימ לַמַּעֲלָה סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפְּרֹת וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אַחֵיו אֶל הַכַּפְּרֹת הָיוּ פְּנֵי הַכָּרְבִּים" (לו, ט).

ענין התפילה, כשאדם מעורר רחמים בתפלתו על חבירו אזי היא קרובה להתקבל לעורר הרצון והחסד מלמעלה. כי כאשר האדם אינו משגיח רק לעצמו לטובתו, אזי הוא רחוק מאד שיעלה תפלתו למעלה לרצון.

וזהו פירוש 'וַיְהִי הַכָּרְבִּים פָּרְשֵׁי כַּנְפֵימ לַמַּעֲלָה', רומז למעלת התפילה כמו שכתוב (שעיהו א, ט): 'וּבְכַפְּרֵיכֶם פְּכִיכֶם כו'. 'סִכְכִּים בְּכַנְפֵיהֶם' להגן בתפילתם ולעורר רחמים על ידי זה. 'וּפְנִיָּהֶם אִישׁ אֶל אַחֵיו', להסתכל על טובת חבירו כנ"ל.

זהו שכתוב לעיל בפרשה (לו, יב - יג): 'מִקְבִּילַת הַלְּאֵת אַחַת אֶל אַחַת... וַיִּחְבֵּר אֶת הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל אַחַת פְּקָרִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד', כי על ידי האתערותא דלתתא באחדות עם כל אחד ואחד מבני ישראל אנו מעוררים גם כן למעלה הייחוד, והיה המשכן אחד, פירוש שישכון בתוכנו אחדות הבורא ב"ה, אמן (תפארת שלמה).

צהר לתיבה

הארת מושגים ומנחים בתפילה

אם כי חלק ניכר מברכות תפילת שמונה עשרה עוסק בענין הנחמה והגאולה העתידית, קיבוץ הגלויות והישועה הגדולה לעתיד לבוא, אולם מעניין לציין לכמה משפטים השגורים בפי העם ואף נטמעו בנוסחי תפילה רבים, אך למעשה קמו עוררים רבים על אמירתם.

בשורות הבאות נעמוד על כמה דוגמאות כאלה, תוך התייחסות למקורן וכך גם לנידון סביב שילוב קטעים אלה בתוך נוסח התפילה.

ברכת הגאולה

נוסח מוכר מקובל הוא: 'וּגְאֻלָּנוּ אֶגְאֵלָה שְׁלָמָה מִהֲרָה לַמַּעַן שְׁמִיךָ', ונוסח זה אכן מתאים לכמיהה והכיסופים אותם חווה כל יהודי לגאולה השלימה שתבוא במהרה.

אכן, היו שפקפקו בביטויים מסוימים שלדעתם השתרבו בנוסח זה, בשל העובדה הפשוטה שברכה זו אינה מכוונת כלל כנגד גאולת ישראל העתידית, כי אם בקשה שיגאל אותנו הש"ת מהצרות העוברות עלינו כאן בהווה (עיי' רש"י מגילה יז, ב ד"ה אהחלחא).

לפיכך היו שהקפידו (צלוחא דאברהם ועוד) שלא לומר 'אֶגְאֵלָה שְׁלָמָה', משום שלשון זו מורה על הגאולה העתידית ואין מקומה בברכה זו, וכך גם ישנן דעות (מאמר נוסח התפילה) בנוגע לאמירת 'מִהֲרָה', מאותה סיבה.

ברכת בונה ירושלים

ברכה זו רבים האומרים לפני חתימתה: 'וְכִסָּא דְּוֹד עֲבָדְךָ מִהֲרָה לְתוֹכָה תְּכִין', מה שנתפס

באופן פשוט כחלק מבנין ירושלים וגאולת ישראל על ידי משיח בן דוד.

אמנם, אם כי מנקודת מבט כללית אכן קשורים הדברים זה לזה, אולם בכל הנוגע לחלוקת ברכות שמונה עשרה קבעו חכמינו הקדמונים נוסח מדויק המפריד באופן ברור בין ההיבטים השונים של הגאולה.

על כן, היו שפקפקו (צלוחא דאברהם, ועיי' ליקוטי מהר"ח בשם ש"צ) בהוספת תיבות אלה לברכה זו - העוסקת בבנין ירושלים, משום שלדעתם היא שייכת דווקא בברכת 'את צמח' - העוסקת בגאולת ישראל על ידי משיח בן דוד, ולפיכך אין זו חתימה מעין תוכן הברכה.

מאידך, הובא (שם) בשם האריז"ל כי הקפיד מאד לאומרו, ואדרבה התבטא כי המתפלל ואין חותם ברכה זו בנוסח זה, הרי אין תפילתו שלימה.

ברכת את צמח דוד

הנוסח: 'כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִינֵנוּ כָּל הַיּוֹם וּמִצְפִּים לִישׁוּעָה' מקובל בקהילות רבות כחלק מחתימת ברכת 'את צמח דוד', וכך אכן נוסח ספרד לפי החסידים וברוב נוסחי האר"י.

אכן יש המשערים (אשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש ועוד) כי מקור המילים 'וּמִצְפִּים לִישׁוּעָה' בטעות שהשתרשה עם השנים, לאחר שבסידורי תפילה קדומים הוסיפו המדפיסים כעין 'הוראה' למתפלל: 'ומצפים לישועה', דהיינו - כאן יש לצפות לישועה.

עוד יש שסברו (מאמר נוסח התפילה בשם 'קדוש אחד') כי אכן מדובר בטעות, אולם לדעתם מקור הטעות שונה. על פי דבריהם, נהוג היה בקהילות הספרדים בדורות עברו כי החזן אומר: 'כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִינֵנוּ כָּל הַיּוֹם', והקהל מצדו עונה: 'וּמִצְפִּים לִישׁוּעָה'. במרוצת הדורות נטמעו תיבות אלה בתוך נוסח התפילה.

בימים עברו נהגו מגידים ודרשנים כאלה ואחרים לסובב בערים ובעיירות, לשלהב נפשות בני ישראל לאביהם שבשמים ולעורר על דברים הצריכים תיקון וחיזוק. כך היה כאשר שבת מרן אור בבעת הימים הבעל שם טוב בקהילת אליק. בשבת אחר הצהריים פנה הבעל שם טוב לבית הכנסת המקומי והטה אוזן לדברי מגיד שנודמן למקום, וזה האחרון עמד ונאם בקום חוצב להבות אודות פרצות עמך ישראל, התרה בקול נזוף בהמון העם וצווח ככרוכיה תוך שהוא מפנה אצבע מאשימה כלפי הנוכחים.

בעיני הבעל שם טוב לא מצא חן הדבר כלל וכלל. עד מהרה נפוצה השמועה כי דברי הדרשן אינם לרוחו של איש האלקים, והציבור החל להישמט מבית הכנסת בזה אחר זה. בא המגיד במבוכה, תרעומת גדשה את לבו והוא פנה אל הבעל שם טוב בטרוניה: 'על מה ולמה יצא קצפכם עליי, הלא מעורר אני בדברי אמת ומתרה בעם על פרצותיו?'

'מי אתה שתדבר רע על ישראל?! היודע הנך עד כמה רמה מעלתם וקדושתם?' הגיב הבעל שם טוב בקפיא תוך שענינו זולגות דמעות וקולו נרגש, **'הנה יהודי מסתובב במשך כל היום בשוק ועסוק בענייני פרנסה, ולעת ערב בבוא דמדומי חמה הרי הוא שם לבו לזמן החולף והוא אף לפינה כלשהי ומתפלל בחטף, כשאף אינו מביין את פירוש המילים הקדושות. דע לך כי אפילו לנוכח תפילה כזו מזדעזעים מלאכים ושרפים!'**

ענין נשגב זה וגודל חביבות תפילת המנחה, עליו כבר התבטאו חז"ל (ברכות ה. ב): **'לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה'**, מגלה לנו הרה"ק ר' יעקב אבוחצירא כי הוא נרמז בפרשת השבוע.

על הפסוק (ו. ד): **'וַיָּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלַאכְתְּ הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הָמָּה עֹשִׂים'**, מבאר הרה"ק האב"ר יעקב שם הכוונה לכל אותם בני אדם הפוסקים ממלאכתם ועמל כפיהם, המרפים לרגע מהוויו החולין ומתייחדים לשעה קלה עם קונם בתפילת המנחה, ובוה ניכרת ביתר שאת יראת ה' ואהבתו הנוטעים בלבבם.

ואלו דבריו המלהטים כנחלת (בספרו 'פתחי חותם'): **'אפשר לרמוז, דאמרו בגמרא: 'לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה, שהיר אליהו לא עננה אלא בתפילת המנחה'. והנה אין יראת ה' נכרת באדם אלא בשעת המנחה, לפי שאדם באותה שעה טרוד בעסקיו במשאו ובמתנו ובמלאכתו, ואם מניח חפציו ועוסק בחפצי שמים בזה נכרת בו יראת ה' ואהבתו. ואם אינו מניח חפציו בשביל חפצי שמים נכר שעבודת ה' עליו כמשאוי. ולפיכך הוזהירו חכמים 'לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה.**

'וזהו כוונת הפסוק וַיָּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלַאכְתְּ הַקֹּדֶשׁ', דהיינו בעת המנחה באו העושים את כל מלאכת הקודש, דהיינו, שדעתם תמיד כי אם כנגד תפילת ה' ועבודתו, ומקווים אימתי תבוא עת התפלה שיבואו להתפלל. והחכמים יראי ה' וחושבי שמו מבטלים עבודתם ובאים לעבודת ה', וזהו **'וַיָּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלַאכְתְּ הַקֹּדֶשׁ'**, היא תפילת ה'.

ומהיכן באו, **'אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הָמָּה עֹשִׂים'**, כל אחד בטל מלאכתו שהוא עושה, ובא למלאכת הקודש שהיא התפילה. והנה **'וַיָּבֹאוּ כָּל הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל מְלַאכְתְּ הַקֹּדֶשׁ אִישׁ'**, ראשי תיבות גימטריא 'מנחה', לרמז על תפילת המנחה, שעליה שייך לומר ביטול המלאכה, לכן יהיה אדם זהיר וזריז בתפילת המנחה, דבזה נכרת אהבתו את ה'.

'יתכן להוסיף ולבאר בדרך זו את לשון התורה הקדושה החוזרת על עצמה שוב ושוב בפרשת פרה (כמדבר יט): 'וְיָטָא עַד הָעֶרֶב'. זאת משום שאף אם האדם שקוע עמוק בהבלי העולם הזה, עודו ככול להווי החולין שסביבו וראשו ורובו במסחר וצרכי קיום הגוף, אולם כל זאת - עד הערב ותו לא. כיון שבשעת הערב נחה על האדם רוח טהרה וקדושה, הוא מחיש פעמיים לבית הכנסת ופונה מכל עסקיו, והינו מתייחד בקדושה עם קונו לשעה של קורת רוח ונחת רוח לבורא העולם.

מאוצרותיו ושיתותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

פנינה לשבת
מבית מדרשם של רבותינו

"וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם וְגו'" (לה. א), פירש רש"י: **"למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר". הנה מצאנו כי תיכף לאחר ירידתו מן ההר ציווה משה את ישראל מפי הגבורה על שבת קודש, ומיד לאחר מכן הורה להם להתנדב לבניית המשכן.**

אמנם תמוה הדבר, לאור דברי חז"ל (סנהדרין כ. ב): **"שלוש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ: להעמיד להם מלך, ולהכריז זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה"**, והיינו שיעשו מצוות אלה דווקא על פי סדר זה האמור (עיי"ש רש"י ד"ה שלש).

אם כן מדוע נצטוו ישראל בשלב זה - תיכף לאחר שנמחל להם חטא העגל, כבר לבנות את המשכן,

קרבן אלהים
לאדם של גדולי הדורות

סיפר מגיד המישרים הבלתי נשכח ר' שלום שברדון.

יהודי יקר תושב אנגליה מיווד היה עם עורך דין מסוים, בן לעם היהודי אך רחוק כרחוק מזרח ממערב מכל מה שריח יהדות נשב ממנו. לא מתוך שנאת עם הארץ לתלמידי חכמים וכפירה פושעת חלילה, כי אם מכורח העובדה שגדל כתינוק שנשבה ולא נחשף מעודו ליהדות האמיתית.

באחד הימים פונה אליו ידידו זה, ומתנה את צרתו בפניו.

באותם ימים, מתברר, הוא מייצג בבית המשפט לקוח 'כבד' כמו שאומרים, כזה שכיסו עמוק וקופת השרצים שלו עוד יותר עמוקה וכבדה.

בתחילת הדרך, לאחר פגישה או שתיים של היכרות עם הלקוח, בחר עורך הדין לקחת את התיק המדובר ולשמש כסניגור לאותו אדם, מתוך אמונה בחפותו וכמובן גם בתקוה לתגמול נאה שכשר טרחה. דא עקא, כעבור זמן מה התברר לו כי חושי המחוודים כעורך דין ככל הנראה אינם משויפים דיים. הלקוח המדובר התברר כרמאי ונוכל שאין כדוגמתו, הוא הפיל ברשתו אנשים רבים ועשק מאות ואלפים, כשעל הדרך גם את עורך הדין שלו הוא הצליח להוליך שולל ולשרד לו בכיכול הוא חף מפשע.

בכל מקום מתייחסים בחומרה לפשעי הנאשם עצמו, אולם באנגליה מייחסים השופטים חומרה רבה אף לחלקו של הסניגור בטיוח הפשע והצלת הפושע מנתינת דין על מעשיו. כך מצא את עצמו עורך הדין במצב בו הוא עצו מואשם כי ידע, הבין והיה מעורב בכך שהלקוח פשע בידועין, וכי הוא לקח חלק בטיוח הפשע מתוך תאוות בצע.

לא זו בלבד שרישיונו כעורך דין עמד בסכנה, אלא שאף נגדו נפתחו הליכים פליליים והוא נאלץ להילחם על נפשו ולהוכיח את חפותו מול מערכת משפטית קשוחה, להסביר ולנמק כי לא ידע כלל מכל זה.

'תתפלל על זה' הציע ידידו בפשטות, 'קח ספר תהלים, עמוד בקרן זוית ופשט תשפוך את לבך לפני אבא שבשמים שירחם עליך ויושיע אותך מצרה משונה זו'.

'לא ולא!' התשובה היתה נחרצת, והסיבה לכך מפתיעה.

לא היה זה סירוב מהסיבה המוכרת לדאבוננו, מתוך ריחוק וניכור לדבר שבקדושה. זה גם לא נבע מהעדר יכולת לקרוא לשון הקודש או כעין זה. **'הבטחתי לקדוש ברוך הוא שלא אבקש ממנו מאום יותר'** הפתיע הלה, **'ואני אדם שעומד במילה שלי'**. לתייית בן שיחו, שיתף אותו בסיפור המרגש

הלא טרם הכריתו זרעו של עמלק ולא העמידו להם מלך, ויתירה מכך אף לא נכנסו לארץ ישראל? על כך משיב הגאון ר' יעקב קמינצקי זצ"ל, כי אכן מעיקר הדיון ראוי היה להמתין עם בניית המשכן עד לאחר שישלימו את שאר המצוות הקודמות לה.

אולם ראה הקב"ה לאיזה מצב באו בני ישראל בחושבם אך לזמן מועט כי אין רועה לעדה, לאיזה תהום הם התדרדרו לנוכח החשש שמא נותרו ללא מנהיג, ללא שיוכלו לפנות אליו ולשפוך את נפשם לפניו.

על כן תיכף לאחר מכן ציווה לבנות משכן לשמו, בו יוכל כל יהודי להתדבק בשכינה הקדושה, וכאמור שלמה המלך (מלכים א. ח, מט): **"וַיִּהְיֶה כִּי יִבְנֶה אֶת הַבַּיִת אֲרָצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לְאַבוֹתָם הָעִיר אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ וְהַיִּית אֲשֶׁר בְּנִית פְּנִיתִי לְשִׁמְךָ"**. או אז יזכה כל יהודי להסתופף בצל הקדושה ולהתקרב לקונו באהבה, ולא ידח ממנו נידח.

העומד מאחורי 'הבטחה' תמוהה זו.

היה זה כמה שנים לפני כן, כאשר נפש הלה באוסטרליה עם משפחתו. הוא תכנן ליהנות מהחוויות שמציעה היבשת הקסומה, לנצל עד תום את ימי החופשה המועטים שלו ולאגור כוחות לעצמו ולמשפחתו, אולם למגינת לבו התבדה.

לא חלף כי אם זמן מועט מאז הציגו בני המשפחה את כף רגלם על אדמת אוסטרליה, והנה נתקפה הילדה הקטנה בת השבע בחום גבוה ומיחושים קשים, ועד מהרה הובהלה לבית חולים מקומי ונלקחה לסדרת בדיקות מקיפות.

תוצאות הבדיקות הפילו את השמים על ראש ההורים, כשהתברר כי בתם הפעוטה חולה במחלה הנוראה ל"ע, ולנוכח הפסימיות הקודרת של הרופאים שניבאו שחורות - פשה בהם הייאוש ואכל כל חלקה טובה.

בהתחלה ניסה האב להפעיל רופאים מומחים ולערב את כל מי שרק יכול היה, אולם הגיע רגע בו הוא הבין כי בדרך הטבע אין לו דרך לעזור לבתו. ברגעים אלה צף בו זכרון נושן מלפני עשורים, כאשר היה ילד בן שלש עשרה ואביו הביא אותו לבית הכנסת והסביר לו במילים פשוטות כי כאן מתפללים לה'.

הוא תפס את עצמו באחת, ננער ואף לבית הכנסת המקומי הקרוב. שם דפדף בחטף בספר התהלים הראשון שהודמן לידו והחל לקרוא ברגש פסוק אחר פסוק, לגמוע מזמורים תוך שמעיניו זולג מעיין בלתי פוסק של דמעות.

'אבא שבשמים' פרץ בבכי תמרורים והבטיח בתמימות, **'אם תרפא את בתי ותעלה מזור למחלתה, אני מבטיח לך כי לא אציק יותר, ולעולם לא אבקש ממך עוד דבר נוסף!'**

למותר לציין כי תפילתו התמה של היהודי עשתה פירות, ובתוך שעות ספורות ניכר היה שינוי דרמטי במצבה של הילדה, עד שכעבור יומיים השתחררה מבית החולים והוגדרה בפי כלל הרופאים כנס-רפואי מהלך.

וזהו, מאז הוא לא מבקש, לא מתחנן ולא מתפלל. הוא עומד במילתו.

שמע זאת ידידו, ובמילים רכות שיבר את אוזנו באשר לעבודת התפילה ועד כמה היא חביבה בעיני הקב"ה. הוא הטיב להבהיר לו כי אין לאביו שבשמים נחת רוח יותר גדולה מאשר כשבניו פונים אליו, מתפללים ומבקשים ממנו שוב ושוב, והלה השתכנע.

בשנית, אחז בספר התהלים והרווה אותו בדמעות, שפך תחינה נרגשת לפני היושב במרומים, ותפילתו - אין צורך לומר, נענתה במהירות הבוק.

עוד בדיון שהתקיים באותו יום קיבל המשפט תפנית חדה, כשהשופט קיבל את עמדתו והאמין לו כי אכן, כלל לא ידע. בכך לא רק שלא הסתבך מבחינה חוקית, אלא אף זכה לשמור על מעמדו כעורך דין ועל רישיונו בייצוג לקוחות.

מילתא חדת

פני תפילה מלוטט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

קול תורה ותפילה

בפסוק בפרשת פרה אדמה כתוב לאמר זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר (במדבר י"ב). פרוש נאה כתב על כך הרה"ק רבי יוסף דוד מסאסוב ע"ה בספר עצי לבנון, תחלה הקשה מה צא להוסיף הפתוב באמרו 'לאמר', די אם יאמר 'זאת חקת התורה אשר צוה ה' ופרש על פי מאמר הרה"ק הישר שלום מבעלזא ע"ה על הפסוק (שה"ש ב"ד) 'השמיעני את קולך כי קולך ערב, דהנה ידוע (שלי"ה כי תצא תורה אור אות ר') 'תשובה תפילה וצדקה' המעבירין את רע הגזרה עולים בגימטריא צום קול ממון, שהם ג' הדרכים בהם יתצוה עבד אל אדוניו, ועולים בגימטריא 'זאת'.

והנה, ב'צום' יכול אדם להצטדק ולומר כי אין בלחז לענות גופו. פן בממון יתכן שאין לו לאדם ממון לפטר על נפשו. אך 'קול' תורה ותפילה, מי יכול להצטדק ולומר שלא היה בידו. ועל כך 'השמיעני את קולך' קול תורה ותפילה, 'כי קולך ערב' שהקול ערב בדבר ומוכיח כי אכן ברצונו של האדם לשוב בתשובה, וכשיש לו את הקול, מוכיח הדבר כי ברצונו היה גם להתענות ולתת ממון בעד נפשו אך אינו יכול מחמת חלשתו וחסר ממונו, עד כאן דברי מהר"ש מבעלזא ע"ה.

ואכן, 'צום ממון' בגימטריא 'ערב', שדברים אלו - צום וממון, נצרכים לערב, שהוא הקול, שיוכיח עליהם שהטעם שלא עשאוה היא מחמת חלשת הגוף וחסר הממון, וכשנותן קולו בקול תורה וקול תפילה, הקול ערב על הצום והממון.

על פי הדברים הללו פרש רבי יוסף דוד מסאסוב את הפסוק כך: זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר, כאשר האדם משמיע קולו בתורה ותפילה, אות הוא כי ברצונו לקיים את כל דברי התורה ולהגות בה יום ולילה, כאמור, אך יש ואין הדבר תלוי בו ואין זה באפשרותו. נמצא פרוש זאת חקת התורה אשר צוה ה' - מהי החקת המורה על רצונו של האדם לקיים את כל התורה כפי אשר צוהו ה', לאמר יאמר בפיו שילמד ויתפלל, או יעשה קול התורה והתפילה ערב ויוכיח 'הקול' על כלל חקת התורה.

תפילה במקום גבוה

כך אמרו חז"ל (ברכות י, ב): "לא יעמוד אדם לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל, לפי שאין גבהות לפני המקום, שנאמר (תהלים קל, א): "מפני מקום קראתיך ה'".

משום כן נהגו במקומות רבים (עיי' מגן אברהם או"ח צ, ב) שתיבת החזן ממוקמת במקום נמוך יותר משאר בית הכנסת. כן ביארו (מג"א שם. וראה שפירש שם עוד באופן אחר) שזהו ביאור הלשון המוכרת בחז"ל לעתים: 'היורד לפני התיבה'.

בגדר 'מקום גבוה' נחלקו הפוסקים. יש שכתבו (רמב"ם הלכות תפילה ה, ז) כי כל שהוא מעל שלשה טפחים הרי זה אסור, שעד שלשה טפחים הרי זה 'לבוד' ומכאן והלאה נחשב מקום גבוה. אכן יש החולקים על כך (בי"א או"ח ב שם א"ח) וסבורים כי עד עשרה טפחים אין זה נחשב מקום גבוה.

יש שפסקו (מג"א או"ח תריד, ג) כי אין לעמוד בשעת התפילה על כרים וכסתות, ואף למטה משלשה טפחים, היות ונראה כמתגאה לפני קונו.

אחורי רבו

אמרו רבותינו ז"ל (ברכות כו, ב) ונפסק ברמב"ם הלכות תלמוד תורה ה, ו) כי אין לאדם להתפלל לא לפני רבו, לא בצד רבו ולא מאחורי רבו. אכן, טעם הדבר שונה בין תפילה לצד או לפני רבו, לבין תפילה מאחורי רבו.

בטעם האיסור להתפלל לצד רבו, וכל שכן לפניו, הובא בראשונים (רש"י שם ד"ה כנגד) כי יש בכך גאווה, שנראה כמשווה עצמו לרבו.

בטעם האיסור להתפלל מאחורי רבו, יש המפרשים שיש בכך גאווה מהסיבה הנ"ל, יש שפירשו (מאירי שם בשם יש מפרשים) כי יש בכך משום 'יוהרה', שנראה כמדקדק בתפילת רבו לראות אם היא כהוגן.

עוד פירשו הראשונים (תוס' שם ד"ה ולא) שהוא משום שנראה כביכול משתחוה לרבו. ויש שתלו (תור"י שם) את הטעם בכך שלא יוכל רבו לפסוע לאחוריו כשיסיים תפילתו, משום העומד מאחוריו, והרי גורם בכך צער לרבו.

נידון בפני עצמו קיים בפוסקים לגבי תפילה מאחורי רבו גם כשרחוק ממנו ד' אמות (עיי' רמב"ם הלכות תלמוד תורה ה, ו; רא"ש ברכות פ"ד ס' ה ועוד).

יש שכתבו שאין האיסור תקף גם בתפילה בציבור, כשאלו סדרי הישיבה בבית הכנסת (עיי' אוצר הגאונים ברכות שם בשם רב האי גאון ועוד). עוד כתב החיי אדם (כלל רב, ו) כי איסור זה שייך אף באביו, וכן בגדול הדור הגם שאינו רבו.

ידוע מאמר חז"ל (ברכות ו, ב): "כל הקובע מקום לתפלתו - אלהי אברהם בעזרו", והדברים מתייחסים לייחוד מקום מסוים על ידי האדם, בו יתפלל דבר יום ביומו.

לצד הענין להתפלל במקום קבוע, ישנם אי אלו כללים והלכות הנוגעות לסוג המקום בו יש להתפלל, כאשר לעומת הענין הנשגב הקודם אשר על אף רום מעלתו אין זו חובה הלכתית, כללים אלו הינם הלכות מחייבות לכל דבר וענין.

במאמר הנוכחי נתייחס לכמה וכמה היבטים הלכתיים הנוגעים למקום הנכון בו יש להתפלל, ממה יש להימנע ומהן הסיבות לכך.

תפילה בדרך ובחורבה

ככלל, עדיף להימנע מתפילה בדרך, בשל יישוב הדעת הנדרש בתפילה (ברכות ג, א). אכן, במידה ונדרש האדם להתפלל בדרך ועומדת לפניו הברירה בין תפילה קצרה [ראה מדור זה פרשת ויחי תשפ"ד] בעודו בדרך - לבין תפילה שלימה בחורבה הניצבת על אם הדרך, עליו לבחור באפשרות הראשונה.

זאת משום שאין לאדם להיכנס לחורבה (ברכות שם) בגין שלש סיבות. הראשונה הינה משום שבכניסתו למקום מסוג זה יכול להתעורר כלפיו חשד כי כניסתו לשם היא למטרת עבירה; סיבה נוספת היא משום קיומם של מזיקים הנוהגים לשהות בחורבות; וסיבה נוספת נמנית בגמרא - בשל החשש שמא תיפול החורה ויסתכן.

תפילה במקום פרוץ

אין להתפלל במקום פרוץ לכל עבר, לדוגמה בשדה פתוח או בבקעה שאינה מוקפת, ומובא בגמרא (שם לה, ב) שהתבטא בחריפות האמורא רב כהנא כי הנוהג כך הינו חצוף.

יש שנימקו (רש"י שם ד"ה דמצלי) את הבעייתיות בכך - משום שהמתפלל במקום צנוע ומוקף מחיצות הרי לבו נשבר בקרבו והוא שרוי באימה הנדרשת בעת התפילה. אחרים מבארים (בית יוסף או"ח צ בשם מהר"א) כי על אף שהקב"ה רואה כל ואין כלל אפשרות להסתתר מפניו, אולם אדם שאף בהנהגתו הטבעית אינו רואה צורך להסתתר ולו בשביל להיכנע לפני בוראו, הרי הוא עז פנים.

אם כי נאמר ביצחק אבינו (בראשית כד, טג): "ויצא יצחק לשוּן בְּשֵׂדָה" ודרשו חז"ל (ברכות כו, ב) כי יצא להתפלל, תירצו תוספות (שם לה, ב ד"ה חציף) כי שם היה הדבר שונה, שהרי היה זה בהר המוריה [וככל הנראה כוונתו שמקום קדוש זה משרה יראה על האדם], או שלא אסרו זאת אלא במקום בו רגילים בני אדם לעבור, ושם לא עברו הולכי דרך.

פרשה ופשרה
 נידון בערשה בענייני תפילה

גדולה דעה

אודות בצלאל בן אורי נאמר בפרשתנו (לה, לא): "וימלא אותו רוח אלקים בהקמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה". על חכמתו של בצלאל, בינתו והשגת הדעת להן זכה, התבטא חז"ל בלשון מפליגה (ברכות נה, א): "ידוע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ".

מהי אותה 'דעת' בה ניחן בצלאל?

יכולת האבחנה וההבדלה היא המכונה 'דעה', ותכונה זו מתבטאת ביכולתו של האדם לבחור בין טוב לרע, בין הקודש לחול. עד כדי כך היא חנוצה - שמצאנו בחז"ל (שם לה, א) כי "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו".

דווקא משום חשיבותה הרבה קבעו חכמינו הקדמונים אנשי כנסת הגדולה ברכה מיוחדת בשמונה עשרה, בתחילת 'ברכות של חול' [ברכות האמצע הנאמרות אך ורק בימות החול], ברכה המבטאת את משאלתנו כי יחננו אותנו הבורא יתברך בחכמה, בינה ודעת. על כך נאמר (שם): "גדולה דעה - שניתנה בתחילת ברכה של חול".

פרשה למעשה
 הלכות תפילה לאור הפרשה

בפרשה נאמר (לה, ח): "ויעש את הפיור נְהִשֵּׁת וְאֵת כְּנֹו נְהִשֵּׁת מִמֵּרָאֵת הַצְּבָאֵת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד", וכאן המקום להקדיש התייחסות לנושא המראָה בהלכות תפילה.

כך הובא במשנה ברורה (ס"ז צ"ט ס"ק ע"א): "אסור להתפלל כנגד המראה, דמחזי [שנראה] כמשתחוה לבבואה שלו". בהמשך דבריו מדגיש המשנה ברורה: "והיינו אף בעיניים סתומות, דבתוחות בלא הכי אסור משום ביטול כוונה".

כך גם הרחיבו האחרונים וכתבו (ראה פסקי תשובות שם באריכות) כי עדיף שלא להתפלל אף כנגד פורמייקה או שיש וכדומה, הגם שאין הם כעין מראה ממש, משום שבבואתו משתקפת בהם על כל פנים במידה מסוימת. אכן במידה ונאלץ להתפלל מולם ואין לו אפשרות אחרת, אין בדבר איסור ממש, ובלבד שיעצום עיניו כדי למנוע היסח הדעת. אמנם במידה ואין בבואתו משתקפת בהם ממש, אלא רק צל וכדומה, אין כלל איסור.

סדרא הצלותא

תפילות הקדמונים ואבות האומה

נחמיה הנביא יושב בשושן הבירה, והנה באה אליו בשורת איוב מירושלים עיר הקודש, וכך מספר הנביא בעצמו (נחמיה א): "וַיְבֹא חֲנַנִּי אֶחָד מֵאֵלֵי הָאֱנָשִׁים מִיְהוּדָה וְאֶשְׁאֵלָם עַל הַיְהוּדִים הַפְּלִיטָה אֲשֶׁר נִשְׁאָרוּ מִן הַשְּׂבִי וְעַל יְרוּשָׁלַם: וַיֹּאמְרוּ לִי הַנְּשָׂאָרִים אֲשֶׁר נִשְׁאָרוּ מִן הַשְּׂבִי שֵׁם בְּמִדְיָנָה בְּרַעְיָה גְדֻלָּה וּבְחַרְפָּה וְחֹמַת יְרוּשָׁלַם מְפָרְצָת וְשִׁעְרֶיהָ נִצְתוּ בְּאֵשׁ".

כאשר שמע נחמיה את הדברים נפל לבו בקרבו, והוא ישב ובכה והתאבל ימים רבים, תוך שהוא מתפלל לפני הש"ת על תקומת ירושלים.

תפילה מיוחדת זו מובאת בהמשך הפסוקים, ויש בה כדי ללמדנו כמה וכמה נקודות יסוד לגבי האופן הראוי להתפלל וכיצד יש לגשת ולדבר אל בורא העולם.

"וַאֲמַר אֶנָּה ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הָאֵל הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שְׂמֵר הַבְּרִית וְחֶסֶד לְאֶהֱבָיו וְלִשְׂמֵרֵי מִצְוֹתָיו". כאן אנו רואים איך הוא פותח ראשית בהזכרת שבחו של מקום, תוך שהוא מציין את העובדה שהקב"ה שומר ברית וחסד לאוהביו, הרי לנו פתיחה בשבח.

כאן עובר נחמיה לפתיחת חלק הבקשה בתפילתו, אולם אף בשלב זה הוא אינו ניגש ישר לבקשה עצמה, אלא הוא פותח במעין הקדמה, הפצרה כי יהיו אוזני הש"ת קשובות לתפילתו: "תְּהִי נָא אֲזִנְךָ קְשֻׁבֶת וְעֵינֶיךָ פְּתוּחוֹת לִשְׁמֹעַ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם וְלַיְלָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַבְדֶּיךָ", והוא ממשיך - מודה ומתוודה כי מצד הדין אין מקום לקבל תפילתו, וכל בקשתו הינה אך ורק לפני משורת הדין ועל אף עוונות הדור: "וּמְתוּדָה עַל חַטֹּאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָטְאוּ לָךְ וְאֲנִי וְכִית אֲבֵי חָטְאוּ".

לאחר מכן חוזר נחמיה ומוזכר את בקשתו כי יקבל ה' תפילתו, תוך שהוא מציין כי מטרת בקשתו היא כדי להגשים את משאלת בניו רחומיו של מקום לעבדו באמת: "אֶנָּה אֶ-דְּנִי תְהִי נָא אֲזִנְךָ קְשֻׁבֶת אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּפִלַּת עַבְדֶּיךָ הַחֹפְצִים לִירְאָה אֶת שְׁמֶךָ".

רק לאחר כל שלבי התפילה הוא ניגש לבקשה המעשית עצמה, ומעתייר בתחינה כי יתן ה' חינו בעיני המלך, וזה האחרון יאשר לו לפעול בנידון: "וְהִצְלִיחָה נָא לְעַבְדְּךָ הַיּוֹם וְתִגְוֶהוּ לְרַחֲמִים לְפָנֵי הָאֵלֵּי הַזֶּה".

ביאו לפניו - בדיעה

הכרת קטעי התפילה - מתוך סידור שזוהר

הברכה השניה שבברכות קריאת שמע, הלא היא ברכת 'אהבת עולם' או 'אהבה רבה', עוסקת בעיקרה בשני נושאים - לימוד התורה וכן קיבוץ גלויות עם ישראל.

על כך כתב הפרישה (או"ח ס"ק א) כי שני ענינים אלה שייכים דווקא בתפילת הבוקר. בקשה על לימוד התורה באה לידי ביטוי בבוקרו של יום, כשאדם קם משנתו וחפץ לעסוק בתורת ה', וכן תפילה על קיבוץ גלויות ישראל שייכת דווקא ביום - משום שאין דרך בני אדם לצאת לדרכם בלילה.

עוד כתבו הראשונים (כלבו ס"ח ע"ד) כי סמכו ברכה זו לברכת יוצר אור, משום שהיא מבטאת את ההבדל המהותי בין גרמי השמים לבין התורה הקדושה. בעוד שהשמש מאירה אך ורק ביום והירח מאיר בלילה בלבד, הרי שהתורה הקדושה מאירה ביום ובלילה.

בסיבת לסמיכות ברכה זו בדווקא לקראת שמע, הובא בסידור מנהגי אשכנז כי היא משום שאנו מזכירים בקריאת שמע את אהבת היהודי לבוראו: "וְאֶהְבֶּתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'", ובהתאם לכך אנו מקדימים ומזכירים בברכה זו את האהבה הרבה אותה רוכש הקב"ה מצדו כלפי ישראל.

בגמרא הובא (ברכות י"א, ב) כי אחד שלא בירך ברכות התורה, אם אמר ברכה זו יצא ואינו חייב לברכן לאחר מכן [וראה במשנה ברורה (או"ח ס"ק כד) וביאור הלכה (ד"ה ולא) האם חובה עליו לכוון על כך כדי לצאת ידי חובתו]. ובתלמוד ירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) הובא על מנת לצאת ידי חובתו יש לסמוך תיכף לתפילה לימוד, ואין קריאת שמע עצמה נחשבת לימוד לענין זה.

בגמרא (ברכות ס"ג) נחלקו אמוראים בנוגע לנוסח הפותח ברכה זו - האם 'אֶהְבֶּתְּ רַבֶּה' או שמא 'אֶהְבֶּתְּ עוֹלָם', ואף הראשונים נחלקו בכך. למעשה נתון הדבר במנהגי העדות ונוסחי התפילה השונים.

יד ושם

פסוקי שמות והטמן בהם

נפתלי

"יָר לְרַגְלֵי דְבָרְךָ וְאוֹר לְנִתְיָבְתִי" (תהלים קיט, קה).

תחילת קלקולו של היצר הרע והסתתרו את האדם, היא בעבירות קלות שהאדם דש בעקביו ונכשל בהן מבלי משים. בהמשך גורר היצר את האדם למדוחי שווא, עבירה גוררת עבירה וכך עד מהרה הוא מוצא את עצמו חלילה במדרון חלקלק המוביל לתהום רוחני.

מאידך, אם האדם נשמר כבר בהתחלה מאותן עבירות קלות ואינו נכשל בהן, הרי יש בכך שמירה והגנה אף לעתיד, שלא יבוא להיכשל באיסורים חמורים יותר.

בהתאם ליסוד זה מבאר החיד"א את הפסוק כך. עם 'יָר לְרַגְלֵי דְבָרְךָ', היינו שמקפיד האדם על רגליו - להימנע מהעבירות שהוא דש בעקביו, אזי 'אוֹר לְנִתְיָבְתִי' - יביא הדבר לאור גדול בכל נתיבות חייו ולהארת דרכו הרוחנית בעולמו.

הפלא ופלא

שאלות וחיידות נבכבי התפילה

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה בסידור המבואר ובמדוריו מבית מתיבתא.

תשובות מגילון קודם פר' כי תשא:

1. תשובה ב, שנותיהם של אלישע הנביא ויצחק אבינו, בהן נתברכה הארץ בטוב גשמי.
2. תשובה ג, פגעי הזמן הבאים לפי העת.
3. תשובה א, הקב"ה מטיל יראתו על כל כוחות הטבע, שהרי יכול לבטלם בכל רגע.

אנו מבקשים בקדיש כי הגאולה השלימה תהיה 'בזמן קריב'. מהו הכירוש הנכון בנוגע לבקשה זו?

בברכת 'יוצר אור' אנו מבקשים: 'ברחמיך הרבים רחם עלינו'. מדוע דווקא כאן אנו משררים את ענין הרחמים?

א) משום שאלמלא שומרים ישראל בריתו יתברך - לא יאירו המאורות, ולכך מבקשים רחמים שיאירו, וכך נדע שמעשינו רצויים לפניו יתברך.
ב) כיון שביום רביעי נבראו המאורות, ומובא שבים זה קיים חשש למחלת האסכרה אצל תינוקות, על כך יש לבקש רחמים.
ג) היות ומובא בחז"ל שבשעה שהשמש זורחת ומשתחווים לה אומות העולם - מיד כועס הקב"ה, לפיכך מבקשים רחמים שלא יופנה כעסו כלפי בניו.

שם הזוכה בגיליון פר' משפטים: ה' משה הומיר, בית שמש

פתרונות יש לשלוח עד יום רביעי הקרוב לכתובת מייל: m02803999@gmail.com או בפקס 02-5385689 או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

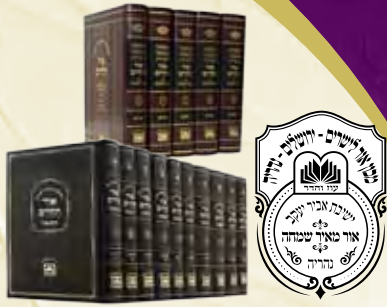
על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'מקושרים'. 3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרסס) בארץ ישראל למקרה של זכיה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

ובהחזרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

תורת חיים

נושא תורני מרתק לאור דברי האור החיים

בדבריו על הפסוק (לה, ט): **וַיִּצְאֹוּ כָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה מְזִכֵּר רַבְּנוּ אֶת דְּבָרֵי חֲזוֹ"ל** (יומא גג, א) אודות הדרך הנכונה בה יש לתלמיד להיפטר מרבו בפרידתו ממנו.

כמה פרטי דינים מצאנו בהלכות פרידה מרב, וראשיתם בהלכה שנפסקה בשלחן ערוך על פי דברי הגמרא הללו, וזו לשון המחבר (י"ד רמב, טז): **"ולא יעמוד, עד שיאמר לו: עמוד, או עד שיטול רשות לעמוד. וכשנפטר מלפניו לא יחזיר לו אחוריו, אלא נרתע לאחוריו, ופניו כנגד פני רבו"**.

פרט אותו מוסיף הרמ"א (שם) מתייחס למקרה בו כבר נפרד מרבו, אלא שהתלמיד שווה בעיר לילה נוסף ורק לאחר מכן יוצא לדרכו, וזו לשונו: **"והנפטר מרבו ונטל ממנו רשות ולן בעיר, צריך לחזור וליטול ממנו רשות, ודווקא שלא אמר לו מתחלה שרוצה ללון בעיר, אבל אם הגיד לו בשעה שנטל רשות, אין צריך לחזור וליטול ממנו רשות"**.

אכן, מרבית הפוסקים חולקים בזאת על הרמ"א וטוענים כי דבריו מבוססים על גרסה מוטעית שהיתה בידו בסוגיית הגמרא, אלא אדרבה הם מוכיחים מהסוגיא שאין צורך כלל להיפטר פעם נופת מרבו באופן זה, ואף אם לא הודיע לו על כך מתחילה.

נידון מעניין מצאנו בשו"ת שער אפרים (סימן עח), הדין האם החיוב להיפטר בדרך זו של כבוד תקף אף כשרבו סגי-נהור ואינו יכול לראות גינוי כבוד אלה, או שמא באופן כזה אין התלמיד חייב בכך. השער אפרים מסיק כי אכן יש לנהוג כן אף כשרבו סגי-נהור, אולם במידה פחותה. כך למשל מעידה הגמרא (שם) אודות רבא אשר בפרידתו מרבו היה פוסע לאחוריו עד שהיו רגליו זבות דם, והחיוב לנהוג עד כדי כך בוודאי שאינו נוהג כשרבו סגי-נהור.

בסופו של דבר מצא את עצמו ראש הישיבה ניצב בחדר ענק, מעין אולם, אשר התברר כחדרו הפרטי של המארח. בפנינת החדר ניצבה מיטה מוקפת מכשירים מצפצפים ומוניטורים שונים ומשונים, עליה שכבה דמות צנומה, פניה מצהיבות, ונראה כי מלאך המוות כבר החל את פגישתו הבלתי-נמנעת עמה.

'נעים מאד' נשלחה אליו יד איתנה, **'אני גורג'**, עורך הדין של מרשי השוכב כאן על ערש דווי, והוא מינה אותי לחלק באופן שוויוני והוגן את עזבונו לאחר מותו.

שוויוני? הוגן? ראש הישיבה סקר את סביבתו, בודק אם הוא אינו לבד, ומתבדה. הוא כאן לבד, אז מי הוא המוטב הנוסף לעזבונו של הגביר?

כמה משפטים הבהירו במה מדובר. בצוואתו ציין הגביר, אדם הרחוק מתורה ומצוות לדאבון לב, כי הוא מוריש את כל רכושו למוסדות בהם לומדים תורה. לשם כך נקרא הרב, כדי למנותו כאחראי לחלוקת הירושה בין המוסדות העונים על הגדרה זו.

אם כי לבו נצבט מעט, אולם עד מהרה התעודד הרב. הוא ידע כי לא בא לחינם. גם אם את ישיבתו שלו לא יוכל לשקם באמצעות אותה ירושה, אולם לכל הפחות יינהג מכך עולם התורה כולו.

הוא חתם בזריזות על המסמכים הנדרשים, אינו מתעמק. הוא לא שם לב למבט הערמומי, האפל, של עורך הדין.

כעבור תקופת-מה, כשקיבל ראש הישיבה את ההודעה על פטירתו של העשיר ולצידה בקשה לבוא ולחלק את הממון הרב - בהיותו ממונה על חלוקת הירושה, לא בזבו זמן מיותר ותיכף נסע שוב לביתו של הגביר, נחוש להביא עמו את הבשורה וההקלה לכמה וכמה מוסדות תורה בארץ הקודש.

בבואו נתקף ראש הישיבה בהלם. קבוצה קטנה של לובשי גלימות ועטויי שתי-וערב כסוף המשתלשל מצווארם ניצבו אף הם בחדר, ממלמלים בארשת חסודה ומצקצקים בלשונם כמתבקש.

'נו, נשכב?' עורך הדין היה ענייני, **'נחתום על מה שצריך ונחלק את הירושה?'**

נחלק? להם? הרב הביט סביבו מזועזע, קבס עולה בגרונו והוא אינו מבין כיצד נקלע לסיטואציה שכזו. האם זכרונו מתעתע בו? הלא הוא זוכר במפורש כי הצוואה דיברה על חלוקה למוסדות תורה, ומה לאותם גלחים ושונאי ישראל לחפש כאן?

'מוסדות בהם לומדים' בייביל, או כמו אתם היהודים קוראים לזה: תנ"ך' תיקן עורך הדין בשמץ חיך עוקצני, השמחה-לאידי נשמעת היטב בקולו, **'זה כולל כמוון כנסיות ומנזרים, בהם לומדים' בייביל, באופן סדיר'**.

הרב חישב להתעלף, ורק המחשבה על כך שאלה שיטפלו בו יהיו הכמרים מנעה ממנו לקרוס על הרצפה בקול חבטה רמה. הוא ניסה להתמקת, להוכיח שהגביר היה יהודי ובוודאי כוונתו היתה למוסדות ישיבתיים ותורניים, אולם עורך הדין המיומן תפר את הצוואה במקצועיות מרושעת בדיוק כפי שרצה.

המחשבה על כך שאם רק היה אותו גביר מחלק את ממונו בחייו, אם הוא היה זוכה להתחבר כבר בהיותו בעולם הזה

שולחן שבת עם האור החיים

את המעשה המטלטל והמצער הבא סיפר אחד מגדולי ראשי הישיבות.

במשך שנים רבות נאלץ ראש הישיבה, כמנהג הנושאים במשרה רמה זו, לכתת את רגליו בארץ ובעיקר מחוצה לה, לדבר על לב אנשי הממון ובעלי המאה כדי בתקוה שיואלו אלה האחרונים להיכלל בהסכם ההיסטורי והקדוש: **'הסכם יששכר וזבולון'**.

כצפוי, אין זו משימה קלה. על כל גביר שפותח לבו כאולם ומוכן לתרום סכום ניכר, קיימים עשרה כנגדו שלכם פתוח בקושי כחודו של מחט וניאותים אך בקושי לתת משהו ועום, כמעט בגדר בדיחה. כנגד כל עשיר מהסוג האחרון, קיימים מאה שידם קמוצה אף יותר מכך, אחוזתם מבוצרת והם מסבים להם בכורסתם במגדל השן, בזים בקרבם לחובשי ספסלי בית המדרש ואינם מעוניינים לשמוע כהוא-זה על תמיכה בהם.

יחד עם זאת, לעתים נמוג כמעט הסתר הפנים והוא זוכה לראות עין בעין את ההשגחה הגלויה, להיווכח עד כמה שש ושמח הקב"ה בבניו חביביו המנותקים מהבלי העולם הזה ודבקים בו ובתורתו, ועד כמה הוא דואג להם.

פה ושם, לעתים נדירות אמנם, זוכה הרב להארת פנים מיוחדת ממרום, בדמות תרומה מפתיעה בסדר גודל משמעותי, נדבה הגונה ממקור בלתי צפוי.

כך היה באחד הימים, כששיחת הטלפון שהתקבלה במשרדו הבהירה לו בפעם המי-יודע-כמה שאנגלית - הוא לא יודע. בטח שלא אנגלית במבטא דרום-אמריקאי כבד. שברי המשפטים שהצליח ללקט מתוך דבריו של איש שיחו מעבר לים, גרמו לחושי להתחדד ולליבו לפעום בקצב מהיר.

עד מהרה נקרא אל החדר מזכיר הישיבה, אברך אנרגטי השולט בשפה האנגלית כשפת-אם, ולאחר תיווך ותרגום ארוך למדי התבררה התמונה כולה.

מיליוני פלוני, דמות מוכרת בשוק ההון ובעל עסקים חובקי עולם הנמנה על עשירי תבל והמתגורר בברזיל, שוכב בימים אלה על ערש דווי. מתברר כי הוא חפץ לחלק ברגעיו האחרונים את ממונו לצדקה, ולשם כך הוא מזמן אליו את ראש הישיבה.

דרכונו של הרב, אשר שימש כבן-לוויה צמוד לנוכה טיסותיו התכופות, נשלף חיש מהר. שיחת טלפון וריזה לסוכן נסיעות והפעלת כמה קשרים, ובתוך שעות ספורות הוא מצא את עצמו על המטוס, בדרכו ברזילה.

כבר בשדה התעופה המתינה לו לימוזינה ארוכה ושחורה, מהודרת ובעלת בעלת חלונות כהים, לצידה המתין נהג מקומי ובידו שלט עם כיתוב עברי עילג המבהיר כי זו ההסעה של ראש הישיבה. הגביר, כך נראה, לא שש לבזבז זמן מיותר, והוא החיש את האורח הנכבד היישר לאחוזתו.

רק הדרך הקצרה מהרכב עד לחדרו של המיליונר, דרך שערים חשמליים ושדרות עצים מלבלבים, ערוגות פרחים מוקפדות ומסדרונות ארוכים מרופדים בשטיחים שהיוקרה ועקה מהם, רמזה לרב כי היכולות הכספיות של מארחו יכולות ליישב כמה וכמה סוגיות ותהיות הנוגעות במישרין לשאלה **'כסף מנין'** ולהסדיר את המשך קיום הישיבה בכמה וכמה מישורים שהמכנה המשותף להם הוא העדר מימון.

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

עמו אני חפץ להשתדך התבטא הרה"ק החידושי הרי"ם מגור זי"ע אודות גביר פלוני, אשר לא נמנה עם מקורביו ואף לא עם חסידות גור בכלל. את התמיהה המתבקשת יישב הרבי, בספרו את שאירע בידו עם אותו גביר.

לא אחת נדרשו גדולי הדורות, בהיות רועים נאמנים לצאן מרעיתם וכל מגמתם היתה להיטיב - ברוח ובגשם - לקהל עדתם בפרט וכלל ישראל בכלל, להתדפק על פתחי נדיבים ולנקוש על פתחי ליבם במטרה לגייס מהם סכום כזה או אחר לצדקה.

לעתים היתה זו הצלת משפחה שעולליה שאלו לחם ואין, פעמים שדווקא מוסכן פלוני שנקלע לעסק ביש מול הפריץ הוא שטרד את מנוחתם והזיקים לגייס סכום הגון למטרת שוחד, יש והיה צורך בפדיון שבויים בהול ועוד כהנה וכהנה. אולם שלושת אלפים רובל - הסכום אותו נדרש הרה"ק ר' יצחק מוורקא זי"ע לגייס במפתיע מעכשיו לעכשיו, זה כבר חרג מכל מה שהוא הכיר, גם באמת המידה של ראשי העם המכירים היטב את המלאכה. אולם הרבי, כמלאך המבצע שליחותו ללא הרהור ופקפוק, יצא לדרכו ופנה לוורשה הבירה - שם קיווה לגייס את הסכום האמור.

לשם כך פנה לידידו החידושי הרי"ם, ויחדיו החלו את המסלול כשהם ניגשים ראשית אל לביתו של נדיב לב ידוע, הלא הוא ר' גבריאל בוימגולד - מחסידיו הנאמנים ואנשי אמונו הבולטים של הרה"ק מוורקא.

ר' גבריאל, בראותו על מפתן דלתו את שני גדולי הדור, נרתע ביראת כבוד וכמעט שקרס תחתיו. התדהמה אחזה בו, ורק כשרוחו שבה אליו מעט פנה אליהם ביראת כבוד ובירר במה דברים אמורים.

תשובתם כי הם באו בעסקי צדקה, לא הפתיעה אותו כלל. הוא היה רגיל בכך. אם כי הסכום הכה אותו בהלם קל, אולם הוא לא נתן לכך להשפיע על שיקוליו.

'כמה נדרש לרבי על מנת להשלים את המגביה?' פנה בנימה מעשית לרבי מוורקא, ונענה כי הסכום המלא עומד על סך שלושת אלפים רובל, סכום עתק ודמיוני בכל קנה מידה.

ר' גבריאל הנהן בדרך ארץ, ותיכף ניגש לחדרו הפנימי. כעבור זמן קצר שב החוצה אל הצדיקים הממתנים, הושיט להם תיבה קטנה אך כבדת משקל, תוך שהוא מצייץ בפשטות: 'כאן תמצאו את הסכום המבוקש - במלואו'.

ההתפעלות אחזה בשני הצדיקים גם יחד. 'מה גרם לך לנקוט בצעד יוצא דופן זה?' תמה הרבי מוורקא, 'הלא מלבדך ישנם עוד נדיבים עם בעלי לב חם לצדקה, ובוודאי היינו מצליחים להשיג את יתרת הסכום ממקורות אחרים'.

'ואתן לרבי להסתובב ולכזות את כבודו בחיזור על פתחי נדיבים?!' ר' גבריאל התחלחל מעצם הרעיון, 'לא יקום ולא יהיה! אני אתן את מלוא הסכום, ובלבד שהרבי יוכל לשוב לעבודת ה' ולא יאלץ להמשיך במסלולו'.

ההתפעלות גברה שבעתיים, ושני הצדיקים יצאו מן הבית תוך שפיהם מרעיף עליו את מיטב הברכות. או אז, לאחר שנכח החידושי הרי"ם לראות את הנהגתו המופלאה של ר' גבריאל, התבטא ואמר: **'עם יהודי החרד כל כך לכבוד רבו - עמו אני חפץ להשתדך!'**

לימים אכן זכה ר' גבריאל להתגשמות משאלה זו, בבוא בנו ר' בעריש בברית הנישואין עם נכדת החידושי הרי"ם - בת בנו הרה"ק ר' אברהם מרדכי זי"ע.

משה רבנו מצווה את בני ישראל על מלאכת המשכן וכליו, מבהיר להם כי לשם קיום מצוה חביבה זו נדרשת התגייסות מוחלטת ופתיחת הלב והכיס גם יחד, ותיכף לאחר מכן מספרת לנו התורה הקדושה.

רבנו האור החיים הקדוש עומד על לשון הכתוב: **'מִלְפָּנַי מִשֶּׁה וּמִבְּאֵר זֶתָה בְּאֹפֶן נִפְלָא, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: 'נִרְאָה שְׁנַתְפֹּנוּ לְהִקְדִּים, לְבַל יִלְךְ מִשֶּׁה וְיִקְדִּים לְהִבְיֵא כָּל הַצָּרֵךְ מִשְׁלוֹ, כִּי עֲשִׂיר גְדוֹל הִיָּה וְחֶשֶׁק גְדוֹל הוּא בְּעִשׂוֹת מִצְוֹת ה', לְזֶה יֵצְאוּ מִלְפָּנָיו'.**

היתה פה מצוה נדירה, יקרה וחביבה עד לאין שיעור, וכולם חפצו לזכות בה. לא רק ר' רצו' או 'היו מעוניינים', אלא היתה זו כמיהה, השתוקקות וצימאון אדיר לקיום רצון הש"י והקמת משכנו. כל אחד רץ, כל יהודי נחפו, והכל מפני החשש הנורא מכל - חשש שהפך מוחשי יותר מרגע לרגע, כי חס וחלילה הוא לא יספיק לתת את חלקו למשכן.

יתירה מכך, חששו בני ישראל כי משה רבנו עצמו - בחשקו כי רב לקיים רצון קונו, יחטוף מהם את המצוה ויקיימה בעצמו, ולכך נחפזו חיש מהר להביא בעצם את הנדבה.

אולם יש כאן ממד נוסף, המזכיר ביותר את המעשה בו פתחנו.

בני ישראל נכחו לראות כי משה, רבם הגדול, נדרש לגייס סכום מסוים לצורך בנין המשכן. הוא ייאלץ - הניחו, לצעוד בסך במחנה ולהתעכב בכל אוהל, להתחנן ולקבץ זעיר פה וזעיר שם, וכדי ביוזון וקצף.

מתוך קנאות לכבוד רבם, בשל הרצון העז שלהם לשמור על כבודו ומעלתו ולא לאפשר לו לטרוד ולהשפיל עצמו - מיהרו הם לתת הכל בעצמם, ולו רק בשביל למנוע מצב בו משה מחזר על פתחי נדיבים.

לכני התורה, היה נחסך מנשמתו הצער הנורא שנגרם כתוצאה ממימוש צוואה מעוותת זו.

הדבש לעומת הזבל

כתב האור החיים בפרשת פרה אדומה, אותה אנו קוראים השבוע בתורה (במדבר י"ט, ב): **"וּכְבַר הַמִּשְׁלֵתִי בְּמִקוֹם אַחֵר עֲנִין זֶה לֵב, פְּלִים שֶׁהָיוּ אֶצֶל בְּעַל הַבַּיִת, אַחַת מִלֵּאָה דָבֵשׁ וְאַחַת מִלֵּאָה זָבֵל, וּפְנֵה אוֹתָם וְהוֹצִיאֵם לְחוּץ מִהַחֲדָר. אוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מִלֵּאָה דָבֵשׁ - מִתְקַבְּצִים לָהּ כָּל הַזְּבוּבִים וְהָרְמָשִׁים, וְאוֹתָהּ שֶׁהָיְתָה מִלֵּאָה זָבֵל - הֵגֵם שְׂיִכְנָסוּ לָהּ קֶצֶת מִהֶרְמָשִׁים, לֹא יִשָּׂה לְשֵׁל דָבֵשׁ."**

"כְּמוֹ כֵּן אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שִׁמַּת, לְהִיטוֹ מִלֵּא קִדְשָׁה הַמְתוּקָה וְהַעֲרֵבָה, בְּצֵאת הַנֶּפֶשׁ וְנִתְרוֹקוֹן הַגּוּף יִתְקַבְּצוּ הַקְּלִפּוֹת לְאִין קֶץ, שֶׁהֵם כּוֹחוֹת הַטְּמָאָה הַתְּאֵבִים תְּמִיד לְהִדְבֵק בְּקִדְשָׁה, לְהַנּוֹת מִהָעֶרֶב, וְלִזְהוּ יִטְמָא בְּאֵהָל, וְאֶפְלוּ אֵלָּה בְּתִים מְקִרִים וְאַחַת פְּתוּחָה לְחִבְרָתָהּ, הַטְּמָאָה תִּמְלֵא כָּל הַחֲלָל הַמְקֻרָה. מִה שְׂאִין כֵּן אֲשֶׁר לֹא מוֹרֵעַ יִשְׂרָאֵל, לְהִיטוֹ מִשְׁלַל מִהַקִּדְשָׁה, אִין כָּל כֶּךָ הַתְּקַבְּצוֹת הַטְּמָאָה אֵלָּא חֲלֵק הַמִּמִּית הַנְּדָבֵק בְּגוּף."

הרי לנו עובדה מפעימה, לה איננו נותנים מספיק את הדעת.

נשמת איש ישראל מלאה קדושה מתוקה וערבה, ומשולה לכלי מלא דבש. בצאתה מגוף האדם - מצייץ האור החיים, נמשכים אליה כוחות הטומאה כזבובים אל הדבש.

אולם כאן טמון מוסר השכל נוקב ומהדהד.

למה לחכות?!

אם אכן יש בתוכנו כזו קדושה, כזה ערך, למה לנו להמתין עד אחר המאה - ועשרים ולהיווכח בכך, לראות בעיני נשמתנו את הזבובים החגים מעלינו ונמשכים אלינו כפרפר אל האור?

הלא בידנו לקחת כבר כעת, בחיי חיותנו וכל עוד עודנו מסוגלים להתעלות ולהתקדש, את הקדושה הערבה והמתוקה הזו, ולנצל אותה עד תום, יש בידנו לדבוק בבורא יתברך, בתורתו הקדושה ובמצוותיו שציווה אותנו, ליהנות מנופת הצופים שבתוכנו - לה זכינו בהיותנו בני עם סגולה.

אל נא נהיה כאותו מיליונר, הבה ננצל את הזמן שאנחנו כאן, עלי חלד ובעולם בו ביכולתנו לדבוק בתורה ולקיים מצוות בחשק ובהתלהבות, ובלבד שלא ניאלץ לראות את עוכרי נשמתנו כוחות הטומאה תוקפים את נשמתנו לאחר מאה ועשרים.

שביבי אור

ניצוצות אש שלהבת מבית מדרשו של האור החיים

אדם בונה את ביתו, ובהיותו אמוץ על דברי רבותינו זכרונם לברכה הוא זוכר היטב את מאמרם (סוטה י"ז, א): "זכו - שכינה ביניהן". אולם מסתבר שעל מנת להקים בית לקב"ה, לבנות משכן ולהביא להשראת השכינה, נדרש עוד משהו.

כאן, בפרשתנו, מלמדנו האור החיים הקדוש את הסוד המסוגל להביא לכך שנוכה להשראת השכינה ולביסוס הבית היהודי כמעון להש"ת.

וזה לשון קדשו (לה, א): **כִּי יֵצֵא ה' עַל תְּקוּן הָעֶבֶר, כְּדֵי שִׁיְהִי מְכֻשָּׁרִים לְשִׁכְן בְּתוֹכָם, וּבְמִצְוֹת שֶׁבֶת שֶׁשְּׁקוּלָה כְּכֹל הַתּוֹרָה הִיא תִּקְנֶת עֲבוּדָה זְרָה, כְּאֹמְרוֹ (ישעיהו נ"ב, ב): "אֲשֶׁרִי אֲגוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת", וְדָרְשׁוּ ז"ל (שבת ק"ח, ב): "כֹּל הַשּׁוֹמֵר שֶׁבֶת כְּהִלְכָתוֹ אֶפְלוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה זְרָה כְּדוֹר אֲגוּשׁ מוֹחֲלִין לוֹ"**.

הנה לנו יהלום, פנינת חמד ואוצר בלום אותו גילה לנו רבנו במשפטים קצרים אלה, אם ברצוננו לזכות להוות משכן לשכינה, להכיל את הקב"ה בתוכנו ולזכות לכל הטוב הגנוז בכך, לפנינו עצה נפלאה כיצד להכשיר את הקרקע לכך.

השבת, אותה חמדה גנוזה ומתנה טובה, היא שבכוחה להביא לכך. אם כן, עד כמה מוטל עלינו להיזהר בקדושתה ולהתרומם ביום קדוש זה גבוה מעל גבוה, טפח וטפחיים מעל הבלי העולם הזה, הן בכל הנוגע להלכות שבת והן בהנהגתנו בהתאם לקדושת היום במחשבה, דיבור ומעשה.

חיים שיש בהם בנתיבי חייו ופועלו של איש האלקים

רבנו, מלבד היותו גדול ביותר בתורה ובמעשים טובים, קדוש ישראל ומנהיג העדה ברמה, עוד היה טרוד ועסוק תדיר בצרכי העם ועשה כל שלאל ידו כדי לדאוג לפרנסתו של כל אחד ואחד, כדי שחס ושלום לא יחסר לאי-מי כדי מחייתו ברווח ככל האפשר.

דאגה יתירה ומיוחדת במינה היתה לרבנו כלפי אותם צורבי מרבנן, תלמידי חכמים אשר תורתם אומנותם ועשו תורתם קבע ומלאכתם בקושי עראי, והיה מקדיש בזמנו היקר כדי לכלכלם ולתמוך בהם ביד רחבה, בדרך של כבוד ונתינה שיש בה ממש.

באחד הימים הופיע לפני רבנו אברך עדין נפש ואציל מבט, ובבושת פנים שיתף אותו בעובדה כי ביתו ריק מכל ואין לו במה להחיות את אשתו וילדיו.

נכמר לבו של רבנו, אולם היות ובאותה העת לא היה לו די כדי לכלכל הן את עניי המון העם והן את תלמידי החכמים, העדיף לתמוך ראשית באלה שתורתם אומנותם.

פנה אפוא רבנו לאברך, ובעדינות ניסה לתהות על קנקנו ולראות האם הוא אכן עונה על ההגדרה 'תלמיד חכם', ואם כן יזכה במתת-יד הגונה.

'אמור נא לי, בני' פנה אליו, 'האם תוכל למנות בפניי מקומות בתנ"ך בהם קיימת חזרה על אותה אות פעמיים ברצף, בזו אחר זו באותה מילה?'

'אכן כן' נענה הלה לאתגר, אולם הוסיף וציין כי במרבית האותיות אכן קיימת תופעה זו, מלבד האות ע"ן שאינה מופיעה פעמיים ברצף באותה מילה בכל התנ"ך כולו.

כאן החל התלמיד למנות בזוה אחר זה, ברהיטות ובהירות, את הפסוקים בהם מופיע כפל אותיות מסוג זה, אולם כשהגיע לאות ת' - עצר ונדם. 'ייתן לי רבנו את הנדבה שהתחייב לי' פנה לרבנו, 'או אז אומר היכן כתובה האות ת' פעמיים באופן זה'. רבנו נעתר לכך, והושיט לו סכום נאה.

'נתן נתן לו' ציין הלה את המילה המדוברת, העוסקת בענין הנתינה לעני... ותיכף הוסיף וציין כי כפילות זו באה לרמוז על מתנה כפולה.

רבנו נהנה מאד מתשובתו המחוכמת ומידיעותיו בתורה, והוא אכן נענה לו בלב רחב והכפיל את מתנתו.

בנתיבי החיים פרקי מחשבה ומוסר לאורו הזך של האור החיים

"וְהַשְׁמִיעֵנוּ הַכְּתוּב כִּי מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן שְׁלֹמֵה הִיְתָה גַם בְּבַחֲיִנָּה זוֹ, כִּי הִנּוּתָן חֻכְמָה בְּהֵמָּה הַשְּׁוֹה אוֹתָם בְּהַתְּבוּנָנוֹת הַחֻכְמָה שְׁוֹה, וְדוּמִים כָּלָם לְאִישׁ אֶחָד."

כשכולם שואפים לאותה מטרה, לעשות רצון השי"ת באמת ובתמים, או אז נוצר פסיפס רוחני מרהיב שכל כולו קידוש שם שמים בעולם. אולם כל זאת רק אם אכן עומדים בתנאי בסיסי זה, ולא כאשר המניעים הינם כבוד וכח, שררה ותאוות שלטון.

אז נכון, אין להתעלם מהעובדה שבכל דור ודור ישנם חילוקי דעות, ואף גדולי ישראל בנם לבין עצמם לא תמיד תמימי דעים בנוגע לסוגיה כזו או אחרת. אולם עדיין ניתן לכלול כל זאת תחת הכותרת 'מחלוקת לשם שמים', כל זמן שניזוהר שלא למעוד ולהיסחף למדרון החלקלק של המחלוקת ההרסנית, המורעלת, שאינה לשם שמים.

מחלוקת, כשמה כן היא, מחלוקת ומפלגת, משטעת וקורעת כל חלקה טובה והופכת אותה לקרעים-קרעים. דעה נוגדת את רעותה, שיטה אחת יוצאת חוצץ אל מול זאת שמנגד וכל מחנה יורק גיצי אש כלפי זולתו.

יחד עם זאת, ישנה מחלוקת שאינה זו. אבחנה ברורה בענין קובעים חכמינו ז"ל (אבות ה. יז): "כל מחלוקת שהיא לשם שמים - סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים - אין סופה להתקיים".

אודות כך כותב רבנו בפרשתנו, בדבריו על הפסוק (לו. ח): **"וַיַּעֲשׂוּ כָל חָכֵם לֵב בְּעֵשִׂי הַמְּלֹאכָה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: "פְּרוּשׁ, הֵגֵם שְׁהַעוֹשִׂים רְבִים הֵם, אֵף עַל פִּי כֵן הִיְתָה הַמְּלֹאכָה נַעֲשִׂית כְּאֵלוֹ עֲשָׂאָה אָדָם אֶחָד. וְהַפְּנִינָה בְּזָה, כִּי כִּשְׁעֵשׂוֹ הַמְּלֹאכָה רְבִים, עַל כָּל פְּנִים יִשְׁתַּנֶּה תֵּאָר מְלֹאכֶת זֶה מְזָה, וְלֹא תִדְמָה לְמְלֹאכָה שְׁעֵשְׂנָה כְּלָה אִמָּן אֶחָד."**

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת m028039999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

כח לימוד תורת האור החיים הקדוש

שלום וברכה,

זכיתי ליהנות מאוד מספרי **אור החיים המבואר** שבהוצאתכם ב'עוז והדר'. וברוך ה' כבר שבע שנים אני מוסר ישעוריים במשנתנו של **אור החיים הקדוש**, זיעוכ"י, ותורתו מלווה אותי ומעשירה את חיי ואת חיי שומעי לקחי.

לפני כמה שנים נולד לי בן למזל טוב, אך שמחתנו הגדולה התערבה בדאגה עמוקה. עד גיל שנה ועשרה חודשים הוא לא התחיל ללכת. ניסינו הכל - טיפולי פיזיותרפיה, התייעצויות עם מומחים, ואף שיטות שונות שיכולות לעודד תנועה, אך דבר לא הועיל. בני פחד מאד ולא הסכים לנסות ללכת. לאחר אין ספור נסיונות ותפילות החלטתי לנסוע להר הזיתים, לציינו של **מרן אור החיים הקדוש**. זה היה בליל שלישי. עמדתי מול קברו והתפללתי מעומק הלב. פניתי אל הצדיק בתחינה ובבקשה, וצינתי את מה שאמרו הצדיקים שהאור החיים הקדוש הניח את כוח ההולדה שלו בתוך חיבורו הקדוש, ולכן כל הלומד בתורתו נחשב כבנו ממש.

אמרתי שם: "רבינו הקדוש, בני הרי הוא כבנך ואינו הולך. אנא ממך, עשה למענו בשמים מה שאתה יכול. אני מקבל על עצמי להוסיף ולהאדיר את הישעוריים בתורתך ללא הפסקה, ביתר שאת וללא הפסקה".

יצאתי מציינו הקדוש בהרגשה שתפילתי התקבלה. למחרת בבוקר, בזמן שהכנתי את ילדי, קראתי לבני בשמו. ולפתע, למרבה הפלא, הוא קם וצעד לעברי בבטחון וביציבות, כאילו היה רגיל בכך מאז ומעולם!

תחושת ההתרגשות היתה עצומה. מה שלא הצליחו הרופאים והמטפלים לעשות במשך חודשים ארוכים, הצדיק עשה בלילה אחד. בני לא רק התחיל ללכת, אלא עד היום הוא רץ ומשתובב, בלעה"ר, בשמחה ובחיוניות.

אין לי ספק שזכות לימוד תורתו של **האור החיים הקדוש** עמדה לנו, ותורתו פתחה לנו שערי ישועה והשפיעה ישועות גדולות.

אני מרגיש חובה לשתף את הסיפור הזה כדי לחזק את העוסקים בתורתו של **האור החיים הקדוש**, ותודה רבה לכם על כל פעלכם, כן תזכו להמשיך ולהפיץ ולהרבות לומדים לתורתו.

בתודה ובהערכה,
דניאל י.ט.

מתיבתא אור החיים

מכפי נדבת הלב, ולכן העביר משה רבינו ע"ה שלא יוסיפו להביא עוד, כי הכל אחר נדבת הלב הוא בא, וטוב מעט בכוונה כו', ולכן מול זאת הגיד לנו הכתוב שלא יעלה על הדעת כי לא הביאו בנדבת הלב הנדבה הצריכה, לכן נאמר 'והמלאכה', כלומר, מה שנקראת מלאכה באמת היתה דים. ונוכל לומר גם כן פירוש 'דים' על המביאים, כי הביאו בכל לבם, ודי זכות בזאת, 'והותר', מה שהיו מרבים להביא כנ"ל זה היה המותר כנ"ל.

וראה עוד באוהב ישראל שכתב: ועל פי זה אמרנו לפרש הפסוק בפרשת ויקהל (שמות לו ז) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר, ולכאורה אינו מובן לשון דים והותר שני הפכים בנושא אחד. וכקושיית האור החיים הקדוש ז"ל, ולדברינו אלה יבואר על נכון. דנהג כל איש נדיב לב באמת כשהביא נדבתו למשכן כסף או זהב לפי מה שהיה ביכלתו ומעמדו הטוב. אכן רצונו היה בלי ספק ולבו בוער בו ומשתוקק לגודל אהבת הש"י ליתן למצוה רבה כזו כפלי כפלים עד אין שיעור וגבול ותכלית לגודל אהבת ה' ונדבת לבו. וזה הרצון הוא חשוב בעיני הש"י מאוד. וכביכול נחצב ונחקק ונשאר אז לפניו אותו הרצון הטוב לעד ולדורות. עד אין סוף ואין תכלית. וזהו והמלאכה

היתה דים, היינו מלאכת ההבאה בפועל ממש היתה דים לכל מלאכת המשכן. שהוא בפועל ממש לעשות אותה כמצווה מפי הש"י וכתבנית אשר הראה למשה רבינו ע"ה בהר. והותר, היינו שעוד נשאר ונותר הנחקק לפניו יתברך התשוקות והרצונות של הנדיבי לב מהכנסת ישראל עד אין סוף ואין תכלית וכנ"ל. אבל מלאכת ההבאה בפועל היתה דים ממש למלאכת המשכן לבל יותיר. והבן היטב.

הכל בתוך מלאכת המשכן.

וראה בשפת אמת (תרלה): בספר אור החיים מדייק לשון 'יהיה דים כו' והותר'. דסתר אהדדי. והוא ז"ל תירץ שעל ידי שהיתרון היו בנדיבות בני ישראל, שילם הקב"ה להם שכרם וכלל היתרון גם כן במלאכת המשכן עיי"ש דפח"ח. ולפי דרכנו פירשנו כי על ידי זה שמנעו עצמם אח"כ מהריבוי כדכתיב 'ויכלא העם', על ידי זה תיקנו זאת היתרון שלא נתקלקל הנדבה על ידי התפשטות כנ"ל. ושמעתי מא"ז מו"ר ז"ל פירוש הפסוק 'מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב', ופירש כי נדיבות הרצון צריך מנעל ושמירה, שלא יתפשט הרצון והחשק לדברים אחרים כו', וזהו פירוש המשנה משמיעין על השקלים ועל הכלאים, שלא יתערבו רצונות אחרים לרצון הנדבה. וגם פירוש 'כלאים' כמו 'ויכלא העם' כו', שהוא בחינת המניעה שיש גם כן במצות הנדבה כנ"ל, וזהו שאמר 'העשיר לא ירבה' כו'.

וראה עוד בשפת אמת (תרלו) שכתב: בפסוק 'והמלאכה היתה דים כו' והותר'. בספר אה"ח מקשה כי 'והותר' סתירה למאמר דים. אכן בהקדים מה שאמר 'מרבים העם להביא' כו'. נראה כי הבינו החכמים עושי המלאכה כי הבאת התרומה היה יותר

באור החיים (שמות לו ז) כתב רבינו: דים וגו' והותר. הם ב' דברים הפכיים אם דים אינו הותר ואם הותר אינו דים, וכאן אין מקום לומר לא זו אף זו לצד ששניהם סוג אחד ובחינה אחת ואין דרך לעשות סוג א' ב' סוגים כי יש בנשמע הכחשה, ועוד לא היה צריך לומר דים אלא והמלאכה היתה הותר לכל המלאכה, ועוד כל הכתוב מיותר שהרי אמר למעלה מרבים העם להביא מדי העבודה למלאכה ופשיטא שלא אמרו כן עד ששערו ומה צורך עוד לומר והמלאכה וגו'. ואולי שישמיענו הכתוב חזית בני ישראל בעיני המקום כי לצד שהביאו ישראל יותר משיעור הצריך חש ה' לכבוד כל איש שטרחו והביאו ונכנס כל המובא בית ה' במלאכת המשכן, וזה שיעור הכתוב והמלאכה אשר ה' לעשות במשכן הספיקה להכנס בתוכה כל המלאכה שעשו בני ישראל הגם שהותר פירוש שהיה יותר מהצריך הספיק המקבל לקבל יותר משיעורו על ידי נס. או על זה הדרך והמלאכה שהביאו היתה דים לא חסר ולא יותר הגם שהיתה יותר כפי האמת והוא אומרו והותר כי נעשה נס ולא הותיר:

ובפרסם יוסף הביא כעין זה מהחידושי הרי"ם, וז"ל: בשם החידושי הרי"ם ז"ל האיתי, דלכאורה קשה למה

הכריזו, מה זיק אם יבואו. אך הטעם דאם נשאר זהב או שאר חפץ יהיה לבם נשבר, ויתעצבו שמא שלו נשאר ואין לו חלק במשכן, ולכן העבירו קול שלא להביא עוד. וזה פירוש 'דים והותר', אף שהיה מותרות רק שנעשה נס שהיה דים ונכנסו גם כן למלאכת הקודש.

וראה בבאר מים חיים שביאר טעם הדבר שהביאו בני ישראל יותר מכפי הצורך, ולפי זה מובן גודל חזית הקב"ה לתרומת בני ישראל, ולכך נעשה נס ונכנס

מצא חיים

חידה שבועית בעיין דברי האור החיים

לפתרון החידות יש לעיין בהרחבה באור החיים המבואר ובמדויקו מבית מתיבתא

תשובה מגליון קודם: תשובה ב'

הפרשה פותחת בפסוק הבא (לה, א): "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אִתְּכֶם."

אודות כך מפרש רבנו כי 'אלה הדברים אשר צוה ה', הכוונה לנאמר קודם לכן: 'וַיִּקְהַל מֹשֶׁה'. למה כוונת רבנו בפירוש זה?

(א) בזאת הודיע משה לישראל כי עצם ההיקהלות הינה מצוה וחובה כשלעצמה, וזה מה שנצטווה להודיע להם.

(ב) נצטווה משה מפי הגבורה להקהיל את ישראל במקומות מושבותיהם מדי שבת, לבל יסובבו בשוק ויעסקו במסחר ובעניינים של חול.

(ג) ציווה הקב"ה למשה שייקהלו ישראל מדי שבת בשבתו, לעסוק בדיני עיסוק והיתר ובדרשות התורה.

פתרונות יש לשלוח לא יאחר מיום רביעי בשבוע בלבד לכתובת דוא"ל: m028039999@gmail.com

או בפקס 02-5385689 או 'נדרים פלוס' - באר ישראל

על מנת להשתתף בהגרלה: 1. יש לציין כתובת מדויקת וטלפון. 2. לציין בראש הדף עבור חידון 'בחרת בחיים' ושם הפרשה.

3. בני חו"ל מתבקשים לכתוב כתובת (אדרעס) בארץ ישראל למקרה של זכייה, שישלח לשם.

בין שולחי התשובות תערך הגרלה על סידור מתיבתא (או על ספר אחר הקיים במלאי כפי שיקולי המערכת).

מהוברים להיום

לשמיעת שיטורים ודרשות

חייגו: 02-803-9999

מסתבר שאין כאן תערוכת כלל, ולא חש להחמיר רק מאחר ובורר הוא איסור דאורייתא ולכן אין לסמוך על סבא בלבד. בנידון דידן שאין כאן רק איסור דרבנן של מלאכה שאינה צריכה לגופא, ראוי לסמוך על סברת תרומת הדין ולהתיר שהרי המינים ניכרים זה מזה. ועל פי זה במשנה ברורה (שם ס"ט ט) לא התייב בפירוש בנינים צמודים שאינם מעורבים, רק באופן שמוציא את הפסולת מן האוכל, ולא כאשר מוציא את האוכל מן הפסולת. כי שיש לצד של 'אם תרצה לדחוק' שהזכיר בבבאור ההלכה שמינים סמוכים הם גם בכלל מעורבים. ושמה אסר במין אחרי מין דווקא כאשר המין העליון מכסה ומפריע את הגישה למין התחתון, אבל כאשר כבר כעת יש גישה אל המין שרוצה, והוא אין כלל תערוכת.

דעת הפוסקים בדברים הניכרים

בערוך השולחן (סימן שיט סעיף ז) פסק את דברי הט"ז שיש איסור בורר גם בבגדים ובכלים, ומשכן כתב (שם סעיף ח) לתמוה על המנהג לבורר בגדים סכומים וספרים, ויישב (בדרך הראשונה) 'דבדבר הניכר הרבה לענין הוראה לא שייך לומר בזה ברירה, שאין זה ברירה אלא נטילה בעלמא. וכל אלו הדברים שחשבוהם הם נראים לעין, כמו בבגדים וכלים וספרים כמובן. ואין לומר לא גם שני מיני פירות נראים לעין כמו תאנים וענבים, דאינו כן דמתוך קטנותן וריבויין צריכין לבורר זה מזה, מה שאינו כן בבגדים וכלים וספרים. וכן פסק בשפוטות בספר מטה יהודה (סוף סימן שיט), והיינו שגדר פעולת ברירה היא כאשר התערוכת גורמת עיכוב בשימוש, אבל כאשר ניכר לעין ואין כל עיכוב להושיט את היד ולהשתמש אין זו תערוכת וממילא אינה מלאכת בורר.

בארוחת רבינו (חלק א עמוד קנ"ט ס"ק קצה) ובהלכות שבת בשבת (פרק ט סעיף לה) מעידים שהחזון איש והקהילות יעקב הקלו למיין את הסכומים אחרי הארוחה, והקהילות יעקב (ארוחת רבינו שם) אמר שדן בזה גם עם מחמתו הגרי"ש אלישיב שכן עמא דבר להתיר, ושכן היה מורה רבי גדליה נדל לגבי כלים (הלכות שבת בשבת שם ערה סא). וגם בספר ארוחת שבת (פרק ג ערה יז) מעיד ששמעון בעה"ש אועירבאן שאבין הגרי"ש הורה שיש להוציא ספר שיש בו מלאכה ניכר מאדון ספרים מעורב זמן רחוק, ואחד השומעים סיפר זאת לחזון איש שביקש למסור להגר"ש שדעתו שאין בספרים משום איסור בורר. ונראה שדעת החזון איש היתה כדעת ערוך השולחן, שכלל אין שייך תערוכת ומלאכת בורר בדברים גדולים הניכרים. וכן כתב לד"ה הגר"ח ערניינין בספרו חידושים וביאורים (שבת סימן די ס"ק טו ד"ה במשנה ברורה) לגבי ספרים שברוך כלל אינם תערוכת.

וכיוצא בזה עולה דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש חלק ב פרק כה סעיפים א-ב, ולגבי ספרים סעיפים סט-ע), ועולה מדבריו כפי שנתבאר שגדר בורר הוא רק כאשר התערוכת גורמת עיכוב בשימוש, ולכן בדברים גדולים שאינם מעורבים זה בזה רק עומדים זה על גבי זה, או זה אחרי זה, או זה בצד זה, אין איסור בורר, ולא סבר להחמיר את שכתב הביאור הלכה בצד של 'אם תרצה לדחוק' הנ"ל. ולכן התייר למיין סכומים אבל דווקא כאשר אינם נמצאים בערימה שמסתירה זה את זה, וכן התייר סידור של ספרים או בגדים מקופלים העומדים בערימה ואינם מסתירים זה את זה, אבל בגדים הנמצאים ללא סדר בסלסלה יש בהם איסור בורר אפילו שהם גדולים מאד, שהרי התערוכת מפריעה בשימוש ויש כאן תערוכת. וכן פסק בחוט שני (שבת פרק ב עמוד עז) להתיר להוציא ספר הנצרך לו מתוך ערמת ספרים, כי כיון שבקלות מוצאים כל ספר ואין עיכוב בשביל התערוכת אין כאן מלאכת בורר.

ברירה מצד החלה הדבוקה בתווית

נתבאר שבדברים ניכרים העומדים על גבי דברים אחרים, כל שאין כל קושי בעין וביד בגישה אל כל מין ומין, דעת פוסקי הדור שאין בזה כל תערוכת, ושנראה שגם במשנה ברורה שכתב להחמיר במין על גבי מין, ודבריו נאמרו באופן העליון שמיין מקצת מן המין התחתון, שאין גישה לתחתון מחמת העליון, ולפי זה מצד מה שהתווית על גבי החלה היה ראוי להתיר, וכן פסק בספר הלכות שבת בשבתו (חלק א פרק ט הלכות בורר סעיף ט) על פי מה שמצא במקור חיים (סימן שפ"א סעיף יא) שמתור לגרור את הקמח שנדבק לתחתית הלחם, ואם כן הוא הדין שמתור להטיח את התווית שמעל גבי החלה.

אך יש לדון בדבר, שברוך כלל מעט מהחלה יוצא ביחד עם הדבק של התווית, וכאשר מוצאים את התווית בעינינו, נמצא שבוררים את התווית שהיא פסולת מתוך מעט החלה הדבוק בה שזה אוכל, ויש כאן מלאכת בורר של פסולת מתוך אוכל. אמנם נראה שיש כמה צדדי היתר גם בהסתר זה.

איסור בורר המחוברת לאוכל

בתשובה אחרת הבאנו בהרחבה את מחלוקת הראשונים אם יש איסור ברירה כאשר הפסולת מחוברת לאוכל ואינה בתערוכת; דעת רבינו חננאל (שבת ע"ד), רבי יהודה אלברצלוני (בספר העינים סימן רכה), והערוך (ערוך דש זמן שאלה לייסד מדבריו הגאון רבי יוסף בן ג'ייא בספרו 'של אורות' סוף הלכות בורר והזוהר ד"ל); שאין מלאכת בורר אלא כשהפסולת מעורבת בתוך האוכל, ולא כשהפסולת מחוברת באוכל והם דבר אחד, וטעם זה כתבו המאירי (שבת קל"ד) הביצה סימן תרכ"ב והריב"א (אור זרוע סימן שלו) שאין איסור בורר בניקור ירך הבהמה.

אמנם דעת הרמב"ם (סימן תיש ביצה ט) והראב"ה (סימן תשל ביצה ט) שיש מלאכת בורר בניקור בהמה, וכן דעת תרומת הדשן (סימן פד) הלכה שראוי לחוש ולנקר בשינוי. בבית יוסף (סימן תק) כתב שנוהגים לנקר בלא שינוי וסומכים על הראשונים שהתירו גם בלי שינוי, אמנם בשו"ע (שם סעיף ו) פסק כדבר פשוט שמתור לנקר, ובדרכי משה (שם) הביא שגם מהר"ל (מנהגים יום טוב ס"ק יב) פסק לנקר בשינוי, ולכן ברמ"א (שם) פסק 'וטוב לשנות קצת'. והיינו שמעיקר הדין יש לסמוך על הראשונים שאין מלאכת בורר בניקור, ורק שראוי להחמיר. ולפי זה גם בנידון תווית על גבי חלה, אף שהיא דבוקה ואינה מעורבת, יש לחוש ולהחמיר.

בורר בקליפת

עוד יש לדון בתווית שעל גבי חלה מצד מה שדנו הפוסקים לענין איסור ברירה בורר בקליפות האגוזים והעצמות המחוברות לאגוז ולבשר. המהרש"ל כתב בים של שלמה (ביצה פרק א סימן מב) על פי דברי הרא"ש (ביצה פרק א סימן כג) שאין איסור ברירה בקליפות המעורבות עם הפרי, שכשם שהקליפות לא נעשו מוקצה כל זמן שהפרי מונח בהן, כך אינן נקראים פסולת כל זמן שהפרי מונח בהן לאיסור מצד איסור בורר, וכן ביאר במגן אברהם (סימן תק"פ סק"ד) את דעת הרמ"א (שם סעיף ב), וכן כתב במשנה ברורה (סק"י) שאין איסור בורר בקליפת הפרי.

אך נחשבת המגן אברהם (שם) מדברי הירושלמי (שבת פרק ז הלכה ב) שם מבואר שגם קליפה של שום נחשבת כפסולת, וכן פסקו הראשונים (בית יוסף סוף סימן שכה) שאין לקלוף השומים בשבת אם לא כדי לאוכלם מיד, וכן פסק ברמ"א (סימן שא סעיף ט), ומה שגם מקליפתם של האגוזים שמתורת כי היא רק שומר לפרי, ועוד קשה שהרי הרמ"א (סימן תק סעיף ו) כתב להחמיר שלא לנקר ביום טוב, ומדוע הקל לבורר את הקליפה מן האגוז, ואין לומר שקליפת האגוז נחשבת יותר חלק מחלקי הפרי כיון שהיא שומרת של הפרי, שהרי בהדיא כתבו הרא"ש ורבינו ירוחם (מקור דברי הרמ"א) שגם עצמות הם חלק מן הבשר אף שהעצם אינה שומרת של הבשר. [ואם מצד שמחיים העצם שומרת על הבשר, הרי מחיים גם החלב שומר על הבהמה].

ולכן נראה לחלק בדעת הרמ"א, שהגם שסבר להחמיר שאין אומרים שמלאכת בורר נאמרה

דווקא בתערוכת, ודבר מחובר אינו תערוכת ואין בו מלאכת בורר, על כל פנים דברים מחוברים נחשבים כדבר אפילו, ואין בזה שם של מלאכה בורר. ולכן העצמות שהם ממש חלק מן הבשר, אינן פסולת לאחד כל זמן שהן עמו, ואין זו דומה לחלב שגם כאשר הוא עם הבשר יש לו הגדרה של פסולת. גם קליפת האגוז שכבר נשברה והיא רק מחוברת באגוז, אינה כל כך חלק מן האגוז, ודווקא בגלל שהיא מתחילה שומרת לפרי גם אחרי שהיא נפרדה ממנו כל זמן שהיא מחובר בו נחשבת כחלק ממנו. אבל קליפת השום שהיא דבר יבש ואינה כל כך דבוקה בשום, אינה נחשבת דבר אחד עם השום, ויש עליה שם פסולת. ודווקא קליפת המלפפונים והתפוחים שצריכים לקלפה בסכין, נחשבת כדבר אחד ממש עם הפרי, ואין עליה שם פסולת. וכן מדויק בטל אורות (שם) שלמד מרבינו חננאל היתר דווקא לקליפות אלו שהם ממש חלק מן הפרי.

ולפי זה יש לדון מה דעת הרמ"א בתווית שעל גבי החלה, שמצד אחד היא דבוקה ממש וכקליפת המלפפונים והתפוחים, והגם שאין צריכים סכין להסיר את התווית, הרי מסתבר שגם פרי שניתן להסיר את קליפתו ביד, אם הקליפה דבוקה בו ממש ככתפוח ומלפפונים, הקליפה היא חלק ממנו. ומצד אחר, הרי קליפת הפרי גדלה עימו והיא ממש חלק גמור מהפרי, אבל התווית נוספה לחלה ואינה חלק טבעי מהחלה, ומסבא נראה שיש לתווית שם פסולת כלפי החלה שאינה ממש חלק מהחלה, ואם כן ראוי להחמיר לפי דעת הרמ"א.

דבק אינו תערוכת

נתבאר שהורדת התווית מהחלה אינה בורר כלפי כללות החלה, שהרי התווית ניכרת מהחלה, ואין כאן תערוכת ושום עיכוב שהפרשת התווית מן החלה, וכל הנידון הוא דווקא באופן שמפריד את התווית בזהירות שלא יצא מן החלה עם התווית. ויש לדון דשמה מאחר והזהירות שצריכים שלא יעלה מהחלה עם התווית, אינה מחמת התערוכת שיש לתווית עם החלה אלא מצד הדבק שיש לתווית, אין כאן מלאכת בורר, שהרי התווית נפרדת לגמרי מן החלה, ורק דבק הוא שמושק את החלקים זה לזה.

בורר בהוצאת הפסולת כדי לאכול לאתור

עוד יש לצרף להיתר מה שכתבו כמה ראשונים שאין איסור על הוצאת פסולת מתוך אוכל לאכילה לאתור. ומצאנו בזה מחלוקת ראשונים: א. רבינו חננאל (שבת ע"ד): כתב כדבר פשוט שהמוציא פסולת מתוך האוכל אפ"י שלא בכלי אלא ביד, ואפ"י לצורך אכילה מיידית, חייב חטאת. וכן כתבו הראשונים (הובאו בדרימה בבית יוסף סימן שיט ובביאור ההלכה שם סעיף ד ד"ה מתוך האוכל), וכן פסקו הרמב"ם (שבת פרק ח הלכה יב) והשו"ע (סימן שיט סעיף ד).

ב. אמנם רבינו ישעיה מטראני (המכריע סימן כג) הביא לדברי רבינו חננאל, ודחה דבריו, וכתב שכן גם פסק רבו רבי יוסף ב"ר מאיר בשם רבו, שכאשר בורר לאכול לאתור מותר אפילו להוציא פסולת מתוך האוכל, וכן מצאנו בספר הבתים (מלאכת האסורות בשבת שער י אות ב) שכתב בשם רבי אשר מלגולי שמתור לבורר בקגון ובתמחוי אפילו פסולת מתוך אוכל והוא שביורר לאכול לאתור. ואם בירר להניח אפילו לבו ביום חייב. ובשם בעל השלמה כתב שלאחר מותר לבורר אוכל מתוך פסולת בקגון ובתמחוי אבל לא פסולת מתוך אוכל, ומשמע ששאל בקגון ובתמחוי מותר למיד גם פסולת מתוך אוכל. אך סיים שם שפסק הרמב"ם עיקר אצלו הלכה. ועכ"פ מצאנו שיטת ראשונים רבים שבאוכל לאתור מותר גם פסולת מתוך אוכל, ולדבריהם בוודאי מותר להוציא את התווית מהחלה לאוכלה לאתור, ולא כמו שפסקו רוב הראשונים הרמב"ם והשו"ע. (ראה בכרי יוסף שיו"י הברכה סימן שיט אות ב ט"ל"ד)

וכתבו הבית מאיר (אורח חיים סימן תקי) האגלי טל (מלאכת בורר אות א ס"ק כ"ט-כ) והצמח צדק ולבוהויטש (א"ח ריש סימן שיט) שכן גם שיטת הרשב"א (עבודת הקודש בית מועד שער א סימן ה ס"ק כא סימן ח ס"ק מה) הרמ"ך (כסף משנה פרק ח הלכה יב) והטור (סימן שיט). ובנשמת אדם (כלל טו ס"ק א) כתב בדעת הרשב"א שעכ"פ אין כאן איסור דאורייתא. נמצא דעת ראשונים רבים שגם לכתחילה מותר להוציא פסולת מאוכל אם עושה זאת ביד לאכילה לאתור, וכתב בצמח צדק (שם ס"ק ה) שראוי שיטת ראשונים זו לצרפה להיתר.

איסור בורר תוך כדי האכילה

מהר"י אבועליפא (הובאו בדרי בשר"ת מהריט"ץ חלק א סימן רג) כתב לחדש שאם אוכל ובתוך כדי אכילה מוצא פסולת מותר להוציאה, ואין זה נחשב לדרך ברירה במה שמוציא את הפסולת, ושהיה עיקר עניינו באכילת האוכל, ורק לפי שנתקל בפסולת הוציאה, והכל דרך אכילה וי"י. ומטעם זה התייר שם מהר"י אבועליפא להוציא צרעה שנפלה לתוך כוס מוקה, אבל מהריט"ץ (שם) נחלק על חידושו זה, וכתב להתיר את הוצאת הצרעה מטעם אחר שאין ברירה בדבר לח. ודברי שניהם מתבארים בברכי יוסף (סימן שיט אות ה) שכתב כי מסתימת דברי הראשונים שלא נשאל גדול בדורו בזה מחבר ספר כפות תמרים בספרו קול יעקב (סימן ו) על מה נסמך המנהג להקל בברירת העצמות, והשיב: 'תמיהא לי מילתא מן הדין שייכות יש למה שנוהגין להשיק עצמות בעודו אוכל, למאי דקיימא לן בורר פסולת מתוך אוכל קודם האכילה אסור'. ודבריו הם ממש כדעת מהר"י אבועליפא.

בביאור הלכה (סימן שיט סעיף ד ד"ה הבורר פסולת) כתב שלכאורה בנידון מהר"י אבועליפא ומהריט"ץ נחלקו הראשונים, כי הראשונים (תוס' שבת ע"ד) כתבו לבוד דעת רב חסדא שמתור לבורר פחות משיעור, כי כמות כל כך קטנה הוא דרך אכילה ולא דרך ברירה. וברמב"ם והר"ן (שם) הוסיפו לבאר: 'שאין דרך ברירה בכך, אלא כאוכל מוצא פסולת בחתיכה שהוא אוכל, ומפריש פסולת מתוך אוכל הוא שמתור'. ולזה נראה שהתכוון הריטב"א (שם) שכתב: 'דכל פחות מכשיעור אין עליו שם ברירה כלל, אלא כמכשיר ומתקן אכילתו'.

אבל ברא"ש (כלל כב סימן ט) משמע שאפילו בשעת האכילה אסור, שנשאל האם מותר להניח מסגנת על כוס שיש בה מים עם תולעים ולשתות דרך המסגנת, והשיב הרא"ש, כי מלאכת בורר היא לתקן את המאכל מהפסולת ולאכול, אבל מניעת הפסולת מלהיכנס אל הפה בשעת האכילה, איננה מהות המלאכה שהיא לתקן את המאכל. והבאו דבריו הלכה בשו"ע (סימן שיט סעיף טו). ואם יש היתר כללי לבורר בשעת האכילה גופא, למה לא התייר מצד שהיא שעת האכילה. [ורא גם בגיליון מו במה שכתבנו לדון בדברי הביאור הלכה ובראיתו מדברי הרא"ש אלו].

הסרת התווית בשעת אכילה

ולפי המבואר ברמב"ם ובר"ן שאין איסור ברירה בבורר תוך כדי אכילתו, באופן הסרת התווית נעשית ממש תוך כדי האכילה, יש היתר שאין זה דרך ברירה אלא דרך אכילה, וכגון שמתקן את החלה לאוכלה ומוצא תווית שמפריעה לו, אבל להסיר את התווית מראש כדי להקין את החלה לאכילה, אין היתר מפורש בדבריהם. אבל מהר"י אבועליפא התייר אפילו להוציא מן הכוס המונחת לפניו, וטעמו כיון שהוא עומד לשתות מיד, אלא שמצא בה איזה דבר פסולת מוציא ושותה, ולפי זה הוא הדין בהסרת התווית מחלה העומדת לפניו והוא עומד לאוכלה באופן מיד. בביאור ההלכה (סימן שיט סעיף ד ד"ה מתוך אוכל) הביא לשיטת הרמב"ם הר"ן ומהר"י אבועליפא, וכתב שכלן אין למחות ביד המחמיר לבורר את עצמות הדגים, ומשמע שלגמרי התייר לשיטתם לבורר את עצמות הדגים כל שבורר ואוכל מיד, ודווקא בבורר את העצמות במטבח כדי להביא

לשימוש התינוקות. וכעת נדפס מרדכי השלם, ושם ממשין מהר"ם מרוטנבורג לדון על היצירה המקולפת שהיו כותבים עליה דברי קדושה ומוסרים בידי התינוקות, ומבואר בפירוש שדברי מהר"ם נאמרו בנידון זה, וכמו שכתב הדגול מרובה. (וכן מדייק ממה שנשאל איך אכלים את העוגה ביום טוב, ומנהג הכנסת התינוק בעוגה וביצה ביום טוב שבעות הובא בהרחבה ברוקח סימן רצו).

וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק יז) כתב שיש לסמוך על הכרעת הדגול מרובה בהסרת באופן שהתינוק אוכל בפיו שאז הוא כלאחר יד, אבל לא כאשר מחתך את האותיות בידו או בסכין, ומטעם כן אסר (שם ס"ק מא) לקרוע אותיות הנכתבות בחותמת כדי לפתוח את המעטפה, שהרי קריעה זו אינה נחשבת כלאחר יד, וכתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק ג סעיף לה ובהערה קג) שלפי זה יש להזהר בהסרת התוויות שלא להסירה באופן שיקרע וימחוק בכל אותיות, ולכן יסיר את התוויות עם מעט חלה, כדי שלא תקרע התווית.

ולגבי פתיחת החותמת שעל גבי המעטפה, כתב המשנה ברורה (שם) שאפילו אם פותח את המעטפה באופן שלא יקרעו אותיות, כל חוש לאיסור קורע, שאף שאינו קורע על מה מנת לתפור, הר"י דעת כמה פוסקים שאסורה כל קריעה שיש בה תיקון, והרי יש תיקון בקריעה כדי שיוכל לקרוא מה שכתובה, אמנם בקריעת התוויות שעל החלה אין שום תיקון, ולכן מצד איסור קורע אין לחוש, וכבר נהגו שאין קורעים בשבת שום דבר גם בלי תיקון כלל, אם לא לצורך פתיחת אריזת מאכל וכיוצא בה.

הסרת התוויות רק לאחר המוציא

ולפי המבואר שיש להסיר את התוויות עם מעט מן החלה, הן למורים כן מצד חשש איסור בורר, והן למורים כן מצד חשש איסור מוחק, יש להקפיד לעשות כן דווקא אחרי הברכה, וזאת כדי שהחלות של שבת יהיו שלמות בעת הברכה, לפי שכתב בערוך השלחן (סימן רנד סעיף ה) שאפילו אם הסרות אך מעט שוב אינם נחשבות שלמות, וכן פסק בשמירת שבת כהלכתה (חלק ב פרק נה סעיף ח).

להלכה:

א. בנידון איסור בורר בהסרת תוויות מעל גבי החלה התבאר כי דעת גדולי הפוסקים שאין איסור ברירה רק כאשר יש לפניו תערוכת באופן שמקשה על העין והידי לגשת לדבר אחד מתוך התערוכת, אבל בדברים גדולים הניכרים זה מזה, אין איסור בורר. אך המשנה ברורה כותבת שגם במין על גבי מין יש חשש בורר, ונראה שאסור דווקא כאשר המין העליון מכסה את המין התחתון, ולפי זה אין לאסור את הסרת התוויות מצד כללות החלה.

ב. אך יש לדון על איסור בורר מצד שהחלה נדבכת אל התוויות, והפרדה הזירה של התוויות מהחלה, נחשבת ברירה כלפי החלה הדבוקה אל התוויות, אך גם מצד זה העלוינה כמה צדדי היתר: א. נחלקו הראשונים אם יש איסור ברירה בפסולת הדבוקה ומחוברת לאוכל, ויש לדון בתוויות זו שנחברת לחלה על דבק אם היא כמו קליפת פרי שמותר או כמו בעיקר בהמה שהמירור בזה הפוסקים. ב. עוד צד לצרף להיתר את שיטת הראשונים שאין איסור ברירה אף בבורר פסולת כאשר עומד לאכול לאלתר, וכתבו הפוסקים שיש לצרף שיטה זו לטעמים נוספים (שם). ג. עוד היתר נכתב באופן שהסרת התוויות נעשית ממש תוך כדי האכילה כגון שמחזיק את החלה לאוכלה ומוציא תוויות שמפריעה לו, שיש מהראשונים והפוסקים שסוברים שאין זו דרך ברירה אלא דרך אכילה, ויש שהתירו מטעם זה אף קודם, כשהוא סמוך ממש לאכילה, ולפי זה הוא הדין יש להיתר בהסרת התוויות מחלה העומדת לפניו והוא עומד לאוכלה מיד.

ג. הוראת הפוסקים למעשה שיש להסיר את התוויות יחד עם מעט חלה; יש שכתבו שאין בדבר איסור ברירה שהתוויות דומה לקליפה השומם שמותר להסיר לאלתר, אלא שלמעשה אין להסיר בלי מעט מהחלה מחשש למחיקת האותיות האוטומטית על התוויות (שמירת שבת כהלכתה פרק ג סעיף לה הערה קב). ויש שכתבו שיש בהסרת התוויות משום איסור בורר שכיחן שהתוויות דבוקה חזק, היא נחשבת כמעורבת בחלה, ומאחר שרק מעט מהחלה מכוסה בתוויות, אין כאן היתר של קליפת השום, ומזין בורר צריכים להסירה עם מעט מהחלה (ארחות שבת פרק ג סעיף כז הערה א).

ד. כדי להשאיר את שתי החלות שלמות בעת הברכה, יש להסיר את התוויות רק לאחר ברכת המוציא (שמירת שבת כהלכתה חלק ב פרק נה סעיף ח).

את מנת הדג לסעודה כתב שאסור גם לשיטתם. ובעניין מה שכתבנו לצרף להיתר את שיטת הראשונים (הרי"ד, רבי יוסף ב"ר מאיר, רובו, רבינו אשר מלוזיל, ההשלמה, הרשב"א רמ"י, אור, וסברו שאלתה מותר לבורר גם פסולת מתוך אכילה, מצאנו בבאר מורה (שם) שכתב בהגם שהלכה כרבינו חננאל ורוב הראשונים שהמוציא את הפסולת אפילו לאכול לאלתר חייב הטאת, ראוי לצרף שיטת ראשונים זו לשאר צדדי קולא אלא למחות ביד המקלים. אבל לכתחילה כתב שיש להזהר להוציא את בשר הדג מתוך העצמות, ולא לסמוך על ההיתר של שנת אכילה, וזה משום שחשש שהרא"ש נחלק במה שלא התייר הנחת מפה על הכוס משום שזו שנת אכילה, וכמו שנתבאר לעיל, וכן פסקו להחמיר בשמירת שבת כהלכתה (פרק ג סעיפים יב-טו) ובארחות שבת (פרק שלישי אות קב-קח).

דעת הפוסקים בהסרת התוויות

בהסרת התוויות מעל גבי החלה, יש שאלה של בורר מצד כללות החלה, ויש שאלה של בורר מצד החלה שנדבכת לתוויות, וכאשר מוצאים בהזירות הרי עוסקים במלאכת בורר. ומתוך דברי הפוסקים עולה שמצד כללות החלה, כיון שהתוויות יכרת ונבדלת מהחלה וקל להסירה, נראה שאין בכך חשש בורר. אמנם מצד החלה שנדבכת בתוויות יש לחוש לבורר, ובשעת אכילה יש כמה צדדים להתייר, ויש צד שראוי להחמיר.

בשמירת שבת כהלכתה (פרק ג הלכה לה) כתב שכמו שמותר להסיר קליפה בשבת, כך מטעם זה מותר גם להסיר את התוויות מן החלה, שהרי גם היא מעין קליפה; והגם שהגרשו"ז אויערבאך תמה על זה, נראה שלדינא סבר שיש לדמות להיתר הכללי של קליפה, ונראה שהוא על פי מה שהובא (שם הערה קא) מהארחות חיים (פניקא סימן שט ס"ק ב) בשם העמודי אור שמותר להוציא פסולת רקובה מהפרי, ואין לחוש לבורר שזה כמו הסרת קליפת הפרי, ומבואר שהיה פשוט להם שפסולת המעכבת מאכילת הפרי מותר להסירה, ולמבואר הראשונים הנזכרים הדברים מבווארים, שבהדיא כתבו שההיתר בקליפה משום שהיא מחוברת ואינה תערוכת, וזה נכון גם בפסולת רקובה שעל גבי הפרי וגם בתוויות שעל גבי החלה. ולעיל הובא דעת ספר הלכות שבת בשבת להיתר את הסרת התוויות מהחלה, על פי מה שכתב מהמקור חיים שהתיר לסלק קמח שנדבק לחלה בתחתיתה.

אבל בארחות שבת (חלק א פרק ג סעיף יז) כתבו ש'תוויות' אבדו בקליפה דקה מהחלה יחד עם התוויות הרי אמנם אם חותך קליפה דקה מהחלה יחד עם התוויות הרי זה מותר, היתר זה נאמר אך לדעת החו"א (א"ח ריש סימן נג, ודלא כהט"ו והאחרונים) האוסר להוציא פסולת מן התערוכת אף באופן שנוטל עמה מעט מן האוכל, והטעם משום שבנידון זה מקום התערוכת הוא רק מקום המגע בין התוויות לבין החלה, ומעתה כאשר נוטל עם התוויות מעט מן החלה אין כאן תיקון תערוכת כלל. וביאורו (הערה עא) 'דכיון שהתוויות דבוקה היטב לחלה הרי היא ניסודנית כמעורבת אין כאן להיתר להסיר את התוויות בסמוך לאכילה כשם שהתירו לקלף פירות בסמוך לאכילה, דהתם אי אפשר בענין אחר וזו דרך אכילתו, מה שאין כן בתוויות שעל גבי החלה'. וכן כתב הגר"מ קרליץ (חוט שני חלק ב עמוד פה) שהתוויות היא תערוכת עם החלה, ועל כן יש להורידה עם מעט מן החלה.

הזירות שלא לקרוע אותיות

במרדכי (שבת סימן ססט) כתב שמהר"ם מרוטנבורג נשאל 'על עוגות התינוקות שכותבין עליהן האותיות ותיבות, איך אכלים אותם התינוקות ביום טוב'. והשיב שמוטב שלא על מנת לאכול הוא איסור דרבנן, ואין חיוב להפריש קטן מאיסור דרבנן, רק שלא להאכילו בידיים. וכן פסק הרמ"א (סימן שמ סעיף ג), וכתב הגר"א (שם) שאפילו שאינו מתכוון לחלוק אבל רק לאכול, הרי פסקי רישא אסור גם באיסור דרבנן. אבל בדגול מרובה (שם) הביא את דעת תרומת הדשן (סימן טז) שאין איסור פסיק רישא רק באיסור דאורייתא, וכתב שאפילו לדעת המגן אברהם (סימן שיד ס"ה) ש'נחלק שיש פסיק רישא באיסור דרבנן, הרי באופן הפסיק רישא נעשה בדרך של קלקול ורק כלאחר יד מודה שמותר, התינוק אוכל ואינו עוסק במחיקה, והוי מחיקה כלאחר יד, וגם מקלקל.

ולכן כתב בדגול מרובה כי נראה שדברי מהר"ם מרוטנבורג נאמרו דווקא בעוגה הנעשית לתינוקות בשעת הכנסתם ללימוד האותיות, ושם יש עניין באכילת ומחיקת האותיות, ובאופן זה התינוק מכוון למחיקה האותיות, ואין כאן כלל פסור של פסיק רישא, אלא רק מצד שאינו על מנת לכתוב, ודייק דבריו ממה שכתב מהר"ם 'עוגות התינוקות' ומשמע שהיא עוגה הידועה

תשלום מנוי למקווה בהזולה לצורך בנייתו

מחסור המקוואות ברמת בית שמש ד' הביאה את שמעון העסקן לתפוס יוזמה ולקפוץ למים - תרתי משמע - ולפעול לקידום העניין, על מנת להרבות בטוהרה אשר כידוע מצדיקים סגולת הטבילה ובפרט קודם התפילה. לאחר שאיתר מקום מתאים החל במרץ לקדם את בניית המקווה אולם מהר מאוד גילה כי הבנייה דורשת משאבים גדולים, והקושיה המפורסמת 'כסף מנול' איימה להשביט את התוכנית. דוד ידירו שראה את מצוקתו, הציע בפניו עריון כיצד להשיג את המימון הנדרש מהציבור בדרך קלה: 'הנה בשכונה מתגוררים עשרות אברכים החפצים מאוד בבניית המקווה, שבתוני שכאשר המקווה יפתח את שעריו יבואו כולם בהמוניהם לרכוש מנוי למקווה, ועל כן עצתנו שתכריז על מבלע, שכל התוהים כעת לבניית המקווה 1500 שקל, יקבל זכות מנוי למשך שנתיים במחיר זול בהרבה ממחיר המנוי לאחר פתיחת המקווה.

שמעון שעוסק בדמי ציבור מתוך יראת שמים וידוע כמדקדק מופלג בהלכה, פנה מיד למורה הוראה לשאלו, האם הדבר מותר ואין בכך חשש ריבית בהצעה מסוג זה:

תשובה:

הקדמת מעות בשכירת קרקע

בשו"ע (ס' קע"ו סעיף ו') מבואר דבשכירות בתים מותר לפרש ב' מחירים, מחיר זול למי ששוכר שנה מראש, ומחיר יקר למי שמשלם בעד כל חודש. ובסברת היתר להויל על עובר הקדמת מעות מראש מבאר הט"ו דאין זה הקדמה שמיד כשמשלם נקנה לו השכירות, ומוסיף מח' בין הרשב"א בעל התוס' (נ"ב פו). לבין הרשב"א, האם היתר הוא גם באופן שמקדים את השכירות לפני שדר בחצר. תוס' סוברים דאין היתר רק אם נכנס תיכף לדור בחצר ואם הבית מושכר כעת לאחר או שעדיין לא גמר את בנייתו אין היתר להויל עבור שנה מראש.

והרשב"א סובר אע"ג דאינו דר בחצר מיד מותר הואיל ובשכירות קרקע זוכה מיד בקרקע אין זה הקדמת מעות ואין חשש ריבית. בנקודות הכסף להשיך הוכיח דהרמב"ם והסור והמחבר סוברים כהרשב"א דבקרקע בכל גונו אין חשש ריבית דנקנית לו החצר מיד. נמצא דאם המקוה ראוי לשימוש מותר ואם עדיין א ראוי תלי במח' תוס' והרשב"א.

הקדמת משכיר פועלים

יש לדון דתשלום מנוי המקוה הוא גם על שכירות הקרקע (רשות שימוש) וגם על התפעול השוטף של המקום, כגון עבור השימוש במים, בחימום, ובנקיון שהם כשכירות פועל דאין היתר להויל בשביל הקדמה משום שאין קנין וזכיה מיד ע"י התשלום בפעולת הפועל בעתיד.

אמנם בסעיף ח' נפסק שהשוכר את הפועל בימות החורף לעשות עמו בימי הקיץ בדינר ליום, ומקדים לו שכרו מעתה, ושכרו שוה בימות הקיץ סלע אסור, אבל אם אמר לו עשה עמי מלאכה מהיום ועד יום פלוני בדינר ליום מותר. והסברא להיתר בספיא אף ששכרו בקיץ שוה סלע, ומשום דכשהפועל מושכר למלאכה אחת ארוכה כל השכירות היא פעולה אחת ומיד כשמתחיל במלאכה זה זמן המתאים לתשלום עבור מלאכתו ואין פה אגרי נטר, (הראשונים ביארו שההיתר הוא אף במקרה שכל יום ויום היו שכירות בפני עצמו לרשב"ם דרך הפועל להויל במחיר השכירות שאין לו מזה יאכל, ולרבינו יונה הדבילים קנו אותו לכל משך הזמן.) ובנידון דידן אם מיד שרוכשים מנוי אפשר להשתמש במקוה יהיה מותר גם מדין שכירות פועלים דבעל המקוה משכירים עצמם לציבור בזול ומותר שמתחילים מיד.

ובמידה ועדיין המקום אינו ראוי לשימוש האם יש לאסור דמצד שכירות בתים לפסק הש"ך יש להיתר ומצד שכירות פועלים אסור האם ניתן לומר שההזולה רק בחלק השכירות בתים ועל שכירות הפועלים משלם כמו שישלמו כולם ונחלקו בסברא זו לומר שההזולה היא רק על היתר הפוסקים ובנתיבות שלום נוטה להיתר ומהגר"ש אלישיב לאסור.

ג. ועבור השימוש במים יש להיתר דלא ניכר שמוכרים מים יותר זול מהשער.

העולה לדינא:

במידה וההזולה לפני שיש מקום שעליו יחול שכירות הבתים כגון שעוד לא התחילו בבניה או שהמקום עדיין לא ראוי לשימוש כלל אסור משום ריבית דרך מקח. ב. אם כבר יש מקום ונתקלו בקשיים לסיים את השלמת המקוה כנדרש אם מי שרוכש כעת מנוי יכול כבר להתחיל להשתמש במקוה פשוט להיתר דגם מחמת שכירות הפועלים מותר דהבעלים משכירים עצמם בזול ומתחילים מיד במלאכה. אבל אם יש כעת היתר כך על שכירות המקום אף שאינו גמור וכפסק הש"ך אבל שכירות הפועלים עדיין לא מתחילה נחלקו פוסקי זמננו האם ההזולה רק בחלק המותר, או דבתשלום זה יש ב' חלקים ובחלק של שכירות פועלים יש חשש ריבית.

ונראה לדינא במקום שיש צורך מצוה כגון שאין מקוה אחרת באזור אלא במקום רחוק להקל גם משום ריבית דרבנן לצורך מצוה דנפסק בס"י קס"י סעיף יח' שמותר.

מיכאל הינו איש יהודי אשר אצלו ההלכה היא כחומה, אך אינו מחפש להוסיף ולהחמיר רק כפי החיוב, לא פחות חלילה, ולא יותר. לפרנסתו הוא עובד בהנות פיצוחים ידועה ומוכרת, כשמדי יום ביומו לאחר עבודתו הוא הולך למנחה ומעריב וקביעת עתים בביהכ"נ; ביום מן הימים בשיעור הקבוע שבין מנחה למעריב, נושא השיעור היה מהלכות שנים מקרא ואחד תרגום, לאחר השיעור פנה מיכאל לרב ושאלתו כפי: הרב דיבר בשיעור מפסק מרן השולחן ערוך, וירא שמים ילמד גם תרגום וגם פרוש רש"י, אני עדיין אינני בעל מדרגה זו, ואת עבודתי במכירת הפיצוחים לעונג שבת אני מסיים ביום שישי בשעה מאוחרת, ומשכן אין עתותי בידי ללמוד גם תרגום וגם רש"י, אם כן שאלתי היא, מה עדיף שאלמד, האם תרגום לבר, או שפירוש רש"י קודם:

תשובה: כתב הטור (ס' רפה) בשם הרא"ש (ברכות פ"א ס' ח) ואם למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום שאין כונת התרגום אלא שיבינו הענין עכ"ל, ולא ביאר מה עדיף רק כתב שניהם טובים וכתב הב"י בשם הסמ"ג (ע"ש י"ט): ואני דנתי לפני רבתי שהפירוש (רש"י) מועיל יותר והודו לי, אלא שאמר רב עמרם רוב נטוראני גאון שהתרגום זכה מפני שניתן בסניני עכ"ל. ומדבריו רואים שיש מעלה לרש"י שמועיל יותר, ומעלה לתרגום מפני שהוא מסיני, לכן כתב הבית יוסף וכן הביא בשו"ע (ס' רפה ס"ב) שירא שמים יצא את כולם ויקרא התרגום וגם פרוש רש"י ולא הכריע מה מהם עדיף למי שאינו יכול שניהם.

העדיפות לפרוש רש"י: וכתב מהרש"ל (יש"ש קידושין פ"ב ס"ד הביא בשער תשובה סק"ג) אבל מי שלא יכול לקיים הכל שאין השעה מספקת יקרא פרוש רש"י שמועיל יותר מן התרגום. ומבואר שהעדיפות של רש"י מפני שהוא מנופה כסולת נקיה וכל דבריו מדברי רז"ל ובכל מקום שיצטרך לדבר תרגום אונקלוס הוא מביא וכו' ופרט שרוב הפרשנים נתנו לו כתר המלוכה כי קטן וגדול שם הוא: וגם על מה שטענו הגאונים שהתרגום זכה מפני שניתן מסיני, כתב הרמ"א (שו"ת ומ"א סימן קכ"ו ק"ל) שאין הכונה שזכה יותר ממפרשי התורה, אלא שזכה יותר מתרגום לע"ז, שכבר כתבו תוס' (ברכות ה. ד"ה שנים) שהתרגום לע"ז לא יצא אף שהתרגום לע"ז מתרגם רק ביאור המלות ותרגום אונקלוס מתרגם ביאור הענין מלבד ביאור המילות כדאמרין (מגילה ג.) אלמלא תרגומא דהאי לא ידעינן מאי קאמרו והוסיפו הגאונים סברה נוספת להעדיף תרגום אונקלוס על פ"ל לע"ז שזכה התרגום כיון שניתן מסיני ולכן מסיק הרמ"א שרש"י עדיף מתרגום שהוא מפרש יותר וכן צידד בביאה"ל (ד"ה תרגום) וכתב שאין לנו פוסק מפורש שסיביר התרגום חשוב טפי מפירוש רש"י.

וכן פסק להלכה בשו"ע הרב בעל התניא (ס"ב) וז"ל הקורא בפירוש התורה שמפרש כל מילה ומילה יותר מפרוש של התרגום יש אומרים שהוא יותר טוב מהתרגום וכו' שהוא בנוי על יסוד התלמוד זה ה"ז מועיל יותר מהתרגום שהיא מפרש יותר ויש אומרים שהתרגום זכה מפני שניתן בסניני כגון יגר שהודות והעיקר כסברא ראשונה.

העדיפות לתרגום אונקלוס: אמנם דעת המחבר שהגאונים שאמרו שהתרגום זכה שניתן בסניני דעתם שזכה אף על פני רש"י וביאר בביאור הלכה (ס"ב) דעתו שאף שלא מצינו בפירוש שיאמרו שהתרגום זכה על פני רש"י דעתם שכיון שזכה שניתן בסניני עדיף מכל פירוש שבעולם וכן הבין בדעת הגאונים הגאון ר' שמואל יהודה קצבאלינבויגן החולק עם הרמ"א בשו"ת הנוכר ודעתו כתב"י.

והביא המש"ב (ס"ק) וביאור הלכה (שם) מעלה נוספת לתרגום מפני שיש כמה תיבות וגם כמה פסוקים שאין עליהם פירושו של רש"י והתרגום מפרש כל פסוק וכל תיבה ויכול כתב שאם אין אומר תרגום רק רש"י בפסוק שאין בו רש"י יאמר ג"פ הפסוק ובשו"ע הרב בקונטרס אחרון כתב שאף בפסוק שיש בו רש"י יאמר ג"פ הפסוק כיון שרש"י לא מפרש כל מילה.

ומעלה נוספת מצינו לתרגום מצד הקבלה כמי שכתב מהרש"ל (שם) וז"ל מאחר שהזכיר על השנים מקרא ואחד תרגום ולא די במקרא ותרגום א"כ יש בו סוד וכו' אולי יגיע להשיג סודם על דרך סוד ה' ליראיו וכן כתב החיד"א (ברכ"י הובא בשערי תשובה) להלכה שלפי חכמי האות יש קפידי בתרגום ולכן אם אין שהות ללמוד שניהם ילמד תרגום עכ"ל.

ההכרעה: ולכן יש לומר שאפילו שנתברר שמצד ההלכה יתכן ויש עדיפות לרש"י הרי כבר נודע מה שכתבו האחרונים (עיי' משנ"ב ס' ס"ק מ"מ) שכל דבר שבעלי קבלה והוהר חולקים עם הגמ' ופוסקים הלך אחר הגמ' והפוסקים ובמקום שיש פלוגתא בין הפוסקים דברי קבלה יכריע לכן יש לנו להעדיף את שיטת המקובלים ולהעדיף תרגום על פני רש"י ואף שלשית שו"ע הרב שפסק להעדיף פירוש רש"י כבר כתבו משמו (קונטרס שער השמועה) ששאלו הרה"ג החסיד המפורסם ר' הלל פאריטשטער ז"ע לענין מחלוקת הלכה וקבלה והשיב הרב שמסתמא יש להגות כהמקובלים ושאלוהו הרי הוא עצמו פסק בשו"ע שלו (ס' כה סכ"ה) הלכה כהפוסקים השיב שכן כותבים הפוסקים אבל המקובלים פוסקים לילך הקבלה נגד הפוסקים א"כ הרי שלכ"ע בפלוגתא דידן נכריע כהמקובלים להעדיף התרגום (ובפרט שכן אינו מרוכז הלבוש הנלמד ודאי שיש עדיפות לתרגום שכבר כתב הגאון ר' חיים גריינמן זצ"ל (חודשים וביאורים ברכות ח) שמדברי הרא"ש (מגילה פ"ג ה"י) שכתב שאין אנו מתרגמין בשעת קריאה"ת לפי שאין אנו מבינים לשון תרגום ואע"פ כ"כ כתב הרא"ש (ברכות ה"א ס"ה) לומר תרגום הרי שנתרגם אינו מעכב ההבנה ואילו פרוש רש"י אנו יכולים להבין א"כ י"ל שמעכב ההבנה וכדבריו פסקו גדולי האחרונים שתרגום אינו מעכב ההבנה (שש"כ ח"ב פ"ב הערה רט"ו) בשם הגרש"ז הגרש"א (ועוד).

העולה לדינא:

- א. ירא שמים יאמר גם תרגום וגם פרוש רש"י (ויש להשתדל לעשות כן כי כל הפוסקים הסתפקו בוזה).
- ב. תרגום אינו יכול לקיים שניהם תרגום קודם לפרוש רש"י.
- ג. האם יוצא יד"ח אף אם אינו מבין, ופירוש רש"י אינו יוצא בלי להבין. ויה"ר שלא נכשל בדבר הלכה.

בני החבורה דנו בענין כוס ברכת המזון של סעודה שלישית שמתקיימת בבית הכנסת, שאי אפשר לשתות מן הכוס מכיון שעומדים קודם הבדלה, ויש לשאול האם יש מצוה או חיוב להבדיל במוצאי שבת לאחר מעריב על הכוס של ברכת המזון כדי שישתו מן הכוס, או שאין ענין בוזה. תשובה: טרם נבוא לבאר את המעשה אשר יעשו, נקדים בכמה פרטי הלכה זו.

א) הנה בהל' ברכת המזון (ס' ק"צ ס"ג) כותב השו"ע: "בכל דבר הטעון כוס צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו", ולכן אחר שגמר ברהמ"ז צריך לשתות ממנו לכה"פ כמלא לוגמיו שזה רוב רביעית, ולכתח' עדיף לשתות רביעית שלא להיכנס לספק ברכה אחרונה.

ב) וכתב שם השו"ע הרב (ס"ב), שאין די באחיזת הכוס בידי בברכהמ"ז אלא צריך לשתות ממנו אחר ברהמ"ז כמלא לוגמיו, ואם לאו לא קיים מצות כוס כלל, ואמנם ברהמ"ז אין כוס מעכב, ולכן אי"צ לחזור ולברך, אך גבי קידוש והבדלה אם לא שטה את הכוס, עליו לחזור ולעשותם על הכוס.

ומוסיף, שצריך לשתות הכוס במקום שבירך קודם שקער ממקומו, ובלא היסח הדעת בינתיים, ובהעדר ב' תנאים אלו לא יצא ידי חובתו מצות כוס כלל.

ג) והנה גבי דיני הבדלה שנלמדו ב'עמוד ההלכה' (ס' רצ"ט ס"ד) כותב השו"ע, שאם יש לאדם ב' כוסות יין, יברך בברהמ"ז של סעודה שלישית על האחת, ויבדיל על השניה, ולא יעשה שניהם על כוס אחד, משום דאין עושים מצוות חבילות חבילות. אמנם אם יש לו רק כוס אחת, יברך עליה ברהמ"ז ולא ישקנה, ולאחמ"כ יבדיל עליה.

ובבה"ל שם (ד"ה מברך ברהמ"ז על אחד) מבאר דברי השו"ע, שאם יש לו ב' כוסות, יברך על כוס ברהמ"ז וישתה אותה מיד, ולאחמ"כ יפולל ערבית, ואחריה יבדיל, אך כשיש לו כוס אחת בלבד, יבדיל מיד אחר ברהמ"ז ולא ימתין עד אחר תפילת ערבית, שכן עליו להסמך את שתיית הכוס ככל הניתן, לברכהמ"ז, וכן מוכח בב"ח וז"ו. ומסיים הביה"ל, שמנהג העולם אינו כן, אלא אע"פ שיש להם כוס אחד ומברכים עליה, מתפללים תחלה ערבית ורק אח"כ מבדילים עליה.

וכותב המש"ב שם (ס' ק"י) בשם הגמ"א, שכל היתר שתיית כוס ברהמ"ז [ודל"ס, שהוא קודם הבדלה], הוא רק למי שמקפיד תמיד לברך ברהמ"ז על הכוס, אך מי שאינו מקפיד על כך לא ישתה כוס ברהמ"ז עד לאחר הבדלה.

ולמעשה אנו שאיננו מקפידים תמיד לברך על הכוס, אסור לשתות מיד אחר ברהמ"ז, וא"כ אפי' יש לנו יין בשפע אע"פ איננו יכולים לשתות עד לאחר הבדלה, וא"כ עלינו להסמך הבדלה לברהמ"ז בכל מה דאפשר, שלא לאחר כ"כ שתיית כוס דברהמ"ז, ותיכף אחר מעריב יש להבדיל ולשתות הכוס.

וכ"כ בשו"ע הרב (רצ"ט ס"ד), שיש להסמך שתיית הכוס ככל הניתן לברהמ"ז, ואע"פ שאין חובה לברך על הכוס, מ"מ מצוה מן המובחר הוא, ולכן יסמך שתיית הכוס לברהמ"ז. [שם כותב אף להבדיל על הכוס מיד אחר ברהמ"ז ולא להמתין עד לאחר ערבית, אך אין נוהגים כן, ועכ"פ מיד אחר ערבית יש להבדיל]

ד) עוד מבואר באחרונים, שאנו אף אם יש לנו יין לב' כוסות, מ"מ מותר להבדיל על אותה הכוס ואי"ז עשיית מצוות חבילות חבילות.

והטעם: היות ואיננו שותים את כוס ברהמ"ז לפני מעריב, ומפסיקים בתפילת ערבית בין ברהמ"ז להבדלה, אי"ז חבילות חבילות, ד'חבילות' הכוונה שעושים ב' מצוות יחד או בסמוך זא"ו, והיינו שמבדילים מיד אחר ברהמ"ז. [פמ"א, תהל"ד, קצה"ש יעוד]

ה) וכתב השו"ע [בס' רצ"ה ס"א]: "אחר מעריב יבדיל הש"ץ בביהכ"נ להוציא את מי שאין לו יין", וכותב הקצה"ש, שאם אין בביהכ"נ מי שרוצה לצאת ידי חובתו הבדלה, אסור לש"ץ להבדיל והוי ברכה לבטלה, ורק בקידוש יש נוהגים לקדש אף כשאין אורחים בביהכ"נ, משום שזה תקנה מדינא דגמרא, ואמרי' שהתקנה נשארה תמיד אף שאין אורחים בביהכ"נ, שהבדלה בביהכ"נ שנתקנה על ידי הראשונים, וכדי להוציא את מי שאין לו, בהכרח שיצא אחד מהבדלה זו.

ו) אמנם זה ברור שאם אפשר, עדיף להבדיל בביהכ"נ, שהרי זה תקנת הראשונים ונפסק בשו"ע, ואדרבה, עוד עדיף מקידוש בביהכ"נ שהרי לרוב פוסקים בטלה תקנה זו מאחר שאין אורחים בביהכ"נ שיוצאים ידי חובתו מהש"ץ, ואין זה קידוש במקום סעודה, משא"כ הבדלה מועילה להוציא את המבדיל והשומעים יד"ח.

ז) וכן כתב היש"ב הלוי' (ח"ח סי' רמ"ב), דוודאי יש להבדיל על כוס ברהמ"ז אחר מעריב, אמנם אף בשעת הדחק שאין מי שיבדיל על כוס דברהמ"ז, מ"מ לא ימנעו משום כך מלברך על הכוס, כיון שיש טעם נוספת הסוברת שעיקר ענין הכוס הוא משום דהוי שירה על היין, וכמו שמארין בשו"ע הרב ס' ק"צ, ולדבריהם אין מעכבת שתיית הכוס.

ח) אמנם השו"ע ומפרשיו אין מביאים שיטה זו, על כן יש להסתמך על שיטה זו רק בשעת הדחק.

וכן יש גם ענין גדול ע"פ דברי הוה"ק (ח"א י"ז) שבין תפילת ערבית להבדלה מתברר כח הסטרא"א בעולם, וע"י שמבדילים תיכף אחר ערבית בביהכ"נ מחלישים את כוחם, וכן מובא בספר מגיד מישורים (כ"ב), שמוהיר מאד להבדיל בביהכ"נ תיכף אחר מעריב. ועוד שכתב רבי חיים וויטאל ז"ע 'מבדילין בביהכ"נ והוא מנהג טוב, ומורי (האר"י הקדוש) נתן ד' זהובים שינחווהו הקהל להוציא יין משלו להבדיל בביהכ"נ'.

העולה לדינא:

- 1) כוס של ברהמ"ז צריך לשתות ממנו רוב רביעית ואם לאו לא יצא ידי חובתו מצות כוס כלל. כך גם צריך לשתותה מיד אחר ברהמ"ז ללא עקירה ממקומו והסחת דעת לדברים אחרים. [ואף שאין חיוב לברך על הכוס, מ"מ מצוה מן המובחר היא, וללא תנאים הנ"ל אין מקיימים כלל מצות הכוס].
- 2) כוס ברהמ"ז של סעודה שלישית צריך להסמיכה לברהמ"ז, ואף למנהגינו שמפליגים ערבית אחר ברהמ"ז, מ"מ יש להסמך הבדלה על כוס זו ככל הניתן, ללא עקירה ממקומו וללא היסח הדעת, וכמוכח במקום שאכלו סעודה שלישית.
- 3) מדינא דש"ע צריך להבדיל בביהכ"נ, וכן ענין גדול הוא ע"פ הוה"ק וכמונהג האר"ז, ולכן ראוי שבחור / אברך שבני ביתו יוצאים ידי חובתו הבדלה במקום אחר, יבדיל על כוס דברהמ"ז.
- 4) אין בהבדלה על כוס דברהמ"ז משום עשיית מצוות חבילות חבילות, כמו שהבאנו לעיל בשם האחרונים, ועדיף טפי להבדיל על כוס דברהמ"ז.
- 5) מכל הנ"ל עולה, שראוי לכסות את כוס ברהמ"ז ולשמרו עד אחר תפילת ערבית, ואז יבדיל עליו בחור או אברך שאי"צ להבדיל בביתו, ובוה יקיים כל ההלכות הנ"ל. ואי"צ שדווקא המברך יבדיל, שהרי כוס דברהמ"ז אי"צ דווקא המזמן לשתותו, אך לכתחילה יש להקפיד שלא לשפוך את הכוס חזרה לבקבוק, משום הדענין שאין להשתות את כוס ברהמ"ז. וכן אין מועיל מה ששותים כוס דברהמ"ז במלואה דמלא, משום שאז כבר עקר ממקומו והסח' דעתו.

הצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com